

Nr 26

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om jordbrukskasserörelsen m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

I en den 16 mars 1956 dagtecknad proposition, nr 122, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om jordbrukskasserörelsen, samt
- 2) lag om vissa kreditinrättnings konkurs.

Berörda lagförslag är av följande lydelse.

1) Förslag till Lag om jordbrukskasserörelsen

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 §.

Jordbrukskasserörelsens huvudsakliga ändamål är att tillgodose jordbrukets kreditbehov samt att främja sparverksamhet.

I jordbrukskasserörelsen ingå dels jordbrukets kreditkassor, vilka utgöras av jordbrukskassor och centralkassor för jordbrukskredit, dels en riksorganisation.

Kreditkassorna och riksorganisationen skola registreras såsom ekonomiska föreningar. Vad om sådana föreningar är i lag stadgat skall äga motsvarande tillämpning i fråga om kreditkassorna och riksorganisationen, såvitt ej annat följer av vad nedan förordnas.

2 §.

Jordbrukskassa skall bestå av minst tjugu medlemmar.

3 §.

Till centralkassa skola, där ej för särskilt fall Konungen annat medgiver, minst tio jordbrukskassor vara anslutna.

4 §.

Jordbrukskassas firma skall innehålla ordet »jordbrukskassa». Centralkassas firma skall innehålla uttrycket »centralkassa för jordbrukskredit».

Varken jordbrukskassas eller centralkassas firma behöver innehålla orden »ekonomisk» och »förening» eller förkortningen »ek. för.».

Ej må annan än förening som avses i denna lag i sin firma eller eljest vid beteckning av rörelsen använda ordet jordbrukskassa eller uttrycket centralkassa för jordbrukskredit eller ordet jordbrukskreditkassa.

5 §.

Jordbrukskasserörelsen skall stå under tillsyn av bank- och fondinspektionen.

Om jordbrukskasserörelsens organisation och de olika organens uppgifter

Jordbrukskassorna

6 §.

Jordbrukskassa har till huvudsaklig uppgift att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att bereda kredit åt medlemmarna.

7 §.

Sedan beslut fattats att bilda jordbrukskassa och stadgar för kassan antagits, skall stadfästelse på dessa sökas hos länsstyrelsen. I ärendet skall tillsynsmyndigheten höras samt tillfälle beredas riksorganisationen och den centralkassa, vari jordbrukskassan skall bliva medlem, att avgiva yttrande.

Finner länsstyrelsen att stadgarna överensstämmer med denna lag samt lag och författning i övrigt ävensom att stadgarna innehålla föreskrifter som göra kassan ägnad att fullgöra sina uppgifter, skall länsstyrelsen stadfästa stadgarna och godkänna kassan. Stadfästelse skall ock sökas på beslut om ändring i jordbrukskassas stadgar.

8 §.

Registrering av jordbrukskassa såsom ekonomisk förening må ej ske med mindre kassan godkänts och stadfästelse meddelats på dess stadgar. Ej heller må registrering ske av ändring i stadgarna med mindre stadfästelse meddelats på ändringsbeslutet.

9 §.

Jordbrukskassa må ej driva verksamhet utan att vara medlem i centralkassa.

10 §.

Jordbrukskassas verksamhetsområde fastställs av riksorganisationen. Verksamhetsområdet skall vara skilt från andra jordbrukskassors.

11 §.

Jordbrukskassa är ansvarig för centralkassans förbindelser i enlighet med vad därom stadgas i 21 §.

12 §.

Till medlem i jordbrukskassa må antagas den som äger eller brukar jordbruksfastighet inom kassans verksamhetsområde,

den som äger eller brukar inom kassans verksamhetsområde belägen annan fastighet än jordbruksfastighet, om han själv idkar jordbruk eller därtill hörande binäring eller fiske eller ock med arbete eller tjänster biträder utövare av sådan näring i dennes verksamhet,

bolag, förening eller annan sammanslutning, som har till huvudsaklig uppgift att ekonomiskt eller på annat sätt främja jordbruket, binäring därtill eller fisket eller intressen som äro gemensamma för utövare av sådana näringar (*jordbruksorganisation*), samt

kommun vars förvaltningscentrum är beläget inom kassans verksamhetsområde.

Annan än i första stycket sägs må antagas till medlem i jordbrukskassa om vid särskild prövning hinder däremot funnits ej föreligga med hänsyn till jordbrukskassans uppgifter och ändamål.

Riksorganisationen äger meddela närmare föreskrifter om villkoren för beviljande av medlemskap i jordbrukskassa och äger förbehålla sig eller centralkassa sådan särskild prövning som sägs i andra stycket.

13 §.

Jordbrukskassa må ej utan centralkassans tillstånd förskaffa sig kredit av annan än centralkassan.

Såsom ombud för centralkassan har jordbrukskassa att, i den ordning riksorganisationen bestämmer, förmedla inlåning för centralkassans räkning samt att i övrigt biträda centralkassan i dennas verksamhet.

14 §.

Jordbrukskassa må bereda kredit allenast åt sina medlemmar.

Jordbrukskassans sammanlagda utlåning till jordbruksorganisationer må ej överstiga en tiondel av kassans hela utlåning. Samma lag vare i fråga om den sammanlagda utlåningen till kommuner.

15 §.

Jordbrukskassa skall ställa sig till efterrättelse de instruktioner och anvisningar för verksamheten som meddelas av riksorganisationen och centralkassan, hålla hos jordbrukskassan inneliggande kontanta medel och övriga tillgångar samt kassans böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning av behöriga företrädare för riksorganisationen och centralkassan ävensom tillhandagå dem med de upplysningar som de begära angående verksamheten.

16 §.

Jordbrukskassas styrelse skall bestå av minst fem och högst sju ledamöter. Riksorganisationen äger dock efter hörande av centralkassan, om särskilda skäl därtill äro, medgiva jordbrukskassa att för viss tid, ej över fem år, utse högst nio styrelseledamöter.

Kassans firma skall tecknas av minst två personer i förening.

Centralkassorna

17 §.

Centralkassa för jordbrukskredit har till huvudsaklig uppgift att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att bereda kredit åt medlemmarna.

Centralkassa äger från allmänheten mottaga inlåning på räkning som av bank allmänneligen begagnas ävensom upptaga lån mot sådana för den allmänna rörelsen avsedda förskrivningar som medföra rätt till betalning först efter utfärdarens övriga fordringsägare (*förlagsbevis*).

Det åligger centralkassa, att i den mån så erfordras, meddela instruktioner och anvisningar för de anslutna jordbrukskassornas verksamhet samt att öva kontroll och tillsyn över dessa kassor.

18 §.

Sedan beslut att bilda centralkassa fattats och stadgar för kassan antagits, skall stadfästelse på dessa sökas hos Konungen. Konungen prövar stadgarnas överensstämmelse med denna lag samt lag och författning i övrigt så ock om stadgarna innehålla föreskrifter som göra kassan ägnad att fullgöra sina uppgifter. Finnes den tillämnade rörelsen vara nyttig för det allmänna, stadfäster Konungen stadgarna och godkänner kassan.

På beslut om ändring i centralkassas stadgar skall ock sökas Konungens stadfästelse. Konungen må uppdraga åt tillsynsmyndigheten att i Konungens ställe meddela stadfästelse på ändringsbeslut.

Registrering av centralkassa såsom ekonomisk förening må ej ske med mindre kassan godkänts och stadfästelse meddelats på dess stadgar. Ej heller må registrering ske av ändring i stadgarna med mindre stadfästelse meddelats på ändringsbeslutet.

19 §.

Centralkassa må ej driva verksamhet utan att vara medlem i riksorganisationen.

20 §.

Centralkassas verksamhetsområde skall angivas i dess stadgar. Verksamhetsområdet skall vara skilt från andra centralkassors.

21 §.

Kunna centralkassas förbindelser icke infrias med anlitande av dess egna medel, äger centralkassan infordra tillskott från de anslutna jordbrukskassorna. Därvid skall beloppet av jordbrukskassas tillskott bestämmas i förhållande till jordbrukskassans låneskuld till centralkassan vid utgången av räkenskapsåret närmast före det då tillskott infordras. Kan jordbrukskassa icke utgiva infordrat tillskott, skola övriga till centralkassan anslutna jordbrukskassor efter den angivna fördelningsgrunden ansvara för bristen.

22 §.

Till medlem i centralkassa må allenast antagas jordbrukskassa vars styrelse har sitt säte inom centralkassans verksamhetsområde, samt

jordbruksorganisation som sägs i 12 §.

Riksorganisationen äger meddela närmare föreskrifter om villkoren för beviljande av medlemskap i centralkassa.

23 §.

Konungen må lämna centralkassa tillstånd att inom hela sitt område eller del därav själv utöva den verksamhet som eljest ankommer på jordbrukskassa. Har sådant tillstånd lämnats, äger centralkassan, såvitt gäller det område som avses med tillståndet, antaga medlemmar enligt samma bestämmelser som jordbrukskassa. I samband med att tillstånd lämnas äger Konungen meddela de särskilda föreskrifter beträffande kassans organisation och verksamhet som må prövas erforderliga.

24 §.

Centralkassa må bereda kredit allenast åt sina medlemmar samt åt jordbruksorganisation eller kommun som är medlem i ansluten jordbrukskassa.

Kreditgivningen till jordbrukskassor skall företrädesvis ske mot säkerhet av jordbrukskassornas fordringsbevis med tillhörande säkerheter.

Centralkassans sammanlagda utlåning till jordbruksorganisationer må ej överstiga en tiondel av kassans hela utlåning. I fall som sägs i 23 § äger

dock Konungen på begäran bestämma att centralkassas sammanlagda utlåning till jordbruksorganisationer må uppgå till viss kvotdel, överstigande en tiondel men ej en sjättedel av hela utlåningen.

Vad i tredje stycket stadgas skall gälla jämväl i fråga om den sammanlagda utlåningen till kommuner.

25 §.

Centralkassa skall ställa sig till efterrättelse de instruktioner och anvisningar för verksamheten som meddelas av riksorganisationen, hålla hos centralkassan inneliggande kontanta medel och övriga tillgångar samt kassans böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning av behöriga företrädare för riksorganisationen ävensom tillhandagå dem med de upplysningar som de begära angående verksamheten.

26 §.

Centralkassas styrelse skall bestå av minst fem och högst nio på kassans stämma valda ledamöter. Dessa styrelseledamöter skola utse verkställande direktör att under styrelsens inseeende leda verksamheten. Utses annan än styrelseledamot till verkställande direktör, skall denne ingå som ledamot i styrelsen. Styrelsen äger därjämte förordna ställföreträdare för verkställande direktören. Därest till ställföreträdare utses annan än styrelseledamot eller suppleant, skall ställföreträdaren ingå som suppleant i styrelsen. Verkställande direktör eller annan befattningshavare i centralkassan må icke vara ordförande i styrelsen.

Av styrelseledamöterna må högst en eller, om antalet styrelseledamöter överstiger fem, högst två vara befattningshavare i jordbrukskassa, som är ansluten till centralkassan.

Styrelsen åligger att i en för ett år i sänder fastställd instruktion meddela föreskrifter angående den befogenhet i olika avseenden, som skall tillkomma verkställande direktören. Uppdrag som meddelas i instruktion för verkställande direktör må när som helst återkallas eller inskränkas. Utan hinder av uppdrag äger styrelsen själv avgöra varje slag av ärende.

27 §.

Centralkassas firma skall tecknas av minst två personer i förening.

Riksorganisationen

28 §.

Jordbrukskasserörelsens riksorganisation är ett organ för central ledning, samordning och kontroll av jordbrukets kreditkassor och deras verksamhet. Annan än centralkassa för jordbrukskredit kan ej antagas såsom medlem i riksorganisationen.

I riksorganisationens verksamhet ingår

att meddela instruktioner och anvisningar för centralkassornas och jordbrukskassornas verksamhet,

att följa och, i mån av behov, genom undersökning eller på annat sätt övervaka kassornas verksamhet,

att främja sparverksamhet, samt

att fullgöra de särskilda uppgifter som eljest enligt denna lag ankommer på riksorganisationen.

Registrering av riksorganisationen såsom ekonomisk förening må ej ske med mindre Konungen meddelat stadfästelse på dess stadgar. Ej heller må registrering ske av ändring i stadgarna med mindre stadfästelse meddelats på ändringsbeslutet.

Om kreditkassornas verksamhet

Reservfond

29 §.

I stället för bestämmelserna i 17 § lagen om ekonomiska föreningar skall gälla följande.

Av kreditkassas årsvinst, efter avdrag för vad som åtgår till täckande av möjligen förefintlig förlust från föregående år, skola minst femtio procent avsättas till reservfond. Då reservfonden uppgår till belopp som motsvarar tio procent av kassans utlåning vid utgången av det senast förflutna räkenskapsåret, må vidare avsättning till fonden upphöra. Nedgår fonden under vad sålunda stadgats, skall avsättning ånyo vidtaga.

Till reservfonden skola alltid läggas inträdesavgifter samt vad medlem vid avgång ur kassan icke återfår av sina insatser.

Nedsättning av reservfonden må, förutom i fall som avses i 87 § 3 mom., beslutas allenast för täckande av förlust, som enligt fastställd balansräkning finnes hava uppstått på kassans verksamhet i dess helhet och som icke kan ersättas av befintliga, till framtida förfogande avsatta medel.

Rörelsen

30 §.

Jordbrukskassa må utlåna penningar samt anskaffa medel för utlåningen i den ordning denna lag föreskriver ävensom idka verksamhet som står i samband med utlåningen och medelsanskaffningen.

Centralkassa må in- och utlåna penningar samt idka verksamhet som därmed står i samband,

ingå garantiförbindelser med iakttagande i tillämpliga delar av de regler för beredande av kredit som meddelas i denna lag, samt förmedla inhemska obligations- och kommunlån.

Ej må kassa idka annan bankmässig verksamhet än sådan som enligt vad ovan stadgas är medgiven, med mindre Konungen eller myndighet som Konungen förordnar efter ansökan meddelat tillstånd därtill. Tillstånd må ej meddelas jordbrukskassa att för egen räkning driva inlåning från allmänheten. I fråga om tillstånd att mottaga värdehandlingar till förvaring och förvaltning skall gälla, att tillstånd ej må meddelas med mindre sådan verksamhet prövas, med hänsyn till kassans organisation och förvaringsanordningar samt fonder, kunna med trygghet anförtros åt kassan. Tillstånd må återkallas, då förutsättningarna för tillståndets meddelande finnas icke vidare föreligga.

31 §.

Insätts penningar hos centralkassa för att där innestå viss tid, mot eller utan ränta, skall bevis, som kassan därom utfärdar, ställas till viss man och innehålla, att överlåtelse må ske endast till viss man samt att överlåtelsen bör till nye ägarens säkerhet anmälas hos kassan.

En och samma insättares tillgodohavande på sparkasseräkning eller därmed likartad räkning må icke annorledes än genom upplupen räntas läggande till kapitalet ökas utöver femtontusen kronor. Då, efter vad i 32 § stadgas, för samma person utfärdats flera motböcker, skall dock vad nyss är sagt gälla i fråga om tillgodohavandet enligt varje särskild motbok.

Centralkassa må icke ikläda sig skyldighet att annorledes än viss tid, minst en vecka, efter uppsägning återbetala på sparkasseräkning insatta

medel; kassan dock obetaget att, då sådant prövas kunna ske utan olägenhet, medgiva utbetalning utan avvaktan på uppsägningstidens utgång. Insättning på sparkasseräkning antecknas i motbok som utlämnas till räkningshavaren. Då medel på sådan räkning lyftas, skall anteckning därom göras i motboken. Ej må kassan träffa förbehåll som skulle medföra att betalning till annan än rätt innehavare av motboken kunde återopas av kassan.

I fråga om efterlysning och dödande av förkommen motbok gäller vad därom är stadgat beträffande motbok med bank.

32 §.

Omyndig må utan särskild tillåtelse av förmyndaren förfoga över medel, som den omyndige, efter det han fyllt sexton år, själv insatt hos centralkassa. Sådana medel må ej av kassan utbetalas till förmyndaren utan den omyndiges samtycke. Har förmyndaren erhållit överförmyndarens tillstånd att omhändertaga medlen och därom hos kassan företett bevis, äger den omyndige ej längre förfoga över medlen. I fall varom nu är sagt skall anteckning, att den omyndige ej äger förfoga över innestående medel, verkställas på bevis eller i motbok, som av kassan utlämnats, när beviset eller motboken företes hos kassan.

I fråga om medel, som stå under förvaltning av förmyndare eller god man efter vad i föräldrabalken är stadgat, må, utom såvitt angår ränta som inestått kortare tid än ett år, uttag utan överförmyndarens tillstånd göras allenast såframt förbehåll därom skett enligt 15 kap. 9 § andra stycket nämnda balk. Överförmyndaren äger när som helst förordna, att förbehållet ej skall gälla. Har sådant förordnande meddelats, skall anteckning därom verkställas på bevis, som utfärdats om insättningen, eller i motbok som utlämnats av kassan. Överförmyndare, förmyndare och god man äga på begäran erhålla bevis angående beloppet av de medel, som insättas eller inestå, så ock, om meddelat tillstånd icke blivit använt, intyg därom.

Utän hinder därav, att motbok rörande insättning på sparkasseräkning eller därmed likartad räkning förut utfärdats, må ny motbok utfärdas för den, till vilkens förmån medel insättas med förbehåll som i andra stycket avses, så ock för omyndig, som fyllt sexton år, för vilken utfärdats motbok på medel, varöver den omyndige ej äger själv förfoga. Innestå medel, som förvaltas av förmyndare eller god man, på motbok med sådant förbehåll, må annan motbok utfärdas för insättning av medel utan förbehåll.

33 §.

Kreditkassa må ej utfärda tryckta eller graverade, till innehavaren eller till viss man eller order ställda förbindelser eller ikläda sig ansvarighet för sådana förbindelser.

Vad sålunda stadgats skall dock ej gälla av centralkassa utställda räntebärande förlagsbevis som lyda på minst etthundra kronor.

34 §.

Centralkassa äger mottaga inlåning med dels ett belopp motsvarande summan av

a) hos centralkassan och de anslutna jordbrukskassorna ineliggande kontanta medel;

b) vad för centralkassans räkning inestår hos Sveriges riksbank, riksgäldskontoret eller postsparbanken eller på postgiro eller hos inländskt bankaktiebolag, sparbank eller annan centralkassa;

c) centralkassan och de anslutna jordbrukskassorna tillhöriga, på inländsk penninginrättning dragna checkar samt av inländsk bank eller av sparbank eller av annan centralkassa utställda egna växlar, betalbara vid anfordran;

d) marknadsvärdet, dock högst nominella värdet, på centralkassan tillhöriga av svenska staten utfärdade skattkamarväxlar, på sådana centralkassan tillhöriga obligationer, vilka utfärdats av svenska staten, Sveriges allmänna hypoteksbank eller konungariket Sveriges stadshypotekskassa samt på andra centralkassan tillhöriga inhemska obligationer, vilka äro av fullgod beskaffenhet;

e) fordringar på grund av lån, för vilkas fulla gäldande staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet är ansvarig; samt

f) fordringar, för vilka säkerheten utgöres av fullgoda inhemska obligationer, beräknade till marknadsvärdet dock högst nominella värdet,

inteckning i jordbruks-, bostads- eller affärsfastighet inom sextio procent av senast fastställda taxeringsvärdet, eller

inteckning i tomrätt till bebyggd fastighet, såvida den eller de byggnader, som finnas uppförda därpå, äro avsedda väsentligen för bostadsändamål, inom sextio procent av senast fastställda taxeringsvärdet på byggnaderna;

dels ock därutöver ett belopp av högst tolv och en halv gånger centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital.

I intet fall må dock inlåningen med avdrag av ett belopp, motsvarande de medel som upptagits under a)—c) i första stycket ävensom, i den mån återstående löptid utgör högst ett år, skattkamarväxlar samt statens, Sveriges allmänna hypoteksbanks och konungariket Sveriges stadshypotekskassas obligationer, överstiga femtio gånger centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital.

Såsom inlåning anses *dels* centralkassans samtliga skuldförbindelser utom vad som må vara uttaget av krediter i räkning, som kassan beviljat, *dels* beloppet av de garantiförbindelser, som centralkassan iklätt sig, i den mån dessa förpliktelser icke täckas av hos kassan insatta, till kassan pantförskrivna medel, *dels ock* anslutna jordbrukskassors förbindelser till annan än centralkassan.

På ansökan av centralkassa äger Konungen, efter hörande av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret samt tillsynsmyndigheten, medgiva att av centralkassan utställda förlagsbevis icke skola anses såsom inlåning samt att med eget kapital må likställas, intill ett belopp motsvarande högst hälften av det belopp vartill centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital uppgår, nominella värdet på förlagsbevis, utställda av centralkassan.

35 §.

Centralkassa är skyldig att hålla en med hänsyn till rörelsens art och omfattning tillräcklig kassareserv, bestående av tillgångar som kunna med lätthet förvandlas i penningar.

Kassareserven skall jämte ineliggande kontanta medel minst uppgå till belopp lika med summan av

a) tjugufem procent av de förbindelser, som det åligger kassan att fullgöra vid anfordran eller efter uppsägning inom kortare tid än en månad, garantiförbindelser och inlåning på sparkasseräkning undantagna;

b) fyra procent av sådana kassans förbindelser, som ej skola motsvaras av kassareserv enligt a), garantiförbindelser samt förlagsbevis eller därmed jämförliga förbindelser undantagna.

Nedgår kassareserv under vad nu är sagt, skall den, så snart det kan ske, åter uppbibras till föreskrivet belopp.

Pantsatt sådan tillgång, som i första stycket sägs, må icke inräknas i

kassareserven; dock att, där tillgången utgör säkerhet för avtalad kredit, som ej av centralkassan till fullo begagnats, den må beräknas till det belopp, som centralkassan enligt avtalet är berättigad vid anfordran ytterligare utbekomma.

36 §.

Kredit från kreditkassa skall lämnas mot revers eller i räkning eller genom växeldiskontering. Om jordbrukskassa beviljar kredit i räkning, skall räkningen genom jordbrukskassans förmedling öppnas i vederbörande centralkassa.

Reverslån må beviljas på högst ett år eller, om pant av fastighetsinteckning eller obligationer blivit ställd, på viss tid, högst tre månader, efter uppsägning. Kredit i räkning må beviljas på högst ett år. Växel må diskonteras på högst sex månader. Omsättning av kredit må kunna medgivas.

37 §.

Kreditkassa må icke bevilja kredit, utan att säkerhet som av kassan prövas betryggande ställes antingen i fast eller lös egendom eller ock i fordringsrätt jämväl mot annan än den, åt vilken krediten beviljas. Mot inteckning i jordbruksinventarier må kredit ej beviljas, kassan dock obetaget att mottaga sådan säkerhet tillika med annan i och för sig fullgod säkerhet. Jordbrukskassa må bevilja kredit mot förlagsinteckning allenast om annan i och för sig fullgod säkerhet ställes eller centralkassan för varje särskilt fall lämnat medgivande.

Lån mot pant av aktier eller förlagsbevis må utlämnas av centralkassa eller av jordbrukskassa efter centralkassans medgivande högst till sammanlagt belopp motsvarande hälften av den långivande kassans eget kapital; dock att kassa icke må såsom pant mottaga aktie i bolag, vars verksamhet huvudsakligen består i att förvalta eller driva handel med aktier eller som idkar emissionsrörelse eller har till uppgift att tillgodose för kreditkassor gemensamma intressen, eller förlagsbevis, som sådant bolag eller centralkassa utställt. Ej heller må kreditkassa såsom pant godtaga bevis om andel i eller tillskott till kreditkassan själv eller annan jordbrukets kreditkassa.

Utän hinder av vad i första stycket stadgas må kommun eller annan därmed jämförlig samfällighet ävensom allmän kassa eller inrättning, vars reglemente blivit fastställt av Konungen, så ock bankaktiebolag eller sparbank kunna erhålla kredit utan särskild säkerhet. Vad i första stycket stadgas skall ej heller avse lån, för vars fulla gäldande staten eller kommun eller därmed jämförlig samfällighet är ansvarig.

38 §.

Kreditkassa skall tillse, att icke åt samma kredittagare eller åt kredittagare som äro förbundna med varandra i väsentlig ekonomisk intressegemenskap beviljas kredit i sådan omfattning att därav kan uppkomma fara för kassans säkerhet. Med kredit skall härvid jämställas borgen och annan garantiförpliktelse till kassan ävensom av kassan ingången garantiförpliktelse för kredittagaren.

39 §.

Jordbrukskassa må ej, med mindre centralkassan därtill lämnat medgivande, utlämna lån mot skuldförbindelse, för vars uppfyllande ledamot av jordbrukskassans styrelse, revisor i jordbrukskassan eller suppleant för styrelseledamot eller revisor eller ock befattningshavare i kassan svarar i egenskap av huvudgäldenär eller löftesman.

40 §.

Kreditkassa må ej förvärva fast egendom eller tomträtt, såframt ej med fånget åsyftas att bereda kassan eller ansluten kassa lokaler för dess inrymmande. För samma ändamål må jämväl förvärvas bostadsrätt till lägenhet, aktie i bolag, som uteslutande har till syfte att förvalta för omförmälda användning förvärvat fast egendom eller tomträtt och vars aktiekapital uppgår till minst en tredjedel av egendomens bokförda värde, eller förlagsbevis, utfärdat av sådant bolag. Vill kreditkassa göra förvärv som här sägs skall frågan härom upptagas på stämman. Åtgärden må ej vidtagas, om ej minst två tredjedelar av samtliga röstande uttalat sig för densamma samt beslutet tillika godkänts av riksorganisationen.

Av lös egendom må kreditkassa i övrigt ej förvärva annat än penningar, obligationer, skattkammarväxlar, av rörelsen betingade fordringar samt sådana inventarier, som anskaffas för rörelsen eller till fastighet eller lokal, som kassan innehar. Dock må centralkassa använda ett belopp motsvarande högst en tiondel av kassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital till förvärv av andel i sådan ekonomisk förening eller aktie i sådant bolag, som tillgodoser för kreditkassor gemensamma intressen, eller av förlagsbevis, som utgives av föreningen eller aktiebolaget, eller såsom tillskott i övrigt till föreningen eller aktiebolaget.

41 §.

Utän hinder av vad i 40 § stadgas må kreditkassa, för att skydda fordran, på offentlig auktion eller fondbörs inköpa egendom som är för fordringen utmätt eller pantsatt, så ock såsom betalning för fordran övertaga för fordringen pantsatt eller annan egendom, därest det är uppenbart att kassan eljest skulle lida avsevärd förlust, dock icke i någotdera fallet bevis om andel i eller tillskott till kreditkassan själv eller annan jordbrukets kreditkassa.

Egendom, som kassan förvärvat med stöd av bestämmelserna i denna paragraf, skall åter avyttras, så snart lämpligen kan ske och senast då avyttring kan äga rum utan förlust för kassan.

Förvärv enligt denna paragraf skall ofördröjligen anmälas hos tillsynsmyndigheten.

42 §.

Jordbrukskassa må ej utöva verksamhet vid avdelningskontor eller filial av annat slag utan medgivande av riksorganisationen.

Centralkassa äger icke utan tillstånd av Konungen eller myndighet Konungen förordnar öppna avdelningskontor inom annan kommun än där huvudkontoret är beläget.

Styrelsens årsredovisning

43 §.

Jämte vad i bokföringslagen föreskrives om inventarium, balansräkning samt vinst- och förlusträkning skall i fråga om styrelsens årsredovisning gälla vad i 38 och 39 §§ lagen om ekonomiska föreningar är stadgat samt, i stället för bestämmelserna i 40—44 §§ sistnämnda lag, de föreskrifter som meddelas i 44—48 §§ nedan.

44 §.

Kreditkassas tillgångar må, såframt ej nedan annorlunda stadgas, icke upptagas vare sig över verkliga värdet eller till högre belopp än det vartill kostnaderna för deras anskaffning uppgått.

Andra tillgångar än sådana, som äro avsedda till stadigvarande bruk för kassan, må, såframt upplysning om förhållandet lämnas i förvaltningsberättelsen, upptagas till högre belopp än som motsvarar kostnaderna för deras anskaffning, dock ej över verkliga värdet.

Hava under räkenskapsåret kostnader nedlagts för förbättring på tillgång avsedd till stadigvarande bruk för kassan eller hava sådana kostnader balanserats från tidigare räkenskapsår, må de inräknas i anskaffningskostnaderna. Tillgång varom nu sagts må ej eljest upptagas till högre belopp än det vartill den var uppförd i närmast föregående balansräkning. Dock må tillgång, vilken måste anses äga ett bestående värde väsentligt överstigande nämnda belopp, upptagas till högst detta värde, såframt tillsynsmyndigheten medgivit uppskrivningen. I fråga om fast egendom må ej i något fall uppskrivning ske över senast fastställda taxeringsvärdet.

Osäkra fordringar skola upptagas högst till det belopp varmed de beräknas komma att inflyta. Värdelösa fordringar må icke upptagas såsom tillgång. Förvaltningskostnader må icke upptagas såsom tillgång.

45 §.

I balansräkningen skola tillgångar och skulder fördelas i poster på sätt som må anses påkallat med hänsyn till verksamhetens art och allmänna bokföringsgrunder.

Fordran på insats må icke upptagas såsom tillgång. Redovisningen av inbetalda insatser må ske sålunda att i balansräkningen hela insatskapitalet anmärkes med angivande av vad härav icke är guldets samt skillnaden utföres såsom särskild skuldpost.

Ej må medelsredovisning ske under benämningen pensionsfond eller understödsfond eller under annan benämning, som utmärker att fonden bildats för tryggnad av pension eller eljest för anställdas eller deras anhörigas välfärd.

Inom linjen skall anmärkas sammanlagda beloppet av kreditkassans borgens- och övriga ansvarsförbindelser, i den mån de icke upptagits bland skulderna. Tillika skall inom linjen upptagas av kassan ställda panters sammanlagda bokförda värde.

Inom linjen skall ock angivas sammanlagda beloppet för år av pensioner, utgående på grund av förpliktelser, vilka ej upptagits såsom skuld i balansräkningen. Pensionsförpliktelse, som i närmast föregående balansräkning upptagits såsom skuld, må ej redovisas inom linjen.

46 §.

Vinst- och förlusträkning skall så uppställas att en tillfredställande redovisning erhålles för huru vinsten eller förlusten för räkenskapsåret uppkommit. Därvid skall iakttagas att intäkter och kostnader fördelas i lämpliga poster.

47 §.

I förvaltningsberättelsen skall, i den mån det finnes kunna ske utan förfång för kreditkassan, upplysning lämnas om sådana för bedömningen av kassans ställning och resultatet av dess verksamhet samt styrelsens förvaltning viktiga förhållanden, vilka ej framgå av balansräkningen eller vinst- och förlusträkningen, så ock om händelser av väsentlig betydelse för kassan, jämväl där de inträffat efter räkenskapsårets slut.

Där medelantalet i kassans tjänst under räkenskapsåret anställda överstiger tio, skall i förvaltningsberättelsen uppgivas medelantalet anställda. För sådant fall skall ock, i den mån motsvarande uppgifter ej lämnas i vinst- och förlusträkningen, i särskilda poster upptagas sammanlagda be-

loppet av utbetalda löner och ersättningar under räkenskapsåret dels till styrelsen och andra personer i ledande ställning, dels ock till övriga befattningshavare hos kassan.

Har uppskrivning av tillgång, avsedd till stadigvarande bruk för kassan, verkställts för räkenskapsåret, skall redogörelse lämnas för grunden till uppskrivningen, för det belopp varmed uppskrivning skett och för användningen av beloppet. Att i förvaltningsberättelsen skall lämnas upplysning, därest andra tillgångar upptagits till högre belopp än kostnaderna för deras anskaffning, stadgas i 44 § andra stycket.

Styrelsen skall i förvaltningsberättelsen framställa förslag om avsättning till reservfond, därest sådan avsättning skall ske, så ock i övrigt förslag i anledning av kassans vinst eller förlust enligt balansräkningen.

48 §.

Styrelsen skall senast sju månader efter räkenskapsårets utgång i huvudskrift eller avskrift hålla redovisningshandlingarna för året jämte revisionsberättelsen hos kassan tillgängliga för envar som vill taga kännedom om desamma. Skulle stämmans beslut i anledning av den framlagda balansräkningen innebära ändring däri, skall jämväl protokoll eller annan handling, som utvisar beslutet, hållas tillgängligt på sätt nyss sagts.

Centralkassas redovisningshandlingar och revisionsberättelsen skola hållas tillgängliga såväl inom kassans och dess avdelningskontors som inom anslutna jordbrukskassors expeditiionslokaler.

Revision

49 §.

I fråga om revision av styrelsens förvaltning och kreditkassas räkenskaper skall i tillämpliga delar gälla vad i 45, 46 och 49 §§ lagen om ekonomiska föreningar är stadgat samt, i stället för bestämmelserna i 47, 48, 50 och 51 §§ nämnda lag, de föreskrifter som meddelas i 50—54 §§ nedan.

50 §.

Antalet revisorer skall i jordbrukskassa vara lägst två och i centralkassa lägst tre.

Till revisor i centralkassa må ej utses styrelseledamot i eller befattningshavare hos ansluten jordbrukskassa.

Av revisorerna i centralkassa utses en av tillsynsmyndigheten enligt vad i 70 § är stadgat och en av riksorganisationen. Minst en av centralkassas revisorer skall vara av handelskammare i riket auktoriserad revisor. För auktoriserad revisor skall finnas suppleant som jämväl är auktoriserad revisor.

51 §.

Hava revisorer ej utsetts till föreskrivet antal eller hava revisorer utsetts utan iakttagande av bestämmelserna i 46 § 1 mom. lagen om ekonomiska föreningar eller 50 § andra eller tredje stycket denna lag, åligger det styrelsen och styrelseledamot att ofördröjligen göra anmälan om förhållandet hos tillsynsmyndigheten. Anmälan må göras även av medlem i kreditkassan eller borgenär.

52 §.

Det åligger revisorerna vid fullgörandet av sitt uppdrag att granska kassans böcker och andra räkenskaper; att taga del av styrelsens och stämmans protokoll samt av de instruktioner, anvisningar eller andra föreskrifter rörande kreditgivningen, som utfärdats av styrelsen eller verkställande direktören;

att verkställa inventering eller kontrollera verkställd inventering av de hos kreditkassan inneliggande kontanta medlen och övriga tillgångar;

att tillse huruvida kassans organisation av och kontroll över bokföringen och medelsförvaltningen är tillfredsställande; samt

att, sedan de årliga redovisningshandlingarna avgivits, granska nämnda handlingar.

Minst en gång varje halvår skola revisorerna

granska större krediter och andra större placeringar av kassans medel; granska av styrelsen vidtagna åtgärder i fråga om förvaltning och avyttring av egendom, som kassan inköpt eller övertagit jämlikt 41 §;

taga del av de förelägganden och erinringar, som av tillsynsmyndigheten kunna hava gjorts till kassan; samt

taga del av rapporter över inspektioner och undersökningar rörande kassan.

I övrigt skola revisorerna vidtaga de åtgärder som må vara erforderliga för ett behörigt fullgörande av revisionsuppdraget.

53 §.

De på stämman valda revisorerna hava att ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter, som meddelas av stämman och ej innefatta inskränkning i deras i lag stadgade skyldigheter eller eljest strida mot lag eller författning eller mot stadgarna.

Styrelsen skall giva revisor tillgång till kassans böcker, räkenskaper och andra handlingar samt i övrigt det biträde, som av honom påkallas för uppdraget. Av revisor begärd upplysning angående förvaltningen må ej av styrelsen vägras.

Revisorerna skola skriftligen delgiva styrelsen de erinringar i fråga om kassans verksamhet, till vilka deras granskning må giva anledning.

54 §.

1 mom. Revisorerna skola för varje räkenskapsår avgiva en av dem undertecknad revisionsberättelse, som skall överlämnas till styrelsen minst två veckor före kassans ordinarie stämma. Revisorerna skola ock inom samma tid till styrelsen återställa de till dem överlämnade redovisningshandlingarna.

Revisorerna i centralkassa skola därvid på balansräkningen samt vinst- och förlusträkningen hava tecknat påskrift med yttrande, huruvida dessa handlingar överensstämma med kassans av dem granskade böcker eller icke, och skall påskriften i övrigt beträffande granskningen innefatta hänvisning till revisionsberättelsen.

2 mom. Revisionsberättelsen skall innehålla redogörelse för resultatet av revisorernas granskning samt uttalande, huruvida anmärkning i avseende på de till revisorerna överlämnade redovisningshandlingarna, kassans bokföring eller inventeringen av dess tillgångar eller eljest beträffande förvaltningen av kassans angelägenheter föreligger eller icke. Föreligger anledning till anmärkning, skall denna angivas i revisionsberättelsen. Revisorerna äga ock i berättelsen meddela erinringar, som de anse böra komma till medlemmarnas kännedom.

Revisionsberättelsen skall innehålla särskilt uttalande angående

omfattningen av den av revisorerna verkställda granskningen;

kreditkassans förvaltningsutgifter;

den inre kontrollen inom kassan;

fastställelse av balansräkningen;

ansvarsfrihet för styrelseledamöterna; samt

styrelsens förslag i anledning av kassans vinst eller förlust enligt balansräkningen, därvid skall angivas huruvida förslaget omfattar stadgad avsättning till reservfonden.

Har tillgång upptagits till högre värde än i senaste fastställda balansräkning eller har tillgång som anskaffats under räkenskapsåret upptagits till högre värde än anskaffningskostnaden, skall särskilt uttalande därom göras i revisionsberättelsen.

Revisor, som hyser från de i revisionsberättelsen gjorda uttalandena skiljaktig mening eller eljest finner särskilt uttalande påkallat, äger till revisionsberättelsen foga yttrande därom, såframt han ej avgiver särskild revisionsberättelse.

Stämman

55 §.

1 mom. I fråga om kreditkassas stämman skall i tillämpliga delar gälla vad i 52—56 §§, 57 § 1 mom. och 58—62 §§ lagen om ekonomiska föreningar är stadgat samt, i stället för bestämmelserna i 57 § 2 mom. nämnda lag, de föreskrifter som meddelas i 2 mom. nedan.

2 mom. Styrelsen är pliktig att på ordinarie stämman, i den mån det av medlem åskas och kan ske utan förfång för kassan eller nämnvärd olägenhet för enskild, meddela till buds stående närmare upplysningar angående förhållanden som kunna inverka på bedömandet av värdet av kassans tillgångar, av dess ställning i övrigt och av resultatet av dess verksamhet samt av styrelsens förvaltning av kassans angelägenheter.

Det åligger styrelsen att jämväl eljest på stämman giva medlem upplysning efter vad nu är sagt i avseende på ärende som skall förekomma på stämman.

Finner styrelsen att begärd upplysning icke kan av styrelsen utan förfång för kassan eller nämnvärd olägenhet för enskild lämnas på stämman, skall upplysningen i stället lämnas till revisorerna inom två veckor därefter. Revisorerna skola inom en månad efter stämman till styrelsen avgiva skriftligt yttrande, huruvida den begärda upplysningen lämnats till dem samt huruvida upplysningen enligt deras mening bort föranleda ändring i revisionsberättelsen eller eljest giver anledning till erinran. Där det är fallet, skall ändringen eller erinringen angivas i yttrandet. Revisorernas yttrande skall av styrelsen hållas hos kassan tillgängligt för medlemmarna samt i avskrift översändas till medlem, som framställt begäran om upplysningen.

Likvidation och upplösning

56 §.

I fråga om likvidation och upplösning av kreditkassa skall i tillämpliga delar gälla vad i 80—82 §§, 83 § första och sista styckena, 84—90, 92, 93 och 95 §§ lagen om ekonomiska föreningar är stadgat samt, i stället för bestämmelserna i 70—79 §§, 83 § andra stycket, 91 § och 94 § nämnda lag, de föreskrifter som meddelas i 57—67 §§ nedan.

Vid tillämpningen av nämnda bestämmelser i lagen om ekonomiska föreningar skall iakttagas

att i 80 § hänvisningarna till 47 och 50 §§ i stället skola avse 51—53 och 71 §§ samt 78 § denna lag,

att i 81 § hänvisningarna till 40—44 §§ i stället skola avse 43—48 §§ denna lag samt att hänvisningarna till 50 och 51 §§ i stället skola avse 52—54 §§ denna lag,

att i 87 och 89 §§ hänvisningarna till 51 § i stället skola avse 54 § denna lag,

samt att anmälan och meddelande varom sägs i 92 och 93 §§ skola ske, förutom för registrering, jämväl till tillsynsmyndigheten.

57 §.

Kreditkassas stämma äger besluta att kassan skall träda i likvidation. I annat fall än i 58 § sägs är sådant beslut icke giltigt, med mindre samtliga medlemmar förenat sig därom eller beslutet fattats å två på varandra följande stämmor och på den sista stämman biträts av minst två tredjedelar av samtliga röstande. Är för giltighet av beslutet något ytterligare villkor bestämt i stadgarna, länder det till efterrättelse.

Föreligger ej fall som i 58 § sägs, må kassans stämma kunna i beslutet föreskriva, att likvidationen skall inträda först viss kommande dag högst två månader därefter, dock senast första dagen av nästa räkenskapsår.

58 §.

Har kreditkassa icke öppnat sin rörelse inom ett år från det kassan godkändes,

eller har kassans hela rörelse överlåtits till annan kassa,

eller har godkännandet för kassan återkallats,

eller har antalet medlemmar nedgått under det föreskrivna lägsta antalet och tillräckligt antal medlemmar ej inträtt inom tre månader,

och har ej på grund av anmälan inom sex veckor därefter enligt 63 § i föreningsregistret blivit infört att kassan trätt i likvidation, skall rätten, på ansökan av styrelseledamot eller medlem av kassan eller på anmälan av tillsynsmyndigheten och efter kassans hörande förklara, att kassan skall träda i likvidation; och skall rätten förelägga kassan att inom viss tid, ej understigande sex veckor, till rätten ingiva bevis, att registrering skett enligt 63 §, vid äventyr att eljest en eller flera likvidatorer förordnas av rätten.

Genom rättens försorg skall ofördröjligen avsändas dels till länsstyrelsen för registrering meddelande om beslut att kassan skall träda i likvidation, dels ock till tillsynsmyndigheten underrättelse om förordnande av likvidator med angivande av hans fullständiga namn och postadress.

59 §.

Beslutar stämma att kassan skall träda i likvidation, skall stämman välja två eller flera likvidatorer; dock må i stadgarna kunna bestämmas, att en eller flera likvidatorer skola tillsättas i annan ordning att jämte de på stämma valda deltaga i likvidationen.

Har rätten enligt 58 § förklarat att kassan skall träda i likvidation, åligger det styrelsen att genast sammankalla stämma för val av likvidatorer, ändå att ändring sökes i beslutet.

Då likvidatorer utsetts på stämma eller förordnats av rätten, skall kassan anses hava trätt i likvidation, såframt ej stämman, efter vad i 57 § andra stycket sägs, beslutat att likvidationen skall inträda först senare dag.

60 §.

Utser kreditkassa ej likvidatorer, ehuru antalet medlemmar i kassan nedgått under det föreskrivna lägsta antalet och tillräckligt antal medlemmar ej inträtt inom tre månader, äro de, som med vetskap om förhållandet deltaga i beslut om fortsättande av kassans verksamhet eller handla på dess vägnar, ansvariga för uppkommande förbindelser en för alla och alla för en såsom för egen skuld. Därest efter utgången av nämnda tid om tre månader tillräckligt antal medlemmar inträder, äger dock ej ansvarighet rum för förbindelse, som uppkommer sedan det föreskrivna lägsta medlemsantalet sålunda uppnåtts.

61 §.

Likvidator skall vara myndig här i riket bosatt svensk medborgare.

Uppdraget att vara likvidator gäller intill dess likvidationen blivit avslutad, men den som meddelat uppdraget må när som helst entlediga likvidatorn och utse annan i hans ställe. Kreditkassas stämma äger ock utse likvidator i stället för likvidator, som förordnats av rätten i annat fall än nedan i fjärde stycket sägs.

Om likvidator, som är vald på stämma, entledigas eller eljest avgår eller avlider eller hinder för honom att vara likvidator uppkommer enligt första stycket och suppleant ej finnes, åligger det övriga likvidatorer att ofördröjligen sammankalla stämma för val av ny likvidator.

Visar likvidator uppenbarligen motvilja eller försummelse vid fullgörande av sitt uppdrag, äger rätten, på anmälan av tillsynsmyndigheten eller likvidationsrevisor och efter likvidatorns hörande, entlediga honom och förordna annan i hans ställe. Har rätten entledigat likvidator och i hans ställe förordnat annan, skall underrättelse därom med angivande av dennes fullständiga namn och postadress genom rättens försorg ofördröjligen avsändas till tillsynsmyndigheten.

Vad i denna paragraf är stadgat om likvidator skall i tillämpliga delar gälla beträffande suppleant för likvidator.

62 §.

Finnes kreditkassa, som enligt verkställd registrering trätt i likvidation, sedermera sakna till föreningsregistret anmälda behöriga likvidatorer, skall rätten på ansökan av medlem, borgenär eller annan, vars rätt kan vara beröende av att någon finnes som äger företräda kassan, eller på anmälan av länsstyrelsen eller tillsynsmyndigheten förordna likvidatorer.

Genom rättens försorg skall till tillsynsmyndigheten ofördröjligen avsändas underrättelse om förordnande av likvidator med angivande av hans fullständiga namn och postadress.

63 §.

Likvidatorerna skola ofördröjligen för registrering anmäla att kassan trätt i likvidation eller, om likvidationen efter vad i 57 § andra stycket sägs skall inträda viss kommande dag, att kassan träder i likvidation den dagen. Anmälningen skall innehålla uppgift om likvidatorerna samt, där suppleanter för dem utsetts, om dessa. Skall befogenhet att teckna kassans firma ej tillkomma allenast likvidatorerna gemensamt, skall vidare uppgivas av vilka och hur firman skall tecknas.

Sker ändring i avseende på de till likvidatorer eller suppleanter utsedda personerna eller ifråga om rätten att teckna kassans firma eller ändras kassans postadress, skola likvidatorerna därom ofördröjligen göra anmälan för registrering. Rätt att göra anmälan tillkommer den som beröres av anmälningen.

I övrigt skall beträffande anmälan, varom i första och andra styckena sägs, vad i 9 § lagen om ekonomiska föreningar är stadgat för där avsedda fall äga motsvarande tillämpning; anmälningen skall innehålla uppgift om dagen för val eller rättens förordnande.

64 §.

I inventarium och balansräkning för kreditkassa i likvidation skola upptagas kassans tillgångar och skulder, tillgångarna till verkliga värdet. Insatskapitalet skall i balansräkningen upptagas inom linjen. I övrigt skall beträffande inventarium och balansräkning för kreditkassa i likvidation gälla vad i 7 och 8 §§ bokföringslagen är stadgat.

65 §.

Har i anledning av kreditkassas likvidation ombud förordnats av tillsynsmyndigheten enligt 76 §, må kassans egendom ej avyttras under hand utan ombudets samtycke. Finnes han hava utan skäl vägrat sitt samtycke, äger myndigheten på ansökan av likvidatorerna tillåta försäljningen. Samtycke, som nu är sagt, är ej av nöden då likvidatorerna vilja till gällande börspris överlåta på fondbörs noterat värdepapper.

66 §.

Hava under likvidationen kreditkassas tillgångar så nedgått i värde, att fara är för handen, att de ej fullt förslå till skuldernas gäldande, och är ej ställningen sådan, att kassans egendom genast bör avträdas till konkurs, skola likvidatorerna om ställningen, så snart det kan ske, lämna meddelande på stämman och till denna kalla jämväl de kända fordringsägare, vilka ännu icke erhållit betalning.

67 §.

Där efter avslutande av kreditkassas konkurs överskott ej finnes, anses kassan upplöst, då konkursen avslutades.

Finnes överskott skall likvidation verkställas och skall i avseende därpå vad eljest gäller om likvidation äga motsvarande tillämpning, dock ej 81 § lagen om ekonomiska föreningar. Har ej inom en månad efter konkursens avslutande för registrering anmälts, att kassan trätt i likvidation, skall rätten, på ansökan av styrelseledamot, medlem eller borgenär eller på anmälan av tillsynsmyndigheten, förklara, att kassan skall träda i likvidation. I fråga om ärendets handläggning och om beslutet skall i tillämpliga delar gälla vad i 58 § är stadgat.

Hade kassan, i fall som avses i andra stycket, trätt i likvidation, innan dess egendom avträddes till konkurs, skall gälla vad som i 92 § lagen om ekonomiska föreningar är stadgat.

Om den offentliga tillsynen

68 §.

Tillsynsmyndigheten skall övervaka, att jordbrukets kreditkassor och riksorganisationen i sin verksamhet ställa sig till efterrättelse denna lag och andra författningar, såvitt de hava särskilt avseende på jordbrukskasserörelsen, ävensom de för riksorganisationen och kassorna gällande stadgarna samt de föreskrifter, som med stöd av bestämmelse i lag eller stadgar meddelats av stämman eller styrelse.

Det åligger tillsynsmyndigheten att jämväl i övrigt med uppmärksamhet följa jordbrukskasserörelsen i den mån så erfordras för kännedom om de förhållanden som kunna inverka på kreditkassas säkerhet eller eljest äro av betydelse för en sund utveckling av rörelsen.

Tillsynsmyndigheten är icke på grund av vad här föreskrivits pliktig att övervaka iakttagandet av sådana bestämmelser, som angå jordbrukskasserörelsens inre angelägenheter.

69 §.

Tillsynen över jordbrukets kreditkassor utövas med ledning av handlingar, vilka jämlikt lag eller eljest insändas till tillsynsmyndigheten, ävensom upplysningar, som inhämtas vid undersökning eller annorledes. Undersökning skall anställas så ofta sådan av myndigheten anses erforderlig eller av Konungen anbefalles.

70 §.

Tillsynsmyndigheten skall förordna en revisor att med övriga revisorer deltaga i granskningen av centralkassas räkenskaper och styrelsens förvaltning. Myndigheten äger när som helst återkalla förordnande som här avses och i stället utse ny revisor. För revisor, varom i denna paragraf stadgas, skall myndigheten utfärda instruktion.

71 §.

På anmälan varom sägs i 51 § skall tillsynsmyndigheten, i fall då revisorer icke utsetts till föreskrivet antal, förordna revisor eller revisorer. Är revisor omyndig eller har någon, som ej är här i riket bosatt svensk medborgare, utan vederbörligt tillstånd utsetts till revisor eller har någon utsetts till revisor i strid med vad i 46 § 1 mom. andra stycket lagen om ekonomiska föreningar stadgas, skall på anmälan därom tillsynsmyndigheten förklara honom entledigad och förordna revisor i hans ställe. Har anmälan ej gjorts av kreditkassans styrelse, skall före besluts meddelande tillfälle beredas styrelsen att yttra sig i ärendet. Förordnande av revisor skall avse tid till dess annan revisor blivit i föreskriven ordning utsedd.

Tillsynsmyndigheten äger när som helst återkalla förordnandet och i stället utse ny revisor.

72 §.

Tillsynsmyndigheten äger sammankalla kreditkassas styrelse, när sådant prövas nödigt. Har styrelsen icke efterkommit av myndigheten framställd begäran om utfärdande av kallelse till extra stämma, må kallelse utfärdas av myndigheten.

Den som enligt av Konungen meddelade bestämmelser har befogenhet att företräda myndigheten äger närvara vid stämma eller av myndigheten utlyst styrelsesammanträde och deltaga i överläggningarna.

73 §.

Därest tillsynsmyndigheten så finner erforderligt, må myndigheten meddela närmare föreskrifter om sättet att föra kreditkassas räkenskaper, om förvaring av värdehandlingar samt om inventering av dessa handlingar.

74 §.

Kreditkassas styrelse åligger

att när som helst för den befattningshavare hos tillsynsmyndigheten, som enligt av Konungen meddelade bestämmelser har att i sådant avseende företräda myndigheten, samt för den särskilda undersökning, Konungen kan finna för gott anställa, hålla de hos kreditkassan inläggande kontanta medlen och övriga tillgångar samt böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning, samt

att jämväl i övrigt tillhandahålla myndigheten eller sådan befattningshavare därstädes, som ovan sagts, de upplysningar rörande kassan som äskas.

Yppas anledning till antagande att centralkassa gjort sådana förluster att rubbning uppstått i det förhållande, som enligt 34 § skall förefinnas mellan centralkassas inlåning samt kassans och anslutna jordbrukskassors eget kapital, skall centralkassans styrelse ofördröjligen låta upprätta särskild balansräkning enligt 44 och 45 §§ för utvisande av centralkassans ställning samt, därest balansräkningen bekräftar antagandet i fråga, ofördröjligen avsända meddelande härom till tillsynsmyndigheten.

Centralkassas styrelse åligger därjämte att på den tid och i den ordning tillsynsmyndigheten bestämmer tillhandahålla myndigheten de redovisnings-

handlingar, översikter och övriga handlingar, rörande kassans och de avslutna jordbrukskassornas ställning som av tillsynsmyndigheten äskas.

75 §.

Har kreditkassas styrelse eller stämman fattat beslut, vilket står i strid med lag eller stadgarna, må tillsynsmyndigheten förbjuda verkställighet av beslutet. Myndigheten må ock förelägga styrelsen att, om beslut som nyss sagts gått i verkställighet, göra rättelse där så kan ske samt att fullgöra vad styrelsen åligger enligt lag eller stadgarna. Sådant föreläggande må dock, utom vad angår innehållet av vinst- och förlusträkning eller balansräkning, icke av myndigheten meddelas i fråga om i lag givna föreskrifter, vilkas överträdande är belagt med straff.

Ändå att avvikelser från lag eller stadgar icke skett, äger tillsynsmyndigheten meddela de erinringar beträffande kassans verksamhet, som myndigheten kan finna påkallade.

Underlåter kassa att ställa sig till efterrättelse av myndigheten meddelat förbud eller föreläggande eller handhar kassan eljest sina angelägenheter på sätt, som är ägnat att rubba förtroendet till kassan, har tillsynsmyndigheten att göra anmälan därom hos den myndighet, som godkänt kassan; och äger den myndigheten återkalla godkännandet.

Tillsynsmyndigheten äger förelägga vite vid meddelande av föreskrift eller förbud enligt denna lag.

76 §.

Träder kreditkassa i likvidation, äger tillsynsmyndigheten förordna ombud, som har att närvara vid likvidatorernas sammanträden, med rätt att yttra sig till protokollet, samt att i övrigt övervaka likvidationen.

Likvidatorerna skola bereda ombudet tillfälle att när som helst inventera kreditkassans ineliggande kontanta medel och övriga tillgångar samt granska kassans böcker, räkenskaper och andra handlingar; och må av ombudet begärd upplysning angående förvaltningen ej av likvidatorerna förvägras.

Tillsynsmyndigheten äger under likvidationen i avseende på likvidatorer och stämman enahanda befogenhet som, innan kassan trätt i likvidation, enligt denna lag tillkommer myndigheten beträffande styrelse och stämman.

Tillsynsmyndigheten må, därest så prövas erforderligt, förordna likvidationsrevisor. Beträffande denne skall vad om revisor i 70 § sägs äga motsvarande tillämpning.

77 §.

Har centralkassas egendom avträtts till konkurs, förordnar tillsynsmyndigheten ett allmänt ombud att såsom konkursförvaltare delta i konkursboets förvaltning med övriga konkursförvaltare.

Utan hinder av beslut, som kan vara fattat om delning av förvaltningen av boet, äger allmänna ombudet delta i förvaltningen i alla dess delar. Ombudet äger beträffande medförvaltare göra sådan anmälan, som sägs i 80 § konkurslagen.

Om arvode till ombud gäller vad i konkurslagen är i allmänhet stadgat beträffande arvode till konkursförvaltare.

78 §.

Till revisor, likvidationsrevisor eller ombud som förordnas enligt 70, 71 eller 76 § skall ersättning med belopp som tillsynsmyndigheten bestämmer utgivas av den kassa som avses med förordnandet.

79 §.

Vad i 69 §, 72 §, 74 § första och tredje styckena, 75 § första, andra och fjärde styckena, 76 §, 77 § samt 78 § stadgas skall i tillämpliga delar gälla

jämväl med avseende på tillsynen över riksorganisationen. På riksorganisationen skall särskilt ankomma att, på den tid och i den ordning tillsynsmyndigheten äskar, tillhandahålla översiktliga uppgifter beträffande jordbrukskasserörelsen i dess helhet.

80 §.

Till bestridande av kostnaden för tillsynsmyndighetens organisation och verksamhet skall jordbrukskasserörelsen årligen erlægga bidrag. Närmare föreskrifter om fastställande av bidrag och bidrags erläggande meddelas av Konungen.

81 §.

Ledamot av eller befattningshavare hos tillsynsmyndigheten må ej vara ledamot i styrelsen för eller revisor i eller anställd hos kreditkassa eller riksorganisationen.

82 §.

Över beslut, som tillsynsmyndigheten meddelar med stöd av denna lag, må klagan föras hos Konungen, men beslutet går ändock i verkställighet, om icke Konungen annorlunda förordnar.

Straffbestämmelser

83 §.

Med avseende på jordbrukets kreditkassor skola, i stället för vad i 110—112 §§ lagen om ekonomiska föreningar stadgas, gälla de straffbestämmelser som nedan upptagas i 84—86 §§. I fråga om riksorganisationen skall, förutom nyss nämnda bestämmelser i lagen om ekonomiska föreningar, gälla stadgandet i 84 § 3 denna lag.

84 §.

Med dagsböter eller fängelse straffes

1. styrelseledamot, vilken vid upprättande av förvaltningsberättelse, balansräkning eller vinst- och förlusträkning som avses i 38 § lagen om ekonomiska föreningar eller i 81 § samma lag, jämförd med 56 § denna lag, eller i 74 § andra stycket denna lag uppsåtligen förfar i strid med bestämmelserna i 43 §, 44 §, 45 § andra, tredje, fjärde och femte styckena, 46 § eller 47 § denna lag;

2. likvidator, vilken vid upprättande av balansräkning, likvidationsräkning eller förvaltningsberättelse som avses i 83 § första och tredje styckena eller 86 § lagen om ekonomiska föreningar eller i 89 § samma lag, jämförd med 56 § denna lag, eller i 64 § denna lag uppsåtligen förfar i strid med bestämmelser i sagda lagrum;

3. styrelseledamot, likvidator eller befattningshavare, vilken uppsåtligen eller av vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift vid lämnan- de av upplysning som avses i 69, 74, 76 eller 79 § denna lag;

4. revisor eller likvidationsrevisor, vilken i revisionsberättelse eller annan handling, som framlägges på stämma eller annorledes hålles tillgänglig för medlemmar eller röstberättigade, eller i påskrift å sådan handling uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift rörande kreditkassas angelägenheter eller uppsåtligen eller av grov vårdslöshet underlåter att göra anmärkning beträffande förvaltningen, ändå att anledning därtill föreligger.

Har gärning som avses i första stycket 1 eller 2 skett av vårdslöshet, är straffet dagsböter.

85 §.

Med dagsböter straffes

1. den som bryter mot vad i 4 § andra stycket stadgas;
2. styrelseledamot, vilken uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift i ansökan om stadfästelse på kassas stadgar;
3. styrelseledamot, likvidator eller annan, som i anmälan för eller ansökan om registrering eller i handling som fogas därvid eller i uppgift varom förmäles i 10 § lagen om ekonomiska föreningar uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift;
4. styrelseledamot eller likvidator, vilken, i annat fall än i 84 § första stycket 1 och 2 samt andra stycket avses, uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift i handling, som hålles tillgänglig för medlemmar eller röstberättigade eller framlägges på stämman, eller i påskrift å sådan handling;
5. styrelseledamot, vilken deltagit i beslut om åtgärd som strider mot bestämmelserna i 9 eller 19 §;
6. styrelseledamot eller likvidator, som uppsåtligen eller av vårdslöshet i strid med bestämmelserna i 18 § lagen om ekonomiska föreningar låter verkställa utdelning eller utbetalning till medlem eller annan;
7. revisor, likvidationsrevisor eller revisors eller likvidationsrevisors medhjälpare som, oaktat han insett eller bort inse, att skada därav kunnat följa, yppar något av vad vid verkställd granskning kommer till hans kännedom, utan att det med nödvändighet erfordras för fullgörande av hans uppdrag.

86 §.

Med dagsböter straffes ock

1. styrelseledamot eller likvidator, vilken underlåter att iakttaga föreskrift som är meddelad i 10 § första eller andra stycket lagen om ekonomiska föreningar eller i 48 § eller 53 § andra stycket denna lag eller i 80 § sista stycket eller 81 § sista stycket förstnämnda lag, vardera lagrummet jämfört med 53 § andra stycket och 56 § denna lag;
2. styrelseledamot eller likvidator, vilken underlåter att iakttaga föreskrift som beträffande anmälan för registrering är meddelad i 37, 68, 90 eller 92 § lagen om ekonomiska föreningar eller i 63 § denna lag;
3. styrelseledamot eller likvidator, som underlåter att till revisor eller likvidationsrevisor avlämna handlingar enligt vad som stadgas i 38 § andra stycket, 81 § andra stycket, 83 § sista stycket eller 86 § sista stycket lagen om ekonomiska föreningar eller i 89 § första stycket samma lag, jämfört med 56 § denna lag;
4. styrelseledamot eller likvidator, som försummar att fullgöra vad i 55 § sista stycket, 84 § sista stycket, jämfört med 55 § sista stycket, eller 86 § andra stycket sista punkten lagen om ekonomiska föreningar finnes stadgat eller som underlåter att iakttaga föreskrift, som med avseende på framläggande av handlingar på stämman eller tillhandahållande av handlingar viss tid före stämman är meddelad i 57 § 1 mom., 81 § andra stycket, 87 § andra stycket eller 89 § andra stycket lagen om ekonomiska föreningar eller i 81 § sista stycket samma lag, jämfört med 56 § denna lag;
5. revisor, vilken underlåter att iakttaga föreskrift som meddelats i 54 § 1 mom. denna lag eller i 81 § andra stycket lagen om ekonomiska föreningar, så ock likvidationsrevisor, som försummar att fullgöra vad i 87 § första stycket första punkten eller 89 § första stycket fjärde punkten sistnämnda lag finnes stadgat.

Särskilda bestämmelser

87 §.

1 mom. Jordbrukskassa må övertaga annan jordbrukskassas rörelse eller del därav, såframt riksorganisationen det medgivit.

Ej må centralkassa övertaga annan kreditkassas rörelse eller del därav, med mindre Konungen eller myndighet Konungen förordnar provat övertagandet icke vara till skada för det allmänna samt lämnat tillstånd därtill.

2 mom. Har kreditkassa övertagit annan kassas rörelse helt eller delvis och finnes bland sistnämnda kassas tillgångar egendom, som kreditkassa ej må förvärva, må den egendomen, även om sådant fall ej är för handen som i 40 eller 41 § sägs, förvärfvas av den övertagande kassan. Egendom som kassan på detta sätt förvärvat skall, i den mån egendomen ej, jämlikt vad i nyssnämnda lagrum stadgas, må av kassan behållas, åter avyttras så snart lämpligen kan ske och senast då avyttring kan äga rum utan förlust för kassan.

3 mom. Om del av kreditkassas rörelse skall övergå till annan kassa, må efter beslut av förstnämnda kassa och med godkännande av tillsynsmyndigheten och riksorganisationen eller, såvitt gäller övergång endast mellan jordbrukskassor inom samma centralkassas verksamhetsområde, med godkännande av riksorganisationen ensam reservfonden nedsättas med skäligt belopp.

88 §.

Vad i 96—98 §§ lagen om ekonomiska föreningar är stadgat om fusion skall ej gälla jordbrukets kreditkassor.

89 §.

Enskildas förhållanden till kreditkassa må ej i oträngt mål yppas.

90 §.

Driver kreditkassa verksamhet i strid med föreskrift i 9 eller 19 §, skola medlemmar i kassan så ock styrelseledamöterna eller andra ställföreträdare för kassan, i den mån de deltagit i åtgärden eller beslut därom svara för uppkommande förbindelser, en för alla och alla för en, såsom för egen skuld.

91 §.

De föreskrifter utöver vad denna lag innehåller som finnas erforderliga för lagens tillämpning meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser

92 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957; dock skall redan från och med den 1 juli 1956, i stället för stadgandet i 30 § tredje stycket förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor, gälla vad i 31 § andra stycket denna lag stadgas.

Genom lagen upphävas, med den begränsning nedan sägs, nyssnämnda förordning samt lagen den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit tillika med alla de särskilda stadganden, vilka innefatta ändring i, tillägg till eller föreskrifter om tillämpningen av nämnda författningar, så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning stridande mot lagens bestämmelser.

Där i lag eller författning förekommer hänvisning till stadgande, som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

93 §.

Från och med den 1 juli 1956 må centralkassa eller jordbrukskassa antaga stadgar, vilka stå i överensstämmelse med denna lag, att gälla från det lagen trätt i kraft. Sålunda antagna stadgar må, utan hinder av att lagen ej trätt i kraft, stadfästas enligt lagen och registrering verkställas med anteckning i föreningsregistret, att de nya stadgarna skola gälla från dagen för lagens ikraftträdande.

Har centralkassa eller jordbrukskassa, som godkänts enligt äldre bestämmelser, ej före den 1 januari 1958, eller den senare dag som Konungen för särskilt fall må hava bestämt, erhållit stadfästelse av stadgarna samt registrering varom i första stycket sägs, skall det för kassan meddelade godkännandet återkallas.

Svenska jordbrukskreditkassan skall, med bibehållande så länge Konungen ej annorlunda förordnar av sin bankmässiga verksamhet enligt förordningen den 5 juni 1942, handhava uppgiften att vara jordbrukskasserörelsens riksorganisation intill dess annan förening med denna uppgift vunnit registrering eller ock jordbrukskreditkassan ombildats för detta ändamål. Ej må kassan utan att den ombildats och nya stadgar antagits och stadfästas samt registrering verkstälts verka såsom riksorganisation efter den 1 januari 1958, med mindre Konungen lämnat tillstånd därtill. Så länge jordbrukskreditkassan uppehåller bankmässig verksamhet, skall jordbrukskreditkassan vid tillämpning av 34 § första stycket b) och c) jämnställas med inländskt bankaktiebolag, sparbank och centralkassa.

94 §.

Träder kreditkassa, som godkänts enligt äldre bestämmelser, under år 1957 i likvidation eller försättes kassa under år 1957 i konkurs eller meddelas efter utgången av år 1957 beslut om likvidation eller konkurs på grund av framställning som skett före den 1 januari 1958, skola kassans medlemmar, därest dess tillgångar ej förslå att gälda skulderna, såvitt rörer borgenärernas rätt vara ansvariga för kassans förbindelser enligt äldre bestämmelser.

Hava likvidatorer för kreditkassa utsetts innan denna lag trätt i kraft, skola äldre bestämmelser i allo tillämpas med avseende på likvidationen.

Skola enligt vad nu sagts äldre bestämmelser gälla och är överträdelse av bestämmelserna belagd med straff, skola jämväl i fråga om straffet äldre bestämmelser lända till efterrättelse.

95 §.

Styrelseledamöter, revisorer och suppleanter, som äro utsedda vid denna lags ikraftträdande, må utan hinder av vad i lagen stadgas utöva sitt uppdrag under den tid för vilken de äro valda.

96 §.

I fråga om medel, som förvaltas av förmyndare eller god man och som sedan den 1 januari 1941 innestå på räkning hos kreditkassa utan villkor att de må lyftas allenast med överförmyndarens tillstånd, skall, såframt ej överförmyndaren anorlunda förordnar, vid tillämpning av vad i 32 § stadgas så anses som om förbehåll enligt 15 kap. 9 § andra stycket föräldrabalken gjorts, att de må uttagas utan sådant tillstånd. Vad nu sagts skall ock gälla medel, som sedermera insatts eller framdeles insättas på räkningen, och ränta som lagts eller lägges till kapitalet.

97 §.

Beträffande återlämnande till staten av grundfond, som sägs i 8 och 26 §§ förordningen den 5 juni 1942 om jordbrukets kreditkassor, skall gälla vad i särskild ordning föreskrives.

2) Förslag

till

Lag

om vissa kreditinrättnings konkurs

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

De kreditinrättningar som avses i denna lag äro bankaktiebolag, sparbanker och centralkassor för jordbrukskredit.

Beträffande sådan kreditinrättnings konkurs skola, förutom de föreskrifter i konkurslagen, som ej strida mot vad i denna lag stadgas, följande bestämmelser lända till efterrättelse.

2 §.

Angående allmänt ombud, som förordnas i kreditinrättnings konkurs, stadgas i lagen om bankrörelse, lagen om sparbanker och lagen om jordbrukskasserörelsen.

3 §.

Konkursdomaren äger att utan hinder av vad som stadgats i 19 § konkurslagen bestämma att kungörelser angående konkursen skola införas i flera än två tidningar i den ort, varest kreditinrättnings styrelse har sitt säte, samt en eller flera tidningar på annan ort, där den har kontor.

Förvaltarna åligger att upprätta förteckning över de borgenärer, vilka enligt kreditinrättnings räkenskaper hava fordran hos kreditinrättningen på grund av insättning på räkning eller enligt sparbanksbok. Förteckningen skall för varje borgenär upptaga beloppet av hans fordran. Är ränta på fordringen utfäst, skall tillika upptagas den dag, från vilken räntan är ogulden jämte räntefoten.

Förteckningen skall i huvudskrift av förvaltarna så fort ske kan ingivas till konkursdomaren. Vid huvudskriften bör fogas avskrifter till det antal, som påkallas av vad här efteråt stadgas. Sedan avskrifternas överensstämmelse med huvudskriften blivit av konkursdomaren bekräftad, skall förteckningen i sålunda styrkt avskrift under de trettio sista dagarna före utgången av den för bevakning av fordringar utsatta tiden för envar, som vill taga del av densamma, hållas tillgänglig hos konkursdomaren, hos rättens ombudsman samt vid vart och ett av kreditinrättnings kontor.

Fordran, som upptagits på förteckningen, skall anses vara bevakad i konkursen som om borgenären själv hade anmält densamma inom den för fordringars bevakning utsatta tiden.

Till borgenärer, varom ovan i denna paragraf förmäles, skola kallelsebrev enligt 20 § konkurslagen icke utsändas. Erinran därom skall intagas i kungörelse, som sägs i 19 § samma lag. Meddelanden enligt 103 § konkurslagen skola ej heller utsändas till sådana borgenärer, utan skall i stället vad kon-

kursdomaren enligt sistnämnda paragraf bestämt kungöras en gång i allmänna tidningarna och den eller de ortstidningar, som bestämts för offentliggörande av kungörelser om konkursen. Utan hinder av vad i 129, 156, 160, 161 och 189 §§ konkurslagen föreskrives om utsändande av meddelanden samt avskrifter av ackordsförslag och yttranden må innehållet i nämnda meddelanden och handlingar i annan ordning, som av kursdomaren bestämmas efter samråd med rättens ombudsman och förvaltarna, bringas till ifrågavarande borgenärens kännedom. Underrättelse om vad sålunda bestämts skall genom rättens ombudsmans försorg kungöras i de tidningar, som nyss sagts.

4 §.

För beslut av borgenärerna om uppskov med försäljning av boets egendom eller med indrivning av dess fordringar erfordras ej den särskilda röstövervikt, som sägs i 64 § konkurslagen, därest fråga ej är om uppskov för längre tid än tre år från första borgenärssammanträdet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957, då lagen den 18 september 1903 (nr 101 s. 61) angående solidariskt bankbolags, bankaktiebolags och sparbanks konkurs skall upphöra att gälla.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft tre i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen nr 565 i första kammaren av herr Nilsson, Yngve, m. fl. samt nr 731 i andra kammaren av herr Pettersson i Dahl och nr 741, likaledes i andra kammaren, av herr Magnusson m. fl.

I motionerna I: 565 och II: 741, vilka är likalydande, hemställes, att Kungl. Maj:ts förslag till lag om jordbrukskasserörelsen måtte godtagas med den ändringen, att ur 12 § första stycket skall utgå den punkt, enligt vilken till medlem i jordbrukskassa må antagas kommun, vars förvaltningscentrum är beläget inom kassans verksamhetsområde.

Motionen nr 731 utmynnar i en hemställan

»att i förslaget till lag om jordbrukskasserörelsen införes en bestämmelse av innehåll att Kungl. Maj:t äger att för visst område medge sådan ändring i jordbrukskasserörelsens organisation att antingen jordbrukskasseledet eller centralkasseledet bortfaller, samt

att de ändringar i lagförslaget må vidtas som i anslutning härtill prövas erforderliga.»

Beträffande de skäl som anförts till stöd för de genom propositionen framlagda lagförslagen samt i fråga om vad motionärerna åberopat till stöd för sina yrkanden får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till propositionen och motionerna.

Inledning

Den 30 juni 1950 tillkallade dåvarande chefen för jordbruksdepartementet sakkunniga att företaga en översyn av jordbrukskasserörelsens organisation och verksamhet. De sakkunniga, som antog benämningen *1950 års jordbrukskasseutredning*, avgav i december 1950 betänkande med förslag till lag om jordbrukskasserörelsen m. m. (SOU 1955: 1). Förutom förslag till lag om jordbrukskasserörelsen innefattade betänkandet förslag till lag om vissa kreditinrättnings konkurs.

Utredningens lagförslag har intagits som bilaga i propositionen.

Över betänkandet har, efter remiss, utlåtanden avgivits av fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen, statskontoret, lantbruksstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Östergötlands län — med bifogande av yttrande från Östergötlands och Södermanlands handelskammare — länsstyrelsen i Kristianstads län, länsstyrelsen i Örebro län, länsstyrelsen i Västerbottens län, Svenska jordbrukskreditkassan, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges allmänna hypoteksbank — med bifogande av yttranden från Skånska hypoteksföreningen samt Mälardalens län och Norrlands hypoteksföreningar — Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, hushållningssällskapens förbund, Svenska landskommunernas förbund och Föreningen Auktoriserade revisorer.

Jordbrukskasserörelsens nuvarande organisation och verksamhet

I jordbrukskasserörelsen, som är den sammanfattande benämningen på jordbrukets kreditkassor och den verksamhet dessa utövar, ingår kreditkassor av tre skilda slag, nämligen jordbrukskassor, centralkassor för jordbrukskredit och — såsom rörelsens topporganisation — Svenska jordbrukskreditkassan. Varje jordbrukskassa skall vara ansluten till en centralkassa och varje centralkassa till jordbrukskreditkassan.

Kassornas uppgift är att tillgodose jordbrukets kreditbehov, i första hand dess behov av driftkredit, att befordra sparverksamhet på landsbygden och att främja en sund utveckling av medlemmarnas ekonomiska förhållanden. Kasserörelsen är en av jordbrukarna själva driven kooperativ rörelse. Alla kassorna är ekonomiska föreningar av typen m. b. p. a. Jordbrukskasserörelsen är genom Svenska jordbrukskreditkassan och centralkassorna ansluten till Sveriges lantbruksförbund, d. v. s. till huvudorganet för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse.

Kasserörelsen har statligt stöd, bl. a. i form av förvaltningsbidrag till vissa kassor. Dessa bidrag utgår emellertid numera med obetydliga belopp. Kassorna står under tillsyn av bank- och fondinspektionen.

Den 31 december 1955 hade jordbrukskasserörelsen omkring 160 000 medlemmar, en inlåning om cirka 800 miljoner kronor, en utlåning om cirka 700 miljoner kronor samt eget kapital om cirka 25 miljoner kronor.

Jordbrukskassorna är kasserörelsens lokala organ. Det finnes omkring 600 jordbrukskassor i landet. Medlemskap i jordbrukskassa kan i första hand vinnas av svensk medborgare som inom kassans verksamhetsområde äger eller brukar jordbruksfastighet samt i andra hand av vissa andra fysiska och juridiska personer. Jordbrukskassornas huvudsakliga uppgift är att bereda kredit åt sina medlemmar. Emellertid kan endast de som äger eller brukar fastighet komma i fråga såsom kredittagare. De medel som behövs för kreditgivningen lånar jordbrukskassorna hos centralkassan mot säkerhet av fordringsbevis med tillhörande säkerheter, som presteras av jordbrukskassornas låntagare.

Centralkassorna, kasserörelsens regionala organ, är för närvarande 12 till antalet. De kan som medlemmar antaga, förutom jordbrukskassor, jordbruksekonomiska föreningar, d. v. s. sammanslutningar med ändamål att befordra jordbrukets eller någon till jordbruket hörande binärings utveckling eller tillgodogörandet av produkter från jordbruket med tillhörande binärings. Centralkassornas huvudsakliga uppgift är att lämna krediter åt jordbrukskassorna och, i begränsad utsträckning, åt de anslutna jordbruksekonomiska föreningarna. De anskaffar medel genom att från allmänheten mottaga inlåning på räkning »som av bank allmänligen begagnas» — sparkasseräkning, depositionsräkning, kapitalräkning, checkräkning. Staten har ställt grundfond i form av statsobligationer till ett värde av en miljon kronor till förfogande för varje centralkassa såsom säkerhet för dess förbindelser.

Svenska jordbrukskreditkassan, vilken såsom medlemmar endast kan antaga centralkassor, är rörelsens topporganisation. Bankmässigt fungerar den såsom centralt clearinginstitut för kassorna. Den kan således ta emot medel från centralkassa med placeringsbehov och låna ut medel till centralkassa som behöver krediter. Den kan vidare bl. a., i begränsad utsträckning, lämna krediter till jordbruksekonomiska föreningar. Jordbrukskreditkassan äger tillika å ena sidan låna upp pengar och å andra sidan placera pengar i vissa statspapper. Kassan äger ej driva inlåning från allmänheten på räkning, som av bank allmänligen begagnas. Rätten därtill är förbehållen centralkassorna. I administrativt avseende skall jordbrukskreditkassan såsom kasserörelsens ledande organ öva kontroll och tillsyn över de andra kassorna. Därjämte arbetar den allmänt för kasserörelsens utveckling bl. a. genom upplysning och propaganda, riktad såväl till rörelsens medlemmar som till utomstående. Jordbrukskreditkassan har statligt stöd i form av en grundfond, bestående av statsobligationer till ett värde av 25 miljoner kronor, vilken ställts till förfogande såsom säkerhet för kassans förbindelser. Staten utser tre av de sju ledamöterna i jordbrukskreditkassans styrelse samt en av kassans tre revisorer. Staten har på så sätt visst direkt inflytande och inseende över kassan.

Gällande lagstiftning om jordbrukskasserörelsens organisation och verksamhet återfinnes främst i förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor (jordbrukskasseförordningen). Denna har ändrats flera gånger, senast i samband med att den nya lagstiftningen om ekonomiska föreningar genomfördes 1951. Vid sidan av jordbrukskasseförordningen och som ett komplement till de bestämmelser om centralkassas inlåning, vilka meddelas där, gäller sedan 1948 vissa provisoriska stadganden om centralkassas in- och upplåning. För centralkassorna gäller därjämte en särskild lag den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit. Lagens bestämmelser handlar väsentligen om centralkassas inlåning på räkning som av bank allmäntligen begagnas. Vissa ytterligare föreskrifter, avseende jordbrukets kreditkassor, meddelas i kungörelsen den 19 juni 1942 (nr 455) med vissa föreskrifter rörande grundfonder för centralkassor för jordbrukskredit och kungörelsen den 13 februari 1931 (nr 17) angående förvaltningsbidrag åt jordbrukets kreditkassor.

Kreditkassornas förhållanden regleras emellertid icke blott av de nämnda specialförfattningarna utan även av den allmänna föreningslagstiftningen. Denna gäller i alla avseenden som inte behandlas i specialförfattningarna. Kassornas egenskap av föreningar m. b. p. a., en typ av föreningar som ej förekommer i den nya föreningslagstiftningen, gör att såväl äldre föreningslagstiftning — lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar — som 1951 års lagstiftning om ekonomiska föreningar är tillämpliga på dem.

Huvuddragen i utredningens förslag

Utredningen har uttalat, att dess arbete bedrivits under den allmänna förutsättningen, att kasserörelsen i all den utsträckning som är möjlig skall kunna arbeta och utvecklas utan andra inskränkningar i sin fria självbestämmanderätt än sådana som är naturligt betingade av verksamhetens bankmässiga beskaffenhet.

Från denna utgångspunkt har utredningen till en början föreslagit att det direkta statsinflytandet över kasserörelsen skall upphöra. Det allmänna skall således ej vidare utse representanter i topporganisationens styrelse och bland dess revisorer. Eftersom statsrepresentationen ursprungligen har motiverats med att kasserörelsen åtnjuter statligt stöd av olika slag, och eftersom vidare behov av det statliga slödet ej vidare torde finnas, föreslås därjämte att statens stöd till kasserörelsen skall upphöra. Detta förslag innebär, att Svenska jordbrukskreditkassans och centralkassornas s. k. grundfonder skall avvecklas liksom också att de förvaltningsbidrag till kassorna, som utgått från ett förslagsanslag som för budgetåret 1955/56 upptagits till 9 000 kronor, skall upphöra att utgå.

Offentlig kontroll skall emellertid utövas över jordbrukets kreditkassor liksom över andra kreditinrättningar. Vissa ändringar i de hittillsvarande formerna för övervakningen föreslås emellertid.

I fråga om jordbrukskasserörelsens organisation föreslår utredningen, att systemet med tre led skall kvarstå ehuru viss möjlighet skall lämnas centralkassa att, efter Kungl. Maj:ts tillstånd, arbeta utan jordbrukskasseledet, d. v. s. efter tvåledssystem av typen toppledet — centralkassa. En ledamot av utredningen, professor Björkman, har i särskilt yttrande föreslagit, att möjlighet därjämte skall öppnas för jordbrukskassorna att arbeta direkt under toppledet utan centralkasseledet d. v. s. att tvåledssystem skall kunna förekomma såväl av typen toppledet — centralkassa som av typen toppledet — jordbrukskassa. Centralkassor och jordbrukskassor skall emellertid eljest, såväl enligt huvudförslaget som enligt reservantens förslag, bibehållas och ha väsentligen samma uppgifter som hittills.

Inom toppledet skall däremot betydelsefulla ändringar vidtagas. Svenska jordbrukskreditkassan skall ersättas av en riksorganisation som övertar dess administrativa uppgifter, d. v. s. riksorganisationen skall leda, samordna och kontrollera de i jordbrukskasserörelsen ingående centralkassorna och jordbrukskassorna, driva propaganda och upplysning m. m. Toppledets bankmässiga uppgifter förutsättes skola övergå till en jordbrukets bank. Denna, som bör få rätt att driva fullständig bankrörelse, skall främst fungera såsom ett gemensamt serviceorgan för jordbrukets kreditkassor.

Professor Björkman förutsätter i sin förut omtalade reservation att vid tillämpningen av tvåledssystem av typen riksorganisationen — jordbrukskassa de uppgifter som vid tredessystem ankommer på centralkassa skall övertagas av riksorganisationen och jordbrukets bank. Han anför därom.

De uppgifter, som vid nuvarande tredessystem faller på centralkassan, får uppdelas på riksorganisationen och jordbrukets bank, så att banken övertar de bankmässiga uppgifterna och riksorganisationen de övriga. I sammanhanget får beaktas, att banken i egenskap av ett kasserörelsens gemensamma serviceorgan kan förutsättas stå i mycket nära förbindelse med riksorganisationen och även få en viss särprägel i förhållande till vanliga affärsbanker. Dessa omständigheter måste vara ägnade att verksamt underlätta lösandet av de tekniska problem, som ett genomförande av tvåledssystem enligt alternativet riksorganisation — jordbrukskassa ställer.

Reglerna om medlemskap i jordbrukskassa skall uppmjukas. Bl. a. skall jordbruksorganisation — vilken beteckning föreslås tråda i stället för jordbruksekonomisk förening — och kommun kunna bli medlem i jordbrukskassa.

Den personliga ansvarigheten för kassemedlemmar skall bortfalla. I stället bör kassorna ägna ökad uppmärksamhet åt att stärka sin kapitalbildning genom kapitaltillskott från medlemmarna i form av insatser och avgifter.

Vad beträffar jordbrukskasserörelsens verksamhet har jordbrukskassoutredningen till en början, i fråga om verksamhetens allmänna inriktning,

föreslagit, att den hittillsvarande bestämmelsen att kassorna i första hand skall tillgodose jordbrukets behov av driftskredit skall slopas. I lagförslaget ges ingen annan allmän bestämmelse för kreditgivningens inriktning än den som ligger i att krediterna lämnas av jordbrukets kreditkassor till medlemmar, vilka skall vara jordbrukare eller tillhöra jordbruket närstående kategorier av personer eller sammanslutningar. Utredningen har vidare uttalat, att den anser det i princip önskvärt och riktigt att kassorna och andra kreditinrättningar, alla efter sina förutsättningar, skall få konkurrera fritt inom det område där de är behöriga att verka.

Formerna för inlåning från insättare skall enligt utredningsförslaget regleras av stadganden som ansluter till ordalydelsen i de bestämmelser som skall gälla för bankernas del enligt 1955 års banklagstiftning.

Regleringen av centralkassas inlåningsrätt i förhållande till det egna kapitalet föreslås bli utformad efter delvis andra principer än dem som för närvarande tillämpas. En nyhet, som lämpligen torde kunna nämnas i detta sammanhang, är att centralkassa skall få rätt att utfärda förlagsbevis. Förlagsbevisen skall vid beräkningen av centralkassas inlåningsrätt under vissa förutsättningar kunna likställas med eget kapital.

Bestämmelserna om kassareserv har i viss mån omreglerats. De nya bestämmelserna bygger på samma principer som motsvarande bestämmelser i 1955 års banklagstiftning.

Kassornas utlåning bör enligt vad som uttalas i jordbrukskassautredningens betänkande alltjämt vara inriktad på att lämna de enskilda jordbrukarna krediter. Förslaget innebär dock viss utökning av kassornas möjligheter till kreditgivning åt jordbruksorganisationer. Detaljregleringen av utlåningen har, med vissa jämkningar, bibehållits.

Vad beträffar förslagets lagtekniska utformning må anföras, att utredningens lagförslag innebär en i skilda hänseenden genomgripande omläggning av den hittillsvarande lagstiftningen. Utredningen har samlat specialbestämmelserna om jordbrukskasserörelsen i en författning. Denna har rubricerats såsom lag om jordbrukskasserörelsen. Utredningen har, enligt vad som framgår av betänkandet, så långt möjligt sökt ur lagstiftningen utmönstra bestämmelser av stadgekaraktär, d. v. s. sådana föreskrifter som normalt hör hemma i föreningsstadgar. På det föreningsrättsliga området skall 1951 års lagstiftning om ekonomiska föreningar gälla i den mån den ej strider mot vad som förordnas i lagen om jordbrukskasserörelsen.

Uttalanden av allmän innebörd och remissyttranden. Remissinstanserna har i allmänhet antingen tillstyrkt, att utredningsförslaget lägges till grund för lagstiftning, eller lämnat förslaget i huvudsak utan erinran. Ett flertal anmärkningar har emellertid framförts. Dessa gäller oftast detaljer i förslaget men även vissa grundsatser och väsentliga bestämmelser har rönt åtskillig kritik.

Bland remissinstanser som givit särskilt uttryck för en positiv inställning

till utredningsförslaget i stort är *Svenska jordbrukskreditkassan*. Kassan säger sig med tillfredsställelse ha konstaterat, att förslaget synes öppna möjligheter för jordbrukskasserörelsen att driva sin verksamhet med ökad frihet och ökat självansvar samtidigt som en bättre anpassning av rörelsen till jordbrukets nuvarande förhållanden och behov möjliggöres. Jordbrukskreditkassan har över huvud taget funnit lagförslaget väl ägnat att läggas till grund för den nya lagstiftningen på området. *Fullmäktige i riksbanken* ansluter sig till utredningens principiella inställning att kasserörelsen bör få arbeta och utvecklas utan hinder av de speciella bestämmelser som nu anger allt för snäva gränser för verksamheten. *Riksförbundet Landsbygdens folk* uttalar, att det synes mycket önskvärt att jordbrukskassornas utveckling på allt sätt främjas inom ramen för skäliga hänsyn till bankmässiga kontroll- och säkerhetssynpunkter. En fortsatt förstärkning av kassornas verksamhet synes kunna bli ett värdefullt bidrag till tjänst för landsbygdens näringsliv. *Sveriges lantbruksförbund* framhåller i sitt yttrande, att förslaget i alla väsentliga avseenden synes tillgodose av jordbrukskreditkassan vid särskilda tillfällen framställda önskemål, vilka föranletts av utvecklingen i fråga om både jordbrukskasserörelsen och jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse, och tillstyrker på den grund utredningens förslag. Liknande omdömen uttalar *fullmäktige i riksgäldskontoret*, *länsstyrelsen i Örebro län*, *hushållningssällskapens förbund* och *Sveriges allmänna hypoteksbank*. *Norrlands hypoteksförening* instämmer i förslagets huvudsyfte, nämligen att vidga jordbrukskasserörelsens möjligheter att på olika sätt tjäna såsom ett jordbrukets eget bankföretag. Föreningen konstaterar, att detta bl. a. innebär att rörelsens hittillsvarande karaktär av ett i första hand driftkreditgivande organ — en karaktär som i praktiken redan får anses ha upphört — även formellt försvinner. *Mälardalens länshypoteksförening* förklarar, att det nu framlagda förslaget innebär ett verkligt steg mot kasserörelsens erkännande såsom ett med affärsbanker och sparbanker likvärdigt penninginstitut och tillägger att från föreningens sida intet finnes att invända mot en sådan utveckling.

Bland remissinstanser med särskilt kritisk inställning till förslaget må nämnas *Svenska bankföreningen* som anser, att kassornas verksamhet bör organiseras enligt lagen om bankrörelse och att förslaget bör helt omarbetas i enlighet därmed. En liknande åsikt hyser *Östergötlands och Södermanlands handelskammare*. En ledamot i bank- och fondinspektionen har uttalat, att utredningsförslaget på viktiga punkter är så ofullständigt, att det icke utan åtskillig kompletterande utredning torde kunna läggas till grund för en ny lagstiftning om jordbrukskasserörelsen.

Spörsmålet om gränsdragningen mellan jordbrukets kreditkassor och andra slags kreditinstitut beröres av *statskontoret* som ifrågasätter om icke utredningen borde ha upptagit problemet om en samordning av jordbrukskasserörelsens verksamhet och landshypoteksinrättningarnas. Förhål-

landet mellan kassorna och andra kreditinstitut behandlas också av *Svenska bankföreningen*, som gör gällande, att utredningsförslaget gynnar jordbrukskassorna på andra kreditinstituts bekostnad. Föreningen anför.

De sakkunniga har genomgående strävat efter att utforma förslaget på sådant sätt att kassorna skulle erhålla frihet att utvecklas utan hinder av alltför ingående detaljregleringar. Bankföreningen finner denna uppfattning välbetänkt, förutsatt att samtliga kreditinstitut behandlas lika och att särskilda förmåner icke gives till vissa kreditinstitut. Skulle emellertid den föreslagna lagen om jordbrukskasserörelsen antagas utan väsentliga jämkningar under det att affärsbanker och sparbanker reglerades enligt de lagförslag, som nu behandlas av statsmakterna, skulle detta betyda att jordbrukskassorna erhöå sådana förmåner. Man kan icke bortse från att de sakkunniga strävat efter att konstruera lagen om jordbrukskasserörelsen så, att jordbrukskassorna skulle erhååa praktiskt taget alla de fördelar, som banklagstiftningen och lagstiftningen om ekonomiska föreningar var för sig erbjuder, men samtidigt befrias från åtskilliga av de skyldigheter som ålägges t. ex. affärsbankerna. Någon saklig motivering för den sålunda föreslagna diskrimineringen av vissa kreditinstitut kan säkerligen icke presteras.

Svenska sparbanksföreningen har funnit, att förslaget i fråga om uppmjukning av bestämmelserna om jordbrukskasserörelsens ändamål och villkoren för medlemskap går så långt, att man kan ifrågasätta realiteten i tanken att rörelsen skall vara en speciell jordbruksorganisation.

Bank- och fondinspektionen framhååler, att det i propositionerna rörande den nya lagen om bankrörelse (prop. 3/1955) och den nya lagen om sparbanker (prop. 151/1955) förebådats en särskild utredning bl. a. om gränsdragningsfrågan. Innan den utredningen kommit till stånd torde synpunkter på det föreliggande lagförslaget få omgårdas med reservationer.

Fullmäktige i riksbanken uttalar, att det ur flera synpunkter är förenat med olägenheter att lagstiftningen för banker, sparbanker och jordbrukskassor samt frågan om gränsdragnin mellan dessa kreditinstituts verksamhetsområden icke kunnat behandlas i ett sammanhang. Som läget nu är bör dock, liksom tidigare bank- och sparbankslagstiftningen, utredningens betänkande med dess förslag om betydande förändringar i fråga om jordbrukskasserörelsens allmänna inriktning behandlas även med risk för att resultatet av utredningen om gränsdragningsfrågorna föregripes.

En fråga som har viss anknytning till gränsdragningsspörsmålet är om kasserörelsen alltjämt skall drivas i den ekonomiska föreningens form. *Svenska bankföreningen*, som förordat att kassorna skall inordnas under lagen om bankrörelse, förklarar, att utredningen icke dragit konsekvenserna av att jordbrukskasserörelsen numera är av bankmässig art, när den föreslagit att jordbrukskassorna skall bibehååa sin karaktär av ekonomiska föreningar och lyda under föreningslagen. Enligt bankföreningens mening har utvecklingen medfört, att det gamla på en kooperativ tanke vilande föreningsbegreppet inom kasserörelsen så uttunnats att det blivit rent formellt. Icke heller *Östergötlands och Södermanlands handelskamma-*

re har velat godtaga föreningsformen för kassornas del. Den förordar, att kasserörelsens verksamhet skall drivas i aktiebolagets form. *Bank- och fondinspektionen* däremot har, med vissa reservationer, godtagit den ekonomiska föreningen som företagsform för kassorna. Inspektionen anför i denna fråga.

Då utredningen nu ansett tiden inne för att tillerkänna jordbrukskasserörelsen väsentligt utvidgade befogenheter — i sådan utsträckning att man har rätt påstå att det för framtiden blir fråga om fullständig bankrörelse — kan man fråga sig om icke konsekvensen bort kräva att kasserörelsen också fått anpassa sig efter de former som eljest gäller för drivande av bankrörelse. Utredningen har emellertid icke diskuterat detta spörsmål utan förutsatt att kreditkassorna liksom hittills skall arbeta i föreningsform. Den bankmässiga topporganisationen avses dock skola bestå av ett bankaktiebolag. Man kunde i anslutning till det sistnämnda förslaget ifrågasätta om icke hela rörelsen kunnat framträda i bankaktiebolagets form, varvid central-kassor och jordbrukskassor fått omvandlas till provins- respektive avdelningskontor. Otvivelaktigt skulle en sådan anordning tillika ha givit bättre organisatorisk stadga åt rörelsen.

Å andra sidan kan man peka på att den nuvarande organisationsformen fungerat under den mycket starka expansion som kasserörelsen under de senaste tio åren genomlöpt. Man kan vidare erinra om att de stora jordbruks-ekonomiska organisationerna allmänt är konstruerade som kooperativa flerledsorganisationer och att detta system därför vunnit hävd inom jordbrukarkretsar. Slutligen kunde väl också hänvisas till de goda erfarenheter man inom Finland synes ha haft beträffande den s. k. andelskasserörelsen, som ju är uppbyggd enligt samma principer som den svenska jordbrukskasserörelsen.

Inspektionen vill av de angivna skälen icke motsätta sig att man även här i Sverige godtager den ekonomiska föreningen som organisationsform för bankrörelse. Det kan emellertid ej bestridas att föreningen i flera viktiga hänseenden är underlägsen aktiebolaget som företagsform för en kreditinrättning. Främst kommer väl detta till uttryck däri att föreningens eget kapital icke är lika fast bundet till organisationen som hos aktiebolaget: man plägar ju också säga att detta är en kapitalassociation till skillnad från föreningen som är en personsammanslutning. Det förhållandet att medlemskapet i en kreditkassa praktiskt taget alltid är förbundet med låntagarställning till denna är också ett memento. En kreditkassas beslutande organ, föreningsstämman, kommer med andra ord att bestå av kassans gäldenärer. Slutligen får ihågkommas att flerledskonstruktionen inom jordbrukskasserörelsen skapar särskilda komplikationer, i det att ledningen för en centralkassa i stor utsträckning kan komma att bestå av personer som i sin egenskap av funktionärer i vederbörande jordbrukskassor subordinerar under centralkassan.

Det är uppenbart att de här beskrivna förhållandena bör beaktas genom införande i lagstiftningen eller i kreditkassornas stadgar av bestämmelser som eliminerar systemets svagheter. Sker så bör emellertid den ekonomiska föreningen kunna godtagas som företagsform inom jordbrukskasserörelsen, och inspektionen kan, under angivna förbehåll, acceptera den målsättning för kassornas framtida verksamhet som utredningen förordat.

Fullmäktige i riksbanken har godtagit, att jordbrukskasserörelsen bibehåller sin organisatoriska form, men understryker att den bör driva sin

verksamhet med de begränsningar som med hänsyn till solvens, likviditet m. m. gäller för bankrörelse i allmänhet. Fullmäktige anför.

Med den ställning jordbrukskasserörelsen föreslås få i vårt kreditväsen bör också följa, att dess verksamhet skall bedrivas enligt samma betingelser som gäller för övriga kreditinstitut.

Om kreditkassorna alltså enligt utredningens förslag gives befogenheter som i stort sett innebär rätt att bedriva fullständig bankrörelse, anser fullmäktige att, även om den organisatoriska formen bibehålles, för själva rörelsen bör gälla de begränsningar som med hänsyn till solvens och likviditet m. m. gäller för bankrörelse i allmänhet. En särställning för jordbrukskasserörelsen i detta avseende kunde endast motiveras utifrån en snävare begränsning av ändamålet med verksamheten och striktare bestämmelser om medlemskap än vad utredningen utgår ifrån.

Liknande tankegångar och synpunkter anföres i det yttrande som avgivits av *sparbanksinspektionen*.

Mot förslaget att det statliga inflytandet över kasserörelsen skall upphöra har ingen erinran gjorts. De som särskilt yttrat sig i denna fråga har anslutit sig till förslaget.

Fullmäktige i riksgäldskontoret finner förslaget innefatta en logisk följd av utvecklingen inom jordbrukskasserörelsen under senare år, vilken — förutom att den lett till en allt starkare konsolidering av rörelsen — tenderat att spränga de hittills uppdagna, tämligen snäva gränserna för densamma. Fullmäktige är för sin del beredda att acceptera utredningens principiella inställning till frågan om jordbrukskasserörelsens ställning inom kreditväsendet och har därför icke något att erinra mot att rörelsens speciella anknytning till staten upphör. Fullmäktige betonar emellertid samtidigt, att insättarnas trygghet härigenom kommer att i viss mån minskas och att detta i sin tur bör såsom motvikt föranleda krav på en ökning av det egna kapitalet inom rörelsen. *Fullmäktige i riksbanken* har anfört liknande synpunkter med det tillägget att behovet av en kapitalförstärkning ytterligare accentueras genom att medlemmarnas personliga ansvar för rörelsens förbindelser bortfaller.

Länsstyrelserna i Västerbottens och Kristianstads län anser det angeläget, att det direkta statsinflytandet över kasserörelsen bringas att upphöra. *Riksförbundet Landsbygdens folk* uttalar, att borttagandet av det statliga stödet till kasserörelsen och det direkt statliga inflytandet på denna överensstämmer med riksförbundets principiella syn på frågan om relationerna mellan jordbrukets organisationer och statsmakterna. Det torde även kunna förutsättas, att kasserörelsen numera besitter det egna kapital eller den förmåga att bygga upp sådant som utgör förutsättningen för ekonomiskt oberoende.

Svenska jordbrukskreditkassan har förklarat sig beredd medverka till att det statliga förvaltningsbidraget skall upphöra i samband med att den nya jordbrukskasselagstiftningen träder i kraft samt till att jordbrukskreditkassans och centralkassornas grundfonder avvecklas och återställs till sta-

ten. Beträffande den i förevarande sammanhang betydelsefulla frågan om rörelsens kapitalbildning, har jordbrukskreditkassan — i samband med att den behandlat spørsmålet om avveckling av kassemedlemmarnas personliga ansvarighet — uttalat, att en tillfredsställande lösning av kapitalfrågan bör kunna ernås och att jordbrukskreditkassan vill medverka till att så sker.

Förslaget att kasserörelsen i vissa fall skall kunna organiseras efter tvåledssystem har i och för sig ej mött gensagor. Emellertid har *lantbruksstyrelsen, länsstyrelsen i Kristianstads län, länsstyrelsen i Örebro län, länsstyrelsen i Västerbottens län* och *Svenska jordbrukskreditkassan* anslutit sig till den av utredningsledamoten professor Björkman i särskilt yttrande uttalade åsikten att tvåledssystem såväl av typen riksorganisationen — centralkassa som av typen riksorganisationen — jordbrukskassa bör kunna förekomma. *Fullmäktige i riksgäldskontoret* däremot ansluter sig till utredningens förslag att endast tvåledssystem av typen riksorganisationen—centralkassa bör få förekomma. En organisation med jordbrukskassorna som enda led under topporganisationen skulle enligt fullmäktiges mening sannolikt bli alltför otymplig.

Utredningsförslaget lagtekniska utformning har uttryckligen kommenterats endast av *sparbanksinspektionen, länsstyrelsen i Östergötlands län* och av *en ledamot av bank- och fondinspektionen*.

Sparbanksinspektionen har förklarat, att den anser det lämpligt att såsom utredningen föreslagit till en lag om jordbrukskasserörelsen vid sidan av lagen den 1 juni 1951 om ekonomiska föreningar sammanföra bestämmelserna om hela jordbrukskasseorganisationen. Inspektionen har ej någon erinran mot uppläggningsen av ämnet i denna lag ehuru ämbetsverket i vissa avseenden har avvikande mening om innehållet däri. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anser, att lagförslaget blivit mera lättläst och överskådligt genom att därur utmönstrats föreskrifter av stadgekaraktär. Den tidigare angivne *ledamoten av bank- och fondinspektionen* betecknar däremot som en brist i utredningen, att nu gällande författningsbestämmelser, vilka ansetts vara av stadgekaraktär men som likväl är högst betydelsefulla i sammanhanget, i stort sett har förbigåtts av utredningen.

Departementschefen har i huvudsak anfört följande. Sedan 1942, då den nu gällande jordbrukskassaförordningen utfärdades, har jordbrukskasserörelsen undergått en betydande utveckling. Antalet medlemmar i jordbrukskassorna var omkring 113 000 år 1942 (samtliga uppgifter avser läget 31/12 det år som angives), omkring 142 000 år 1950 och omkring 158 000 år 1954. Antalet ekonomiska föreningar, som anslutits till centralkassorna var 317 år 1942, 492 år 1950 och 546 år 1954. Inlåningen var 108 miljoner kronor år 1942, 404 miljoner kronor år 1950 och 710 miljoner kronor år 1954. Rörelsens eget kapital uppgick år 1942 till sammanlagt 8,2 miljoner kronor, år 1950 till sammanlagt 17,6 miljoner kronor och år 1954 till sammanlagt ca 23 miljoner kronor. Antalet centralkassor var 10 åren 1942 och 1950 mot 11

år 1954. Antalet jordbrukskassor uppgick till 736 år 1942, 631 år 1950 och 605 år 1954. Minskningen i antalet jordbrukskassor sammanhänger med en sedan åtskillig tid föreliggande tendens att driva rörelsen med större enheter i jordbrukskasseledet.

Stegringen i kasserörelsens verksamhet har försiggått parallellt med en utveckling mot allt större bankmässighet hos kassorna. De jordbrukare och jordbruksorganisationer, som är medlemmar i kasserörelsen och anlitar denna, har efter hand kommit att ställa allt större anspråk på allsidig bankmässig service från kasserörelsens sida. Detta sammanhänger bl. a. med att medlemmarna ej sällan önskar uträtta alla, eller så gott som alla, sina bankaffärer i en och samma kreditinrättning. För kasserörelsen har det varit av betydelse att så långt som möjligt anpassa sin verksamhet efter detta önskemål. Att man haft framgångar därutinnan kan sägas vara till fördel även ur allmän synpunkt; det anses vara ett tecken på sundhet i det ekonomiska livet, att antalet s. k. flerbanksgäldenärer begränsas.

Organisatoriskt har kasserörelsens utveckling bl. a. medfört en tendens till övergång från mindre jordbrukskassor, drivna av oavlönade eller så gott som oavlönade förtroendemän, till större enheter, vilkas verksamhet i stor utsträckning besörjes av lönade tjänstemän.

Den sålunda skisserade utvecklingen har givetvis försiggått inom ramen för gällande lagstiftning. Efterhand har emellertid jordbrukskasseförordningen och övriga för kasserörelsen gällande specialförfattningar kommit att framstå såsom allt sämre avpassade för en organisation av jordbrukskasserörelsens nuvarande storlek och beskaffenhet. Det är att märka att 1942 års jordbrukskasseförordning innehåller bestämmelser som utan större förändringar upptagits från äldre författningar. Lagstiftningen har av denna och andra anledningar kommit att framstå såsom genomgående föråldrad och såsom i vissa stycken direkt hinderlig för kasserörelsens naturliga utveckling. Behovet av en revision av jordbrukskasselagstiftningen har därjämte aktualiserats av den nya föreningslagstiftningen av år 1951, vilken trätt i kraft den 1 januari 1953.

Det förslag som jordbrukskassautredningen framlagt i sitt betänkande innebär, att all lagstiftning som speciellt behandlar jordbrukskasserörelsens organisation och verksamhet överarbetats och sammanförts i *en* författning, lagen om jordbrukskasserörelsen. Den hittillsvarande metoden att genom en allmän hänvisning anknyta till den allmänna föreningslagstiftningen och att därmed göra denna tillämplig i alla avseenden, där särskilda regler ej meddelas i jordbrukskasselagstiftningen, har emellertid bibehållits. I utredningsförslaget ges därjämte i vissa avsnitt för överskådlighetens skull bestämmelser, vari direkt anges i vad mån stadganden i föreningslagen eller i förevarande lag skall gälla.

Utmärkande för utredningsförslaget är, att utredningen i den mån så kunnat ske utan vådor, sökt komma ifrån den stela detaljreglering, som i så hög grad utmärker den nuvarande kasselagstiftningen. Denna inställning har utredningen särskilt betonat genom att uttala, att den arbetat under

den allmänna förutsättningen att kasserörelsen i all den utsträckning som är möjlig skall kunna verka och utvecklas utan andra inskränkningar i sin fria självbestämmanderätt än sådana som är naturligt betingade av verksamhetens bankmässiga beskaffenhet. Utredningen har vidare uttalat, att den anser det i princip önskvärt och riktigt att kassorna och andra kreditinrättningar, alla efter sina förutsättningar, skall få konkurrera fritt inom det område där de är behöriga att verka.

Utredningens allmänna inställning avspeglar sig i förslagets lagtekniska utformning på så sätt, att utredningen ur lagen utmönstrat bestämmelser som ansetts vara av stadgekaraktär. I fråga om organisationen av kasserörelsen framträder den särskilt i förslaget, att statsinflytandet över kasserörelsen och det statliga stödet till rörelsen skall upphöra samt i förslaget till regler om medlemskap, vilket innebär uppmjukning av hittillsvarande bestämmelser. Vad angår verksamheten synes utredningens principinställning framför allt ha tagit sig uttryck *dels* däri att någon bestämmelse om jordbrukskasserörelsens allmänna ändamål ej upptagits i lagen *dels* däri att utredningen slopat de sedan äldre tider kvarstående reglerna om begränsningar i medlems rätt att låna, betingade av värdet av den fastighet han innehar eller, i fråga om jordbruksorganisation, av organisationens ekonomiska ställning, beräknad på visst i förordningen närmare angivet sätt, samt ersatt dessa med modernare, efter nuvarande förhållanden avpassade, bankmässiga bestämmelser med anknytning till motsvarande föreskrifter i lagen om bankrörelse och lagen om sparbanker.

På det organisatoriska området innebär förslaget i övrigt reformer huvudsakligen vad angår toppledet. Detta skall uppdelas i en riksorganisation för de administrativa uppgifterna och ett bankaktiebolag, jordbrukets bank, för de bankmässiga. Av principiell betydelse är också förslaget att s. k. tvåledssystem skall kunna tillämpas i den formen att centralkassa, efter Kungl. Maj:ts dispens, skall äga arbeta utan förmedling av jordbrukskassor.

I vissa andra spörsmål, vilka ur bankmässig synpunkt är att betrakta såsom förgrundsfrågor, har utredningen också föreslagit nyheter. Jag syftar då särskilt på frågorna om centralkassas inlåningsrätt och kassareservskyldighet samt på bestämmelserna om tillsyn över kassorna.

Innan jag redovisar mitt allmänna ställningstagande till utredningsförslaget torde jag få framhålla, att under år 1955 utfärdats *dels* lag den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse *dels* lag den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker. I propositionen angående ny lag om bankrörelse (3/1955) har dåvarande chefen för finansdepartementet, med anledning av vad vissa remissinstanser yttrat, upptagit spörsmålet huruvida man i fortsättningen kan ha lagregler, som tillåter en friare konkurrens mellan olika slags kreditinstitut. I samband med behandlingen av frågan om bankernas inlåning gav chefen för finansdepartementet uttryck för uppfattningen, att frågan om enhetliga regler angående kreditinstitutens inlåningsrätt lämpligen borde upptagas till prövning i särskild ordning och att därvid också spörsmålen rörande gränsdragningen mellan de skilda kreditinstituterna borde uppmärks-

sammas (prop. 3/1955 s. 114). I avbidan på denna utredning har en allmän omprövning av de regler, som utstakar gränserna för de områden inom vilka banker och sparbanker skall äga verka, fått anstå (prop. 3/1955 s. 115, prop. 151/1955 s. 54).

På grund härav och med hänsyn jämväl till att vissa remissinstanser ansett, att förslaget gynnar jordbrukets kreditkassor på andra kreditinstituts bekostnad, har jag funnit skäl att särskilt undersöka i vad mån utredningsförslaget skulle komma att föra jordbrukskasserörelsen in på områden där kassorna icke tidigare verkat. Jag har därvid funnit, att avsaknaden av en allmän ändamålsbestämmelse måhända skulle kunna ge möjlighet till en rekrytering av medlemmar i jordbrukskassorna utanför kretsen av dem som av tradition och enligt gällande bestämmelser kan sägas ha en naturlig anknytning till jordbrukskasserörelsen ävensom till en kreditgivning utöver den avsedda ramen. Åtminstone formellt skulle gränsen för kasserörelsens funktionsområde komma att vidgas något utöver vad som kan anses betingat av skäligt hänsynstagande till jordbrukskasserörelsens och jordbrukets utveckling, om utredningsförslaget i dessa delar skulle lagfästas i oförändrat skick. Då detta icke är avsett torde ett återförande av gränserna i båda de angivna hänseendena böra ske genom att en ändamålsbestämmelse införes i lagtexten.

Ur gränsdragnings synpunkt torde därjämte erfordras en åtstramning i de av utredningen föreslagna inlåningsreglerna och i kassareservbestämmelserna. I övrigt kan enligt min mening befogade anmärkningar ur denna synpunkt ej anföras mot utredningsförslaget. I fråga om organisationen torde gränsdragningsfrågor nämligen ej uppkomma annat än just i samband med reglerna om medlemskap i jordbrukskassa. Vad beträffar kasserörelsens verksamhet innebär förslaget att den hittillsvarande verksamheten får drivas på ett rationellare och mera bankmässigt sätt än tidigare — vilket är avsikten med lagrevisionen — men däremot icke att kassorna berättigas övergå till verksamhetsformer, som hittills varit dem främmande.

Om en ändamålsbestämmelse införes och om utredningsförslagets inlåningsregler och kassareservbestämmelser ändras i åtstramande riktning torde sålunda gränsdragnings synpunkterna bli tillbörligen tillgodosedda.

Vissa andra anmärkningar mot förslagets allmänna grundsatser har också anförts vid remissbehandlingen. Från visst håll har uttalats, att den ekonomiska föreningen icke skulle vara lämplig företagsform för jordbrukets kreditkassor. Detta motsäges, såsom framgår av vad andra remissinstanser samt utredningen yttrat, av erfarenheten såväl från Sverige som från andra länder och bör uppenbarligen ej föranleda att man avstår från att genomföra utredningsförslaget.

Mot utredningens förslag till bestämmelser om tillsyn har vid remissbehandlingen de två statliga inspektionsmyndigheterna reagerat. På den grund och enär även frågan om offentlig tillsyn över de olika kreditinstituten skall utredas i särskild ordning (prop. 151/1955 s. 184) torde det finnas anled-

ning att frånga utredningens förslag i denna del och bibehålla tillsynsregler av i stor sett samma innebörd som de gällande.

I övrigt har varken genom remissbehandlingen eller i annan ordning framkommit någon anmärkning av beskaffenhet att böra föranleda ändring i utredningsförslagets allmänna uppläggning och disposition eller i de allmänna huvudprinciper, varpå det vilar. Tvärtom har remissinstanserna med blott ett par undantag i princip ställt sig positiva till utredningsförslaget eller lämnat det utan erinran. Även jag har en sådan allmän inställning. Enligt min mening bör alltså utredningsförslaget läggas till grund för lagstiftning med de modifikationer som redan antytts och med vissa ytterligare jämkningar i fråga om förslagets detaljer.

Departementschefen fortsätter. Förslaget att det statliga inflytandet i kasserörelsen skall upphöra har ej mött invändningar. Även jag ansluter mig därtill. I departementsförslaget finnes därför inga bestämmelser om att representanter för det allmänna skall ingå i styrelsen för riksorganisationen eller för kassa. I motiveringen till departementsförslagets övergångsbestämmelser har upptagits ett schema för avveckling av Svenska jordbrukskreditkassans och centralkassornas grundfonder. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att föranstalta om att kungörelsen den 13 februari 1931 (nr 17) angående förvaltningsbidrag åt jordbrukets kreditkassor upphäves fr. o. m. dagen för den nya jordbrukskasselagstiftningens ikraftträdande så att därmed förvaltningsbidragen upphör att utgå. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att Svenska jordbrukskreditkassan lämnat vissa besked om åtgärder som planeras för att stärka kasserörelsens kapitalställning.

Jag ansluter mig till utredningens förslag, att tvåledssystem av typen riksorganisationen-centralkassa med Kungl. Maj:ts tillstånd skall kunna tillämpas. Däremot anser jag icke att förutsättningar finnes för den av en utredningsledamot framförda och av några remissinstanser understödda tanken att därjämte öppna möjlighet för tvåledssystem av typen riksorganisationen-jordbrukskassa. Jag kan således icke föreslå åtgärder för att förverkliga denna tanke.

Mot förslaget att en jordbrukets bank skall bildas som ett serviceorgan åt jordbrukskasserörelsen har invändningar ej rests. Ej heller från min sida finnes något att erinra däremot.

Utredningsförslagets uppläggning och lagtekniska utformning synes mig i stort sett ändamålsenliga och väl avvägda. Utmönstringen av stadgeföreskrifter synes vara till fördel ur olika synpunkter. Lagen blir därigenom mera överskådlig och kassorna får större frihet att inom lagens ram anpassa sig efter rådande förhållanden. Genom den offentliga tillsynen lär erfordrig garanti kunna påräknas för att friheten icke missbrukas. I fråga om dispositionen av lagförslaget och dettas redigering vill jag här endast tillägga, att jag överfört vissa bestämmelser från avsnittet om centralkassorna till det om rörelsen samt att rörelseavsnittet även i andra hänseenden omarbetats.

Huvudfrågor i propositionen

Detta avsnitt behandlar ämnen, motsvarande dem som i propositionen gjorts till huvudfrågor, nämligen spörsmålen om inrättandet av en jordbrukets bank, om centralkassornas inlåningsrätt och om dessa kassors kassa-reservskyldighet. Därjämte upptages här spörsmålet om den offentliga tillsynens anordnande.

Jordbrukets bank

Efter att ha redogjort för utredningsförslaget och remissyttrandena anför *departementschefen*: Förslaget att inrätta en jordbrukets bank med anknytning till jordbrukskasserörelsens toppled och såsom serviceorgan och centralt clearinginstitut för jordbrukskasserörelsen har fått ett gynnsamt mottagande av remissinstanserna. Inga invändningar har gjorts mot att banken bildas. Ingen har heller haft något att erinra mot att den skall utöva sin verksamhet på sätt utredningen skisserat. Detta innebär att jordbrukets bank skall äga driva fullständig bankrörelse. Dess huvudsakliga uppgift skall vara att stå jordbrukets kreditkassor till tjänst genom att bereda dem möjligheter till inbördes clearing, genom att tillhandahålla dem annan bankmässig service, och genom att biträda dem med att tillgodose de större jordbruksorganisationerna med den bankmässiga service som dessa önskar åtnjuta från kasserörelsen. Även jag finner den föreslagna bankbildningen ändamålsenlig liksom också den skisserade uppläggningsen av dess verksamhet.

Utredningen har förutsatt, att jordbrukskasserörelsen själv skall ta initiativ till att bilda banken och i samband därmed lösa de detaljspörsmål som bankbildningen för med sig. Jag kan instämma även häri.

Emellertid har vid departementsbehandlingen av utredningsförslaget detta ändrats i ett för frågan om bankbildningen betydelsefullt hänseende. Enligt utredningsförslaget skulle centralkassorna och jordbrukskassorna äga förvärva vissa värdehandlingar, bl. a. aktier i jordbrukets bank, intill ett belopp motsvarande högst hälften av den förvärvande kassans eget kapital. Aktieförvärven skulle icke medföra inskränkning i inlåningsrätten för vederbörande centralkassa. Utredningen ifrågasatte emellertid att sådan inskränkning i stället skulle träffa banken. Frågan om och i vad mån så skulle ske borde lösas i samband med att oktroj meddelades för banken. Jag har emellertid funnit mig böra föreslå, att förvärv av aktier i banken m. m. skall tillåtas allenast intill ett belopp, motsvarande högst en tiondel av kassornas eget kapital, men att förvärv inom denna gräns skall kunna ske utan inskränkning i vare sig centralkassans eller bankens inlåningsrätt. Denna begränsning i kassornas rätt till aktieförvärv innebär att kasserörelsens möjlighet att av egna tillgångar tillskjuta aktiekapital i jordbrukets bank kommer att avsevärt minska. Jag har därför hos Svenska jordbrukskreditkassan efterhört, huruvida dess företrädare även med en så begränsad möjlighet till aktieförvärv önskar att planerna på en jordbrukets bank förverkligas. Jord-

brukskreditkassan har lämnat jakande besked på denna förfrågan. Kassen har vidare upplyst, att banken till en början bör kunna nöjaktigt fullgöra sina tilltänkta uppgifter med ett eget kapital av måttlig storlek. Avsikten är att banken vid grundandet skall ha ett aktiekapital om 4—5 miljoner kronor. Man ämnar emittera aktierna till en kurs, som med 50 procent överstiger det nominella värdet. Vad som inbetalas utöver aktiernas nominella belopp skall avsättas till reservfond, varvid reservfonden omedelbart kommer att få sådan storlek, femtio procent av aktiekapitalet, att enligt 50 § 1955 års lag om bankrörelse avsättning av vinstmedel till fonden ej blir obligatorisk. Jordbrukskreditkassan räknar bestämt med att andra organisationer inom jordbrukets föreningsrörelse kommer att lämna tillskott till jordbrukets bank i sådan omfattning, att beloppet, inbegripet vad kasserörelsen skall tillskjuta av egna tillgångar, förslår för en aktieteckning av ifrågavarande omfattning.

Vad jordbrukskreditkassan uppgivit synes mig ge vid handen, att man med säkerhet kan påräkna, att en jordbrukets bank kommer att bildas och att det kapital, varöver banken kommer att förfoga då den startar sin verksamhet, blir av tillräcklig storlek för att banken skall kunna fullgöra de uppgifter som skall ankomma på den.

Centralkassornas inlåningsrätt

Departementschefen har lämnat en historik jämte redogörelse för gällande rätt, redovisat utredningsförslaget och remissyttrandena samt för egen del anfört följande:

Av den framställning jag lämnat torde framgå, att centralkassorna liksom affärsbanker och sparbanker enligt lag är skyldiga att iakttaga att deras eget kapital står i viss relation till inlåningen. Kreditinstituten använder de insatta medlen i sin rörelse för placering i lån och annat. Därmed följer med nödvändighet vissa förlustrisker. Mot dessa skall kreditinstitutens eget kapital bereda insättarna skälig trygghet. Förlustriskerna växlar alltefter graden av säkerhet hos de tillgångar i vilka de inlånade medlen placeras. Detta beaktas i inlåningsreglerna på så sätt att kreditinstituten vid beräkningen av sin maximala inlåning i viss utsträckning äger räkna sig tillgodo sådana placeringar, på vilka förlustrisken kan anses vara obefintlig eller så gott som obefintlig.

Den princip på vilken inlåningsreglerna vilar är alltså densamma i fråga om såväl affärsbanker som sparbanker och centralkassor, men kravet på eget kapital är större för affärsbankerna och inlåningsreglerna för dem skiljer sig även i andra hänsenden från de inbördes likartade reglerna för centralkassor och sparbanker.

Utredningen har föreslagit regler som grundas på delvis andra principer än de nuvarande. Det kapital som skulle hållas för att skydda insättarna mot förefintliga förlustrisker borde nämligen enligt utredningsförslaget beräknas direkt efter medelsplaceringarna. Dessa borde alltefter graden

av säkerhet indelas i tre olika grupper. För den säkraste gruppen skulle ej krävas kapitaltäckning, för den närmast säkraste 1 procent och för den återstående gruppen 5 procent kapitaltäckning. Utredningen har ansett, att inlåningsregler av detta slag bör gälla även för affärsbanker och sparbanker. Reglerna skulle vara helt överensstämmande såvitt gällde de två privilegierade grupperna av placeringar. För den tredje gruppen skulle kapitalkravet kunna variera alltefter den större eller mindre förlustrisk som kunde anses förenad med den rörelse som de olika slagen av kreditinstitut drev.

Vad utredningen i betänkandet föreslagit har redan tidigare preliminärt redovisats i en promemoria den 10 februari 1954. Denna promemoria, som varit utställd till remiss av dåvarande chefen för finansdepartementet i samband med förarbetet till den nya banklagstiftningen, har behandlats i propositionen med förslag till lag om bankrörelse (3/1955). I denna proposition har departementschefen beträffande de i promemorian angivna inlåningsreglerna yttrat, att de med inlåningsrätten sammanhängande problemen måste ytterligare övervägas innan ställning kunde tagas till frågan om en omläggning av inlåningsreglerna efter de av jordbrukskassoutredningen föreslagna linjerna. Därvid borde särskilt uppmärksammas de spörsmål rörande gränsdragningen mellan olika kreditinstitut, som skulle aktualiseras vid införandet av enhetliga inlåningsbestämmelser. När de antydda övervägandena i sinom tid verkstälts, skulle definitivt kunna avgöras huruvida de traditionella inlåningsreglerna borde ersättas med annorlunda konstruerade bestämmelser. Tills vidare borde emellertid för bankernas del det nuvarande regelsystemet beträffande inlåningsrätten bibehållas. Denna departementschefens ståndpunkt föranledde honom att vid utformningen av inlåningsreglerna i förslaget till den nya banklagstiftningen inta en försiktig hållning till framkomna förslag om förändringar och tillägg i rådande regelsystem. Emellertid ansåg han att sådana jämkningar i systemet, vilka kunde förutsättas icke försvåra en eventuell framtida enhetligare reglering, kunde genomföras i den mån de i övrigt befanns väl-motiverade (prop. 3/1955 s. 114—115).

I propositionen med förslag till lag om sparbanker har dåvarande chefen för finansdepartementet med hänvisning till det nyss återgivna yttrandet i banklagspropositionen förklarat, att samma synpunkter som där anförts måste bli tillämpliga på konstruktionen av bestämmelserna om sparbankernas rätt till inlåning. I enlighet med föreliggande förslag hade departementschefen därför godtagit de grunder för regleringen av inlåningsrätten, som bär upp gällande stadganden. Detta ställningstagande hade föranlett, att mera betydande förändringar eller kompletteringar av de olika detaljerna i regelsystemet icke ifrågasattes.

Efter att ha hänvisat till de enligt 1955 års sparbankslag gällande inlåningsreglerna för sparbanker — vilkas ordalydelse återgives i propositionen — och till motiveringen för dessa regler sådana de upptagits i propositionen — med förslag till lag om sparbanker, fortsätter departementschefen:

Vad som uttalats vid förarbetena till de nya lagarna om bankrörelse och om sparbanker bör enligt min mening föranleda att med frågan om införande av inlåningsregler av det slag, utredningen föreslagit, bör anstå också för centralkassornas del. Spörsmålet huruvida sådana regler skall genomföras torde böra undersökas vid den bebadade utredningen, och undersökningen bör avse reglernas tillämpning såväl på affärsbanker som på sparbanker och centralkassor. Jag kan fördenskull icke medverka till att de av utredningen förordade inlåningsreglerna provisoriskt upptages i det nu förevarande lagförslaget. Inlåningsreglerna däri bör i stället vara grundade på hittills gällande principer.

Vad beträffar frågan om konstruktionen av sådana inlåningsregler har jag funnit det önskvärt att så nära som möjligt anpassa dem efter sparbankernas inlåningsregler enligt 1955 års lag om sparbanker. Flera skäl talar för en sådan ordning. Jag vill erinra om att ett nära samband sedan länge rått mellan centralkassornas och sparbankernas inlåningsregler. Detta samband är tydligen betingat av uppfattningen att centralkassor och sparbanker arbetar under förutsättningar som i förevarande hänseende är så pass likartade, att det tett sig rättvist och skäligt att jämställa dem så långt som möjligt. Denna uppfattning lär alltjämt ha visst fog för sig. Därtill kommer som ett ytterligare skäl för samordning önskvärdheten att icke försvåra en eventuell framtida reglering efter gemensamma grunder av inlåningsrätten för affärsbanker, sparbanker och centralkassor.

Om centralkassornas inlåningsregler avfattas efter mönster av sparbankernas, innebär detta att den provisoriska lagstiftning, som hittills funnits vid sidan av jordbrukskassoförordningen, skall inarbetas i själva jordbrukskasselagstiftningen. Relationstalet enligt huvudregeln skall bibehållas vid 12 1/2 medan relationstalet enligt den särskilda regeln, vilket nu är 30 och genom dispens kan höjas till 50, skall bli 50 utan dispens. Åtskilliga jämkningar får vidtagas i den nu gällande katalogen över s. k. täckningsfria placeringar. Förlagsinlåning skall med Kungl. Maj:ts tillstånd kunna i viss omfattning räknas såsom inlåningsgrundande eget kapital.

Förslag att anknyta centralkassornas inlåningsregler till sparbankernas har framkommit vid remissbehandlingen. Några remissinstanser har därvid fört på tal avvikelser i vissa hänseenden. Sålunda har ifrågasatts att för centralkassorna skulle tillämpas relationstalen 15 och 50 i stället för talen 12 1/2 och 50, vilka skall gälla för sparbankerna. Jag kan icke finna att förutsättningar finnes för en sådan åtskillnad och kan ej förorda högre relationstal än sparbankernas. En remissinstans har menat, att vid tillämpning av 12 1/2-gångerregeln endast obligationer med en återstående löptid av högst 5 år skall få räknas såsom täckningsfria tillgångar medan obligationer med längre löptid skall vara täckningskrävande. Jag kan icke ansluta mig till denna mening. Jag vill därutinnan hänvisa till att långa obligationer skall vara täckningsfria enligt sparbankernas nya inlåningsregler och till att dessa obligationer skall bibehålla hittillsvarande grad av täckningsfrihet enligt de nya inlåningsreglerna för affärsbanker trots förslag att de skulle räknas såsom täckningskrävande (prop. 3/1955 s. 116—117).

Vad beträffar relationstalen har jag nyss uttalat, att de ej bör sättas högre än för sparbankerna. Jag vill tillägga, att jag ej heller kan förorda att talen sättas lägre. Beträffande talet 12 1/2 vilket är detsamma som enligt gällande lagstiftning, kan nedsättning uppenbarligen ej komma i fråga och beträffande talet 50 torde skälen att släppa kravet på dispens för relationstal mellan 30 och 50 vara av samma slag och av samma styrka vad angår centralkassorna som i fråga om sparbankerna. Relationstalet bör liksom hittills räknas på centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital. Teknisk förutsättning för denna enhetsberäkning föreligger genom att i departementsförslaget införts bestämmelser om att jordbrukskassa skall ansvara för centralkassans förbindelser.

Katalogen över täckningsfria tillgångar enligt de nya inlåningsreglerna för sparbanker torde kunna godtagas för centralkassornas del efter vissa mindre jämkningar. Sålunda torde i stället för den i sparbanksreglerna använda termen »inneliggande kassa» böra brukas termen »inneliggande kontanta medel» för att undvika att ordet »kassa» blir använt i flera betydelser i jordbrukskasselagstiftningen. Någon saklig skillnad är ej avsedd utan innebörden av de två termerna skall vara densamma. Den hittillsvarande enhetsberäkningen av centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas »kontanta medel» bör bestå. I »kontanta medel» inräknas för närvarande inlösta checkar, postremissväxlar och liknande värdehandlingar. I den nya sparbankslagen upptages »sparbanken tillhöriga, å inländsk penninginrättning dragna checkar» särskilt för sig bland de täckningsfria tillgångarna. Så bör göras också i jordbrukskasselagstiftningen, men där bör, efter förebild av den nya banklagen 62 §, under samma punkt upptagas också av inländsk bank eller av annan centralkassa utställda egna växlar. Med hänsyn till att sparbank enligt 1955 års sparbankslagstiftning skall äga hålla checkräkning samt utställa egna växlar bör lagtexten avfattas så att även på sparbank dragna checkar och av sparbank utställda egna växlar kommer att ingå under det här avsedda stadgandet. Vidare bör angivas att centralkassa skall äga räkna även de anslutna jordbrukskassornas checkar och växlar av denna beskaffenhet såsom täckningsfri tillgång. I fråga om katalogen torde jag i övrigt få hänvisa till den nya sparbankslagens förarbeten (prop. 151/1955 s. 144—146).

Beträffande möjligheten för centralkassa att räkna förlagsinlåning såsom inlåningsgrundande eget kapital vill jag förorda att så får ske i den mån förlagsinlåningen ligger inom ett belopp, motsvarande hälften av det belopp vartill centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital uppgår. Utredningen har föreslagit, att förlagsinlåning skall kunna godtagas såsom inlåningsunderlag i denna utsträckning och ingen har framställt erinran däremot vid remissbehandlingen. Förutsättning för att förlagsinlåning inom den angivna gränsen vid beräkning av inlåningsrätten skall frånräknas inlåningen och tilläggas eget kapital bör vara, att Kungl. Maj:t lämnat tillstånd därtill. Denna förutsättning skall enligt 1955 års lag-

stiftning gälla i fråga om såväl bankerna som sparbankerna och jag kan ej förorda annan bestämmelse för centralkassornas del.

Jag har funnit anledning att i de inlåningsregler som skall gälla för centralkassorna upptaga en bestämning av begreppet inlåning. En sådan bestämning finnes i den nya banklagen men däremot ej i den nya sparbankslagen, förmodligen därför att den med hänsyn till innehållet i andra regler i sparbankslagen ansetts överflödig. Till centralkassans inlåning bör hänföras dels centralkassans samtliga skuldförbindelser utom vad som må vara outtaget av krediter i räkning, som kassan beviljat, dels beloppet av de garantiförbindelser, som centralkassan iklätt sig, i den mån dessa förpliktelser icke täckes av hos kassan insatta, till kassan pantförskrivna medel. I denna del överensstämmer bestämningen med vad som gäller för affärsbankerna. Därutöver bör emellertid ansluten jordbrukskassas förbindelser till annan än centralkassan hänföras till centralkassans inlåning med hänsyn till den enhetsberäkning, som tillämpas vid bestämmandet av centralkassans inlåningsrätt. Jordbrukskassas förbindelser torde i allmänhet vara skuldförbindelser. Skulle jordbrukskassa ha utfärdat garantiförbindelser (till annan än centralkassan), något som enligt 30 § departementsförslaget förutsätter Kungl. Maj:ts eller tillsynsmyndighetens tillstånd, bör även dessa räknas med i centralkassans inlåning i motsvarande utsträckning som centralkassans egna förbindelser.

Utredningsförslaget upptar en bestämning också av begreppet eget kapital. Någon motsvarighet därtill torde ej behöva tas in i departementsförslaget. Till eget kapital torde utan lagstadgande liksom hittills komma att hänföras insatskapital, i den mån det är inbetalat, reservfond, dispositionsfond och liknande fond ävensom besparade vinstmedel men däremot icke värde-regleringskonton, delcrederekonton och liknande.

Det speciella spørsmålet om verkan på inlåningsrätten för centralkassa samt för jordbrukets bank av centralkassans innehav av aktier i jordbrukets bank torde ha kommit i ett annat läge i och med att centralkassans rätt att inneha dylika aktier och liknande värdehandlingar enligt departementsförslaget 40 § skall begränsas till ett belopp, motsvarande en tiondel — i stället för hälften enligt utredningsförslaget 39 § — av centralkassans och anslutna jordbrukskassors eget kapital. Denna begränsning överensstämmer med motsvarande begränsning i sparbankernas rätt att förvärva aktier i sparbankernas bank och vissa andra värdehandlingar. Sparbankerna äger göra dessa förvärv utan inskränkning vare sig i den förvärvande sparbankens eller i sparbankernas banks inlåningsrätt. Jag anser, att enhetligheten bör fullföljas på så sätt, att även centralkassans förvärv av ifrågavarande aktier m. m. inom den angivna gränsen skall få ske utan konsekvenser för den inlåningsrätt som skall tillkomma centralkassan och jordbrukets bank. Jag är medveten om att centralkassornas inlåningsgrundande kapital kommer att tunnna ut i samma mån som rätten till aktieförvärv tas i anspråk. Enligt min mening är emellertid inlåningsreglerna så avvägda att de bereder insättarna tillfredsställande säkerhet även om rätten begagnas fullt ut och

centralkassas inlåningsgrundande kapital därmed i själva verket minskas med en tiondel.

Inlåningsregler av det innehåll som framgår av vad jag här anfört har upptagits i 34 § departementsförslaget.

Kassareservskyldigheten

Sedan *departementschefen* redogjort för gällande lagstiftning m. m., utredningsförslaget och remissyttrandena har han yttrat:

Utredningsförslagets kassareservbestämmelser är, liksom de gällande bestämmelserna i ämnet, utformade enbart för att skydda centralkassornas likviditet. Därutinnan överensstämmer de med de regler om affärsbanks kassareserv och om sparbanks kassareserv som föreslogs i propositionerna till 1955 års riksdag angående ny lagstiftning om bankrörelse och om sparbanker och vilka numera upptagits i 1955 års lagar om dessa kreditinstitut. Jag torde få erinra om att det för affärsbankernas del, men icke för sparbankernas och centralkassornas, alltsedan år 1937, vid sidan av själva banklagen har funnits en särskild kassareservlagstiftning av provisorisk art med penningpolitiskt syfte. I propositionen med förslag till lag om bankrörelse uttalade dåvarande chefen för finansdepartementet, att den nya banklagen, liksom den gällande, endast borde inrymma de kassareservbestämmelser, som betingades av likviditetshänsyn, medan de penningpolitiskt motiverade kassareservreglerna alltjämt borde upptagas i särskild lagstiftning. Samtidigt ifrågasatte han en omprövning av gällande principer för den särskilda lagstiftningen. En utredningsfråga, som därvid kunde bli aktuell, var spørsmålet huruvida penningpolitiskt motiverade kassareservregler borde gälla även för sparbanker och centralkassor (prop. 3/1955 s. 137). Med hänsyn till vad sålunda uttalats torde kassareservbestämmelserna för centralkassorna i den nya jordbrukskasselagstiftningen, såsom utredningen föreslagit, böra avfattas med tanke enbart på att skydda kassornas likviditet.

Utredningen har föreslagit, att kassareserven för centralkassa skall bestämmas till minst 25 procent för avistaförbindelserna och minst 2 procent för övriga förbindelser. Förslaget grundar sig på samma principer, som de nya reglerna för affärsbankerna, och är avfattat i ordalag som nära anknyter till dessa. Mot denna allmänna uppläggning av förslaget har invändningar ej gjorts. Även jag finner den lämplig. Emellertid avviker förslaget från bankernas kassareservbestämmelser enligt 1955 års lagstiftning därutinnan att bankerna skall hålla minst 4 procent kassareserv för de förbindelser som ej är avista mot för centralkassorna föreslagna 2 procent. Avvikelsen motiveras av utredningen med att de förhållanden — stegrad rörlighet hos inlåningen på de långfristigare räkningarna, ökad inlåning i stora poster m. m. — som föranlett att kassareservskyldighet för andra förbindelser än de kortfristiga införts för affärsbankerna, visserligen i någon mån har sin motsvarighet för kasserörelsens del men att de föreligger i en långt mera modifierad form.

Vid remissbehandlingen har gentemot utredningen andragits, att den i sitt betänkande icke tagit tillbörlig hänsyn till att centralkassornas tillgångsportfölj skiljer sig från bankernas på ett ur likviditetssynpunkt oförmanligt sätt. Centralkassornas växel- och kreditivportfölj var nämligen väsentligt mindre än bankernas, medan de långfristiga lånen relativt sett representerade en större del av centralkassornas tillgångar. Kassorna hade därför ej samma möjligheter som bankerna att genom åtstramad kreditgivning skapa en likviditetsreserv av medel som strömmade åter på korttidsengagemangen.

Vad som anförts av utredningen och vad därutöver framkommit vid remissbehandlingen ger vid handen, att centralkassornas behov av kassareservmedel, om man ser enbart till skuldsidan, är att bedöma såsom mindre än affärsbankernas medan en bedömning enbart efter tillgångssidan ger ett motsatt resultat. Vid remissbehandlingen har därav dragits slutsatsen, att centralkassorna bör åläggas hålla kassareserv av samma storlek som bankerna. Även om en allsidig jämförelse av centralkassorna och bankerna ur likviditetssynpunkt torde ge vid handen, att risken för påfrestningar på likviditeten allmänt sett måste anses vara något större för bankerna än för centralkassorna synes denna slutsats böra godtagas. Bank- och fondinspektionen har i sitt remissyttrande och i annat sammanhang lämnat uppgifter om kasserörelsens faktiska likviditetspolitik. Dessa utvisar, att den redovisade kassareserven för samtliga centralkassor per den $31/12$ 1953 samt den $30/6$ och den $31/12$ 1954 utgjort belopp, motsvarande 25 procent av avistaförbindelserna samt därutöver respektive 3,8, 3,0 och 5,4 procent av övriga förbindelser. Enligt preliminära uppgifter, som jag nyligen erhållit från bank- och fondinspektionen rörande centralkassornas kassareserver under år 1955, har dessa i genomsnitt betydligt ökats. Ett par kassor har visserligen tidvis haft kassareserv, som understiger 4 procent av de förbindelser, som icke är avista, men i allmänhet har de förefintliga kassareserverna räckt väl till för att fylla samma krav, som de vilka ställes på bankerna enligt 1955 års banklag. Det kan alltså antagas, att centralkassorna utan större svårigheter skall kunna mera beständigt anpassa sig till ett sådant kassareservkrav. Jag vill därför förorda, att centralkassornas kassareservskyldighet bestämmes på samma sätt som för bankerna, d. v. s. till minst 25 procent för avistaförbindelser och till minst 4 procent för övriga förbindelser.

Enligt utredningsförslaget skall tillsynsmyndigheten avgöra vilka tillgångar som skall räknas såsom kassareserv. Förslaget innehåller nämligen icke någon uppräkningslista av sådana tillgångar utan endast en allmän anvisning att kassareserven skall bestå av tillgångar som med lätthet kan förvandlas i penningar. I sak överensstämmer den föreslagna ordningen med vad som gäller enligt jordbrukskassaförordningen. En formell skillnad föreligger såtillvida som gällande lagstiftning uttryckligen stadgar, att tillsynsmyndigheten, i den mån så erfordras, skall meddela föreskrifter angående vilka tillgångar som kan godkännas såsom kassareserv medan utredningens lag-

förslag ej upptar någon sådan bestämmelse. Jag har ingenting att erinra mot utredningsförslaget i denna del. Ej heller har jag någon erinran emot utredningens uppfattning att centralkassa skall äga inräkna ansluten jordbrukskassas kassatillgångar i sin kassareserv. Avgörandet om och i vad mån så skall kunna ske torde, liksom andra frågor om vad som kan godkännas såsom kassareserv, böra tillkomma tillsynsmyndigheten.

Bestämmelserna om centralkassas kassareservskyldighet har upptagits i 35 § departementsförslaget.

Den offentliga tillsynen

Efter redogörelse för gällande lagstiftning rörande den offentliga tillsynen över jordbrukets kreditkassor, utredningsförslaget och yttrandena däröver anför *departementschefen* följande:

Det system för tillsyn över jordbrukets kreditkassor som f. n. faktiskt tillämpas innebär, kort uttryckt, att bank- och fondinspektionen såsom statlig tillsynsmyndighet utövar säkerhetskontroll och legalitetskontroll medan räkenskapskontroll och annan liknande kontroll väsentligen utföres av jordbrukskasserörelsens egna organ med bank- och fondinspektionen såsom övervakande instans.

Jordbrukskassautredningen har diskuterat möjligheten, att tillsynen skulle helt handhas av kasserörelsen själv genom ett särskilt kontrollorgan. Så har tillsynen över jordbrukskassornas motsvarighet i Finland — andelskassorna — sedan länge varit ordnad. Från och med år 1954 tillämpas i Finland dessutom en liknande ordning för tillsynen över sparbankerna. Emellertid har utredningen icke velat föreslå en omedelbar övergång till en sådan för svenska förhållanden ovanlig ordning. I stället har den förordat ett system som skulle kunna beskrivas så, att kasserörelsen själv väsentligen skall utöva räkenskapskontrollen och vad därtill hörer medan den egentliga tillsynen skall uppdelas mellan bank- och fondinspektionen såsom offentlig tillsynsmyndighet samt jordbrukskasserörelsens riksorganisation.

Mot den av utredningen föreslagna ordningen har, utom annat, andragits att fördelningen av tillsynsuppgifterna mellan tillsynsmyndigheten och riksorganisationen icke är reglerad genom lagbestämmelser och att oklarheten i fråga om ansvarsfördelningen kan befaras leda till kompetens tvister och slitningar. Denna anmärkning är tvivelsutan vägande. En klar ansvarsfördelning mellan olika på samma område eller angränsande områden verk samma instanser erfordras regelmässigt för att verksamheten skall bli effektiv. För den verksamhet det här gäller med dess speciella syfte att genom inspektion och kontroll skapa garantier för att insättarmedel handhas på ett ur säkerhetssynpunkt betryggande sätt måste detta vara ett alldeles oeftergivligt krav. Emellertid torde det icke vara lyckligt att genom bestämmelser i lag fixera en uppdelning av uppgifterna och ansvaret mellan tillsynsmyndigheten och riksorganisationen. Det torde knappast kunna undvikas att en sådan uppdelning blir stel och osmidig och dessutom skulle

tolkningen av lagbestämmelserna ibland möjligen kunna föranleda tvekan och därmed fara för effektiviteten i tillsynen. Jag vill därför ogärna förordna en ordning som synes förutsätta lagbestämmelser om ansvarsfördelningen. Bättre än att i lag göra en uppdelning torde vara, antingen att lägga ansvaret för tillsynen på tillsynsmyndigheten och låta den bestämma i vad mån vissa kontrolluppgifter kan utföras av kasserörelsen ensam eller, eventuellt, att införa det finska systemet och låta kasserörelsen själv svara för alla kontrolluppgifter, inberäknat de egentliga tillsynsuppgifter som nu ankommer på statlig myndighet.

Väljer man utvägen att lägga ansvaret på tillsynsmyndigheten så måste man enligt min mening godtaga bank- och fondinspektionens på utförlig argumentering stödda uppfattning att tillsynen över kasserörelsen för att fylla skäligen krav på effektivitet måste bedrivas efter samma principer som hittills. Ordningen skulle då bli att tillsynsmyndigheten ensam kommer att ansvara för den egentliga tillsynen medan kasserörelsen själv, under tillsynsmyndighetens överinseende, kommer att ansvara för och utöva det mesta av — men inte all — räkenskapskontroll och annan intern kontroll, med möjlighet för kasserörelsen att efter hand som kreditkassornas kontorsrutin utvecklas helt få utföra sistnämnda kontrollverksamhet. Jag vill även i detta sammanhang uttala, att jordbrukskasserörelsens riksorganisation givetvis skall vara oförhindrad att gå utöver denna ram och, i den mån så finnes påkallat, för rörelsens egen räkning utöva även legalitetskontroll och kreditkontroll.

En övergång till det finska systemet torde icke kunna komma i fråga i nu förevarande sammanhang. Jordbrukskassautredningen har icke velat föreslå en omedelbar övergång och vid remissbehandlingen har betänkligheter av olika slag uttalats mot detta system. Frågan om tillämpning av det finska systemet har för övrigt framförts även vid remissbehandlingen av förslaget till den nu antagna lagen om sparbanker. Dåvarande chefen för finansdepartementet uttalade i propositionen med förslag till lag om sparbanker (prop. 151/1955 s. 184), att denna fråga för sparbankernas del borde bli föremål för överväganden i särskild ordning, eventuellt också med avseende på tillsynen över andra institut inom kreditväsendet. Chefen för finansdepartementet ämnade därför sedermera ta initiativ till en utredning för närmare prövning av denna fråga. Vid denna utredning borde också kunna upptas spörsmål av annan art, vilka sammanhänger med tillsynen över sparbanker och jämförliga kreditinrättningar. För min del vill jag, för kreditkassornas del, instämma i uppfattningen att frågan om övergång till det finska systemet för tillsyn — jämte andra tillsynsfrågor — bör närmare övervägas i särskild ordning. Jag förutsätter att så kommer att ske vid den utredning, varom chefen för finansdepartementet varskott.

Vad här anförts har föranlett mig välja utvägen att låta den statliga tillsynsmyndigheten liksom hittills förbli ensam ansvarig för tillsynen. Jag har i konsekvens därmed i departementsförslaget uteslutande upptagit bestämmelser om tillsynsmyndighetens uppgifter och utmönstrat de av utredning-

en föreslagna bestämmelserna om jordbrukskasserörelsens riksorganisation såsom tillsynsorgan och de befogenheter som skulle tillkomma riksorganisationen i denna egenskap. Bestämmelserna, som alltså är grundade på samma principer som de hittills gällande, avviker i vissa hänseenden såväl sakligt som formellt från dessa.

Lagrådet har framställt vissa formella anmärkningar mot tillsynsbestämmelserna.

Departementschefen har i propositionen beaktat vad *lagrådet* anfört.

Särskilda bestämmelser i förslaget

1 §.

Departementschefen har beträffande den i paragrafen upptagna ändamålsbestämmelsen, vilken ej har motsvarighet i det av utredningen framlagda lagförslaget, samt beträffande den verkan av paragrafens hänvisning till lagstiftningen om ekonomiska föreningar att kassemedlemmarnas personliga ansvarighet bortfaller, anfört följande:

Det har betecknats såsom en brist att jordbrukskasserörelsens ändamål icke finnes angivet i lagförslaget. Även jag hyser uppfattningen att lagen bör kompletteras med en allmän ändamålsbestämmelse. Som jag tidigare uttalat torde lagen böra utformas så, att jordbrukskasserörelsen i sin medlemsrekrytering och i sin verksamhet hänvisas till att väsentligen hålla sig inom det område, där rörelsen av tradition och enligt gällande författning verkar. Genom en ändamålsbestämmelse kan man vinna att en sådan gränsdragning kring kasserörelsen blir lättare att upprätthålla. Enligt utredningsförslaget 12 §, där den för kasserörelsens medlemsrekrytering avgörande frågan om medlemskap i jordbrukskassa behandlas, har möjligheten för inträdessökande, vilken ej tillhör vissa särskilt angivna kategorier, att vinna anslutning gjorts beroende av att vid särskild prövning »hinder däremot funnits ej föreligga med hänsyn till jordbrukskassans uppgifter och ändamål enligt lag eller andra för kassan gällande föreskrifter». Tydligt kommer denna regel att vinna väsentligt i stadga om en allmän ändamålsbestämmelse införes i lagen. En dylik bestämmelse lär få verkan även såsom riktpunkt för verksamheten.

Vad angår avfattningen av ändamålsbestämmelsen har av remissinstanser förordats att denna skall angiva att jordbrukskasserörelsen skall tillgodose jordbrukets kreditbehov. Denna avfattning anknyter till den som f. n. gäller enligt jordbrukskassaförordningen. Den i förordningen upptagna anvisningen, att huvudsakligen behovet av driftkredit skall tillgodoses, bör däremot utgå enligt de remissinstanser, vilka särskilt berört frågan om ändamålsbestämmelse. Att så bör ske är också min uppfattning. Om anvisningen rörande inriktningen på driftkredit togs upp i den nya jordbrukskasselagstiftningen skulle detta kunna tolkas så, att man sökte tvinga jordbrukskasserörelsen att uppge områden dit den nått genom en utveckling, som jordbrukskassautredningen med rätta betecknar såsom sund och naturlig. Något sådant bör uppenbarligen ej komma i fråga.

I lagen bör alltså, såsom förordats, angivas att jordbrukskasserörelsen skall tillgodose jordbrukets kreditbehov utan något tillägg om särskild inriktning på driftkredit. Emellertid torde det vara lämpligt att tillägga, att kasserörelsen skall främja sparverksamhet. Ändamålsbestämmelsen blir riktigare avvägd om den kompletteras med ett sådant tillägg, eftersom kreditgivning förutsätter sparande. Och det synes kunna bli av betydelse såväl för det allmänna som för kasserörelsen att den nya jordbrukskasselagstiftningen särskilt framhäver att rörelsen skall ägna sig åt denna allmännyttiga uppgift. Jordbrukskassaförordningen innehåller en föreskrift, att jordbrukets kreditkassor skall befordra sparverksamheten på landsbygden. Någon anledning att framdeles begränsa den sparfrämjande verksamheten till landsbygden torde emellertid ej finnas. Centralkassorna är berättigade att idka inlåning från allmänheten och centralkassornas kontor är belägna i städer. Med hänsyn till att den bestämning av jordbrukskasserörelsens ändamål, som här närmare angivits, icke är uttömmande torde det vara lämpligt att i lagen uttala att bestämningen gäller jordbrukskasserörelsens huvudsakliga ändamål.

I detta sammanhang vill jag påpeka, att i flera författningar förutsatts, att lån med statlig garanti skall kunna lämnas av jordbrukskassor även för andra ändamål än att tillgodose jordbrukets kreditbehov. Som exempel härpå må nämnas kungörelsen den 16 juni 1950 (nr 469) angående studielån med statlig kreditgaranti och kungörelsen den 4 juni 1954 (nr 409) med vissa bestämmelser rörande statlig garanti för lån till hantverks- och småindustriföretag m. m. Bland de långivande inrättningarna nämnes i dessa författningar jordbrukskassor.

Jag torde beträffande begreppet »jordbruket» få tillägga, att detta omfattar skogsbruk och andra binäringar till jordbruket ävensom fiske. Det torde också redan i detta sammanhang böra framhållas, att begreppet numera har en annan och vidsträcktare betydelse än förr, beroende på att i jordbruket inlemmats allt flera och i jordbrukarnas verksamhet allt mera ingripande hjälpindustrier, framför allt sådana som drives av jordbrukets kooperativa organisationer.

Förslaget att den personliga ansvarigheten skall borttagas har ej mött gensagor. Även jag finner det lyckligt att jordbrukets kreditkassor i fortsättningen ej skall behöva arbeta såsom föreningar m. b. p. utan skall bli ekonomiska föreningar av gängse typ. Den ansvarighet för centralkassans förbindelser, som enligt 11 och 21 §§ departementsförslaget skall ligga på jordbrukskassa, är betingad av särskilda omständigheter och innebär ej något betydelsefullt avsteg från principen att den personliga ansvarigheten skall bortfalla. Utredningens påpekande, att bortfallet av den personliga ansvarigheten förutsätter en förstärkning av rörelsens kapitalbildning har särskilt betonats av några remissinstanser varjämte Svenska jordbrukskreditkassan i sitt remissyltrande förklarar sig beredd medverka därtill. Enligt vad jag inhämtat från jordbrukskreditkassan planeras inom rörelsen en höjning av medlemmarnas insatser. Planerna går

till en början ut på att få till stånd viss ökning av de insatser som skall erläggas vid inträde i kassa. Vidare syftar man till en kapitalförstärkning på så sätt, att automatiskt tillskott till vederbörandes insatskapital enligt särskilda regler skall uppbäras i samband med utlämnande av krediter eller vid ränteuppbörder. Jämsides eller alternativt härmed räknar man med att beslutade ränterabatter stadgemässigt skall innehållas och gottskrivas medlemmarna såsom insatser. Jag vill i anslutning härtill uttala, att vad sålunda planerats torde komma att ge kasserörelsen en ej oväsentlig extra kapitalförstärkning. Åtgärderna förutsätter beslut av kassemedlemmarna på stämman. Erforderliga föreskrifter skall därefter jämlikt 6 § 4 lagen om ekonomiska föreningar upptagas i kassans stadgar. Enligt vad jordbrukskreditkassan uppgivit kan det beräknas, att systemet med tillskott vid ränteuppbörder och genom ränterabatter till medlemmarnas insatskapital skall kunna ge kasserörelsen ett årligt kapitaltillskott av åtminstone 700 000 kronor. Tilläggas må, att det såsom bank- och fondinspektionen framhållit ligger särskild vikt på att det kapital som tillskjutes av medlemmarna icke kan på kort tid dragas ur rörelsen. Enligt de stadgar, som f. n. är i kraft, gäller såväl beträffande jordbrukskassa som centralkassa, att vid medlems utträde ur kassan hans insats, med iakttagande av vad därom stadgas i lagen om ekonomiska föreningar, skall återgäldas med en femtedel årligen under fem år, därest icke kassans styrelse finner återbetalning lämpligen kunna äga rum tidigare (23 och 53 §§ jordbrukskasseförordningen). Hänvisningen till föreningslagen innebär att återgäldandet skall vara beroende av att kassans behållna tillgångar förslår därtill utan att reservfonden anlitas och utan att övriga medlemmars lika rätt förnärmas. Jag förutsätter, att kassornas stadgar efter den nya jordbrukskasselagstiftningens ikraftträdande kommer att upptaga bestämmelser som i varje fall ej minskar kassornas möjlighet att kvarhålla medlems insats. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att vad som erlagts såsom inträdesavgift enligt 29 § lagförslaget skall föras till kassas reservfond. Sådana avgifter tillfaller alltså kassan utan återbetalningsskyldighet. — Det kan måhända vara lämpligt att kassorna, i varje fall under en övergångstid, bibehåller stadgeföreskrifter om rätt att, om större förlust inträffar, uttaxera bidrag av medlemmarna. Att kassorna har befogenhet att besluta om sådan uttaxering framgår av 6 § 5 lagen om ekonomiska föreningar.

12 §.

Beträffande denna paragraf, som innehåller reglerna om medlemskap i jordbrukskassa, har *departementschefen*, sedan han redogjort för utredningsförslaget och yttrandena däröver, för egen del anfört:

De regler som gäller för medlemskap i jordbrukskassa utmärkes särskilt av att de strikt anger, vilka som kan vinna medlemskap. Därjämte är det betecknande för dessa regler, att det viktigaste villkoret för att en inträdesökande skall kunna antagas såsom medlem är att han äger eller brukar

fastighet. Innehavet av fastighet är sedermera också förutsättning för att den som antages till medlem skall kunna få lån.

Utredningens bestämmelser är smidigare. Lagen om jordbrukskasserörelsen skall enligt utredningsförslaget bara ange en ram för regleringen av frågorna om medlemskap i jordbrukskassa. Detaljregleringen skall ankomma på kasserörelsen själv. Vad angår villkoren för medlemskap skall innehavet av fastighet alltså vara en viktig, ehuru icke avgörande kvalifikationsgrund. Innehav av fastighet är i utredningsförslaget ej heller förutsättning för att medlem skall äga rätt att få krediter. Nyheter är bl. a. att jordbruksorganisation samt kommun skall kunna bli medlem i jordbrukskassa. Jordbruksorganisation (jordbruksekonomisk förening enligt gällande författning) kan f. n. bli medlem endast i centralkassa. Kommun kan överhuvudtaget icke anslutas till jordbrukskasserörelsen såsom medlem.

Själva det nya systemet för reglering av frågan om medlemskap har vid remissbehandlingen i allmänhet i princip godtagits, om än ibland med vissa reservationer. På några håll har dock yppats tvekan, huruvida icke fara föreligger att kasserörelsen med de föreslagna reglerna skall förlora sin egenskap av jordbruksorganisation. Såsom skäl för dessa farhågor har särskilt anförts, att dispensregeln i paragrafens andra stycke är alltför vag. Den riktpunkt som skall gälla för dispensprövningen har i lagförslaget angivits så, att dispens skall kunna meddelas om hinder mot medlemskap ej anses föreligga med hänsyn till jordbrukskassans uppgifter och ändamål enligt lag eller andra för kassan gällande föreskrifter. Någon allmän bestämmelse vari jordbrukskassornas ändamål fixeras och vartill den nyss angivna regeln kunde anknyta finnes emellertid icke i utredningsförslaget. Och bestämmelsen i 7 § (6 § departementsförslaget) att jordbrukskassa skall ha till huvudsaklig uppgift att främja medlemmarnas intressen genom att bereda kredit åt dem är ej sådan att den kan ge erforderlig stadga åt dispensregeln.

I departementsförslaget har, såsom framgår av vad jag anförde vid min redogörelse för 1 §, upptagits en allmän bestämmelse, enligt vilken jordbrukskasserörelsen skall ha till huvudsakligt ändamål att tillgodose jordbrukets kreditbehov samt att främja sparverksamhet. Därmed torde dispensregeln i nu förevarande paragraf ha vunnit sådan stadga, att den nyss återgivna anmärkningen kan anses ha förlorat sin udd. Enligt min mening blir det av utredningen förordade systemet för reglering av medlemskap i jordbrukskassa efter tillkomsten av ändamålsbestämmelsen i 1 § väl ägnat att i princip läggas till grund för lagstiftning.

Vad angår detaljerna i utredningsförslaget är det naturligt att bland de särskilt angivna kategorier, som skall kunna antagas till medlemmar i jordbrukskassa, upptagits ägare och brukare av fastighet inom kassans verksamhetsområde. Förslaget har i denna del ej föranlett erinringar. Jag torde beträffande utformningen av bestämmelserna därom endast få erinra, att uttrycket »bruka» fastighet

får anses innebära krav på någon form av aktivt utnyttjande; blotta boendet i en förhyrd lägenhet läser icke vara att hänföra till »brukande» av fastighet. — Jag har intet att erinra mot utredningens förslag att utländsk medborgare skall kunna bli medlem i jordbrukskassa, förutsatt att han innehar de kvalifikationer som eljest erfordras.

Begreppet jordbruksorganisation har i förslaget bestämts på ett sätt som föranlett erinran blott från en remissistans. Denna anser, att aktiebolag för att kunna vinna anslutning till jordbrukskassa såsom jordbruksorganisation bör vara av »kooperativ» karaktär. Denna uppfattning får anses ha fog för sig. Enligt min mening torde den emellertid i stort sett vara tillgodosedd redan med utredningsförslagets avfattning av lagtexten i denna del. Beträffande frågan om vilka jordbruksorganisationer som bör kunna anslutas till jordbrukskassa, finner jag skäl att till utredningens reflexioner foga en erinran om att det enligt min mening är önskvärt, att endast jordbruksorganisationer vilkas kreditbehov kan tillgodoses av jordbrukskassa anslutes dit. Uppdelning av krediter mellan jordbrukskassa och centralkassa bör nämligen enligt min mening i görligaste mån undvikas. Jag återkommer härtill vid 22 och 24 §§. — Lagen innehåller icke någon föreskrift om den lokala anknytning till jordbrukskassa som skall erfordras för att jordbruksorganisation skall kunna bli medlem. Jag har ansett att den reglering därav som kan visa sig erforderlig lämpligen bör ankomma på jordbrukskasserörelsen själv. Jag återkommer till denna fråga i min redogörelse för vad utredningen i 22 § föreslagit rörande medlemskap i centralkassa.

Skiljaktiga meningar föreligger om lämpligheten av att föra kommun till de kategorier som i första hand skall kunna bli medlemmar. För min del instämmer jag i jordbrukskassautredningens förslag härom. Förslaget har f. ö. vid remissbehandlingen uttryckligen gillats av Svenska landskommunernas förbund, Riksförbundet Landsbygdens folk och Svenska jordbrukskreditkassan. Kommuner, främst då landskommuner där jordbruksbefolkningen utgör flertalet, är efter mitt bedömande samfälligheter av sådant slag, att de bör kunna anslutas till jordbrukskasserörelsen. Kommun har tidigare haft möjlighet bli medlem i jordbrukskassa, men denna möjlighet togs bort genom en författningsändring år 1930. Motiveringen därtill var att jordbrukskassornas inlåningsrätt genom en samtidig ändring skulle bortfalla. När kommun ej vidare skulle kunna sätta in pengar i jordbrukskassa ansågs det icke finnas tillräckliga skäl att bibehålla kommunernas möjlighet att vinna medlemskap (SOU 1930: 2 s. 43; prop. 268/1930 s. 94). Emellertid är läget numera att många kommuner utan att vara medlemmar anlitar jordbrukskassor, i dessas egenskap av ombud för centralkassa, för insättningar. Ofta rör det sig om insättningar till betydande belopp. Det skäl mot kommuns medlemskap som föranledde 1930 års författningsändring har således visat sig icke föreligga i praktiken. Den omständigheten att kommuner anlitar jordbrukskassor i den utsträckning som sker torde få tolkas som ett tecken på att de anser sig ha en naturlig an-

knytning till jordbrukskasserörelsen. Det synes skäligt och praktiskt att kommuner med denna åsikt ånyo får möjlighet att ansluta sig till jordbrukskassa och därmed att utnyttja kasserörelsen både för insättningar och för att erhålla kredit. Det ligger i sakens natur, att endast sådana kommuner vilkas befolkning till betydande del har anknytning till jordbruket eller dess binärningar, kommer att önska medlemskap i jordbrukskassa. Ur gränsdragningsynpunkt torde anmärkning ej kunna riktas mot att sådana kommuner upptages såsom medlemmar i jordbrukskassa. Jag vill i samband härmed tillfoga, att jordbrukskassas befattning med kreditgivning till kommuner — liksom dess kreditgivning till jordbruksorganisationer — blir av sådant slag att särskild uppmärksamhet från de högre kasseledens sida torde böra ägnas *dels* spørsmålet i vad mån beslut om sådan kredit skall underställas centralkassan för godkännande *dels* frågan i vad mån dylika krediter genom jordbrukskassans förmedling bör lämnas av jordbrukets bank.

Jag har nyss uttalat, att *dispensregeln* genom införandet av den allmänna bestämmelsen om jordbrukskasserörelsens ändamål i 1 § fått större stadga än vad den kan anses ha enligt utredningsförslaget, där en sådan bestämmelse saknas. Den ram inom vilken medlemmar skall kunna rekryteras, har genom ändamålsbestämningen kommit att bli klarare och snävare. Emellertid kan jag trots den skillnad som alltså består mellan utredningsförslaget och departementsförslaget i stort sett ansluta mig till vad utredningen anfört rörande dispensregelns tillämpning. Som jag tidigare nämnt förutsättes i författningar redan nu att jordbrukskassor skall kunna lämna statligt garanterade lån till studerande m. fl. Dessa måste då också kunna bli medlemmar. Jag vill emellertid göra det påpekandet att man inom kasserörelsen, särskilt under den första tiden efter det den nya lagstiftningen trätt i kraft, torde böra iakttaga, att medlemsrekryteringen till kasserörelsen, med de jämkningar som kan anses betingade av skäligt hänsynstagande till jordbrukskasserörelsens och jordbrukets utveckling, hålles inom de hittills tillämpade gränserna.

Vad slutligen angår *riksorganisationens överinseende* över medlemsfrågorna vill jag i likhet med utredningen och med beaktande av vad som anförts i ett par remissyttranden särskilt understryka att riksorganisationen bör se till att förevarande paragraf kommer att tillämpas med iakttagande av reglerna i 11 § föreningslagen. Detta betyder, å ena sidan, att möjlighet till medlemskap enligt 12 § första stycket icke skall vara liktydigt med rätt därtill, men å andra sidan också, att de villkor som kvalificerar och som diskvalificerar för medlemskap så långt möjligt skall fastställas av rörelsen. Jag anser emellertid icke erforderligt att erinran härom, genom hänvisning till 11 § föreningslagen, upptages i själva lagtexten. — Tilläggas må att vad jag nyss i frågan om dispensprövning uttalade om återhållsamhet har tillämpning jämväl på riksorganisationens befattning med medlemsfrågor enligt 12 § tredje stycket.

Efter dessa överväganden har jag, med allenast vissa formella jämkning-

ar, upptagit den av utredningen föreslagna 12 § i departementsförslaget med oförändrat paragrafnummer.

15 §.

I denna paragraf har intagits bestämmelser om skyldighet för jordbrukskassa att underkasta sig centralkassas och riksorganisationens kontroll.

Gällande lagstiftning. Jordbrukskassaförordningen innehåller flera stadganden om skyldighet för jordbrukskassorna att i olika hänseenden ställa sig till efterrättelse vad centralkassan och jordbrukskreditkassan föreskriver. En allmän bestämmelse återfinnes i 64 § jordbrukskassaförordningen. Den föreskriver, att jordbrukskassa i fråga om skötseln av sin rörelse och sina räkenskaper skall ställa sig Svenska jordbrukskreditkassans och centralkassans instruktioner och anvisningar till efterrättelse. Jordbrukskassa skall vidare enligt samma bestämmelser lämna Svenska jordbrukskreditkassans och centralkassans styrelse och revisorer alla uppgifter som påkallas. Den allmänna bestämmelsen i 64 § jordbrukskassaförordningen kompletteras av särskilda regler, enligt vilka anvisningar kan meddelas — av Svenska jordbrukskreditkassan eller centralkassa eller av Svenska jordbrukskreditkassan efter centralkassas hörande — om jordbrukskassas räntesättning enligt 65 § jordbrukskassaförordningen, om kontroll över jordbrukskassas in- och utbetalningar av medel m. m. enligt 61 § jordbrukskassaförordningen och om skyldighet för jordbrukskassa att inhämta godkännande av centralkassa innan vissa krediter beviljas enligt 58 § sjunde stycket jordbrukskassaförordningen.

Utredningen. 15 § utredningsförslaget innehåller en generell bestämmelse enligt vilken jordbrukskassa skall ställa sig till efterrättelse instruktioner och anvisningar för verksamheten, som meddelas av jordbrukskasserörelsens riksorganisation och centralkassan. Bestämmelsen är avsedd att träda i stället för både jordbrukskassaförordningens allmänna bestämmelse och dess speciella bestämmelser. En förutsättning för att riksorganisationen och centralkassa skall kunna utöva ledning och tillsyn över jordbrukskassa är att de har tillgång till jordbrukskassans böcker, räkenskaper och andra handlingar och att de kan få upplysningar, som de i övrigt begär angående verksamheten. Lagrummet innehåller därför föreskrift om skyldighet för jordbrukskassa att tillhandagå behöriga företrädare för riksorganisationen och centralkassan i dessa hänseenden. Vem som skall anses behörig och hur behörigheten skall styrkas blir, förklarar utredningen, en organisatorisk angelägenhet, som får ordnas inom kasserörelsen.

Jordbrukskassautredningen framhåller, att den hyser uppfattningen att viss enhetlighet i kasserörelsens verksamhetsutövning är en förutsättning för att rörelsen skall kunna behålla och utveckla den stadga som nåtts och att författningsmässiga garantier därför är påkallade. Fördenskull har ut-

redningen ej satt i fråga annat än att hittillsvarande skyldighet för jordbrukskassa att ställa sig till efterrättelse topporganisationens och centralkassans anvisningar och instruktioner i fråga om verksamheten skall bestå. Utredningen har velat utforma lagbestämmelserna så att det vid förefallande behov skall vara möjligt att utvidga området för de högre ledens ledning och tillsyn över verksamheten i jordbrukskassa.

Reglerna i 15 § gäller centralkassas och riksorganisationens befogenheter att ge anvisningar och föreskrifter beträffande jordbrukskassornas verksamhet. Specialbestämmelser med liknande befogenheter, avseende organisatoriska spørsmål, behandlas bl. a. i 12 § om medlemskap i jordbrukskassa.

Föreskriften i 15 § om jordbrukskassas skyldigheter att ställa sig till efterrättelse vad riksorganisationen och centralkassan föreskriver i fråga om verksamheten motsvaras av föreskrifter i avsnitten om dessa, vari de utrustas med motsvarande befogenheter (departementsförslaget 17 och 28 §§).

Yttrandena. Ingen av remissinstanserna har haft något att erinra mot bestämmelserna i förevarande lagrum.

Departementschefen. Mot lagrummet i den av utredningen föreslagna avfattningen har ej framställts någon erinran vid remissbehandlingen och ej heller jag har funnit skäl till anmärkning däremot. Paragrafen har därför med endast vissa formella jämkningar överförts till departementsförslaget.

Jag torde emellertid få tillfoga, att jag förutsätter att riksorganisationen och centralkassorna kommer att använda de befogenheter, som skall tillkomma dem jämlikt bestämmelserna i förevarande paragraf i all den utsträckning, som erfordras för att åstadkomma att den samlade kassareörelsens verksamhet kommer att drivas på ett så rationellt och betryggande sätt som möjligt. Föreskrifterna skall kunna avse såväl sådant som rör kontorsrutinen som frågor av mera principiell betydelse i fråga om verksamhetens bedrivande. Av särskild vikt torde vara att uppmärksamhet ägnas åt frågan i vad mån jordbrukskassa genom instruktion eller anvisningar skall åläggas inhämta centralkassans godkännande innan krediter överstigande visst belopp eller av viss beskaffenhet utlämnas.

Lagrådet har anfört bl. a.:

Rörande de övervakande uppgifter som skola ankomma på riksorganisationen anföres i remissprotokollet att dessa skola gälla intern kontroll, d. v. s. räkenskapsgranskning, kassakontroll, inventering m. m. Centralkassornas tillsyn över anslutna jordbrukskassor skall uppenbarligen innefatta även kontroll av dylik art. Då det sålunda är avsett att riksorganisationen och centralkassa skola äga rätt och plikt att verkställa även kassakontroll och inventering hos underlydande kreditkassor, torde för dessa höra stadgas en motsvarande skyldighet att hålla ineliggande kontanta medel och övriga tillgångar tillgängliga för sådan granskning. Föreskrift härom torde höra in-

flyta i 15 och 25 §§ och kan lämpligen utformas i anslutning till motsvarande bestämmelse i 74 §.

Under återopande av det ovan anförda hemställer lagrådet att 15 § kompletteras med föreskrift för jordbrukskassa att för granskning hålla hos kassan ineliggande kontanta medel och övriga tillgångar tillgängliga för behöriga företrädare för riksorganisationen och centralkassan.

Departementschefen har i propositionen beaktat lagrådets hemställan.

23 §.

I denna paragraf upptages de bestämmelser, som skall göra det möjligt för kasserörelsen att försöksvis driva verksamhet enligt *tvåledssystem* i den formen att centralkassorna, under riksorganisationen, arbetar utan jordbrukskassor. Paragrafen saknar motsvarighet i jordbrukskasseförordningen.

Utredningen. 23 § utredningsförslaget innebär, att Kungl. Maj:t skall kunna lämna viss centralkassa tillstånd att inom hela sitt område eller del därav själv utöva den verksamhet som eljest ankommer på jordbrukskassa. Tillståndet innebär att vederbörande centralkassa, såvitt gäller det område som avses med tillståndet, skall äga antaga medlemmar enligt samma bestämmelser som jordbrukskassa. Kungl. Maj:t kan vidare i samband med tillståndsgivningen meddela de särskilda föreskrifter om kassans organisation och verksamhet som provas erforderliga.

I sin motivering till förslaget anför utredningen, att den velat bereda kasserörelsen viss möjlighet att experimentera med tvåledssystem i den angivna formen. Kasserörelsen kan givetvis underlåta att begagna sig därav. Men vill rörelsen utnyttja den givna möjligheten, har den att i de aktuella fallen hos Kungl. Maj:t göra framställning om sådant tillstånd som avses i paragrafen.

Utredningen har avsett att experiment skall kunna göras i begränsad skala. I betänkandet framhålles att det kan vara praktiskt att göra experiment utan att man medvetet syftar till en övergång till tvåledssystem, t. ex. om en jordbrukskassa likviderat och man finner det lämpligare att — kanske som ett provisorium — inom dess område driva rörelse direkt med centralkassa i stället för att bilda en ny jordbrukskassa. Utredningen har därför föreslagit, att tillstånd ej skall behöva avse hela centralkassans område utan skall kunna inskränkas t. ex. till vad som motsvarar en eller ett par anslutna jordbrukskassors verksamhetsområden.

Utredningen anför vidare, att den vid utformningen av förevarande paragraf beaktat, att centralkassa måste ha möjlighet att antaga medlemmar enligt samma regler som jordbrukskassa inom de områden, där den skall fullgöra jordbrukskassas funktioner. Därför har en särskild regel därom givits. I och med att vederbörande blivit medlem i centralkassan, blir centralkassan också berättigad att bereda dem krediter enligt de vanliga, för båda kasseleden godkända reglerna. Centralkassorna är, konstaterar utred-

ningen, såsom jordbrukskasserörelsens mest bankmässiga organ, tekniskt väl rustade att övertaga denna kreditgivning. De för centralkassor i allmänhet gällande reglerna om inlåning, kassareserv o. s. v. torde, såvitt utredningen ansett sig kunna bedöma, oförändrade kunna tillämpas även vid en omläggning av centralkassas verksamhet enligt 23 § utredningsförslaget. Med hänsyn därtill har anledning ej funnits föreligga att i lagrummet upptaga andra särskilda undantagsbestämmelser. Eftersom det emellertid kan komma att visa sig att vissa särregler blir av behovet påkallade, har utredningen öppnat möjlighet för Kungl. Maj:t att meddela sådana i samband med att tillstånd enligt paragrafen lämnas.

I den mån det vid en tillämpning av 23 § uppkommer tekniska problem av sådant slag, som ej beröres i jordbrukskasselagstiftningen, får det enligt vad jordbrukskassautredningen vidare anför, ankomma på jordbrukskasserörelsen själv att lösa dessa. En fråga av detta slag är hur centralkassas medlemmar av den kategori, som normalt skall tillhöra jordbrukskassa, skall vara representerade på centralkassas stämman och vilken rösträtt som skall tillkomma dem. Kasserörelsens lösningar av dylika frågor, vilka ibland torde få formen av stadgeändringar som kräver Kungl. Maj:ts godkännande, bör, förklarar utredningen, uppenbarligen framläggas i ansökningsärendet rörande tillstånd.

Utredningen har slutligen diskuterat övergång till tvåledssystem ur mera principiella synpunkter och därvid framför allt berört möjligheten att vid ett bortfall av jordbrukskassorna bibehålla jordbrukskasserörelsens lokala förankring. Därom anföres i betänkandet.

Det kan göras gällande, att just kasserörelsens lokala organ, alltså jordbrukskassorna, utgör kärnan i kasserörelsen och att ett slopande av dessa organ skulle kunna lossa banden mellan rörelsen och de enskilda medlemmarna på ett sådant sätt, att rörelsen skulle bli mindre attraktiv på de enskilda jordbrukarna, vilkas intressen den i första hand skall tjäna.

Gentemot denna uppfattning har inom utredningen anförts, att centralkassa torde ha möjligheter att behålla rörelsens lokala kontakter även om jordbrukskassorna upphör att existera såsom självständiga enheter. Det torde t. ex. vara möjligt att behålla förutvarande styrelse för jordbrukskassa såsom lokalstyrelse med lämpligt avpassade befogenheter. Skillnaden mellan verksamheten enligt treledssystem och enligt tvåledssystem skulle därför enligt utredningens mening ej behöva bli så stor. Det har vidare framhållits, att kassorna numera genom kommunikationernas utveckling kan uppehålla erforderliga kontakter med sina medlemmar och betjäna dem inom betydligt större områden än som tidigare varit möjligt. De lokala enheterna kan därför normalt vara större än tidigare. Detta har i någon mån bidragit till att framkalla den förut berörda tendensen att slå samman jordbrukskassorna till större enheter.

Yttrandena. Såsom torde framgå av redogörelsen för huvuddragen i utredningsförslaget har förslaget om att tvåledssystem av typen riksorganisationen—centralkassa skall få praktiseras i och för sig ej mött motstånd vid remissbehandlingen.

En av länsstyrelsen i Östergötlands län och Svenska jordbrukskreditkassan framställd erinran, att tillämpningen av 23 § kan befaras medföra att inte bara själva jordbrukskassorna utan också namnet jordbrukskassa försvinner har i propositionen upptagits vid behandlingen av 4 §.

Beräffande tillämpningen av 23 § har bank- och fondinspektionen uttalat, att det hade varit av intresse om utredningen hade mera utförligt diskuterat de spörsmål av teknisk natur som får beräknas uppkomma vid en övergång till tvåledssystem enligt 23 §. Ämbetsverket anför.

Såsom utredningen själv påpekat uppstår vid förordnande enligt 23 § utredningsförslaget åtskilliga problem av teknisk natur, bl. a. »frågan om hur centralkassas medlemmar av den kategori, som normalt skall tillhöra jordbrukskassa, skall vara representerade på centralkassas stämma och vilken rösträtt som skall tillkomma dem.» Denna fråga som delvis har klart civillrättslig karaktär (jfr Hagbergh-Nisell: Lagen om ekonomiska föreningar, s. 173) och som följaktligen kan vara svår eller omöjlig att lösa i administrativ ordning, borde enligt inspektionens förmenande ha blivit närmare belyst i betänkandet. Det hade likaledes varit värdefullt att utredningen klarlagt hur den jordbrukskassa skall förfara vars funktioner övertages av centralkassan — skall jordbrukskassan obligatoriskt likvidera? — samt hur sistnämnda kassas behållning skall disponeras. Dessa frågor kan givetvis lösas genom föreskrifter i de blivande normalstadgarna för jordbrukskassorna, men de har så stort allmänt intresse att de med fördel hade kunnat diskuteras i detta sammanhang. Åtskilligt besvärligt granskningsarbete — som nu får utföras då fråga om fastställande av stadgar för jordbrukskassa uppkommer — hade därigenom kunnat förberedas, och en mera allsidig bedömning av hithörande problem kunde ha skett i samband med remissbehandlingen av betänkandet.

Bank- och fondinspektionen har vidare fäst uppmärksamheten på frågan om jäv i kreditförhållanden efter det centralkassa erhållit tillstånd enligt 23 §. Inspektionen framhåller att styrelseledamot i centralkassa då kan begära kredit i centralkassan. Eftersom enligt utredningsförslaget frågan om kredit till styrelseledamot i jordbrukskassa skall underställas centralkassans prövning, synes enligt inspektionens mening konsekvensen kräva att centralkassas kredit till styrelseledamot skall underställas riksorganisationens prövning. Detta förhållande bör beaktas vid förordnande enligt 23 §.

Departementschefen. Såsom jag tidigare uttalat, finner jag det önskvärt, att kasserörelsen får den av jordbrukskassautredningen föreslagna möjligheten att försöksvis driva verksamhet efter tvåledssystem. De för centralkassa gällande lagreglerna torde vid en tillämpning av tvåledssystem av denna typ behöva kompletteras, förutom med den i 23 § upptagna regeln att centralkassa, såvitt gäller område där tvåledssystem skall råda, skall äga antaga medlemmar enligt de bestämmelser som gäller jordbrukskassa, även med regler som ger centralkassan möjlighet att öka utlåningen till jordbruksorganisationer samt till kommuner utöver de kvoter om en tiondel till vardera kategorien som gäller för centralkassa. Sådana regler har upptagits

i 24 § tredje stycket andra punkten. Jag vill understryka, att en övergång jämlikt 23 § till tvåledssystem underlättas av att centralkassa och de anslutna jordbrukskassorna i så många hänseenden, t. ex. vid beräkning av inlåningsrätt och kassareserv, i lagförslaget behandlas såsom en faktisk enhet. Ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att i mån av behov i samband med att tillstånd lämnas utfärda särskilda föreskrifter, torde dock, såsom utredningen också framhållit, lämpligen böra inrymmas i lagtexten. Det må emellertid framhållas, att bemyndigandet avser utfärdande av föreskrifter som kompletterar de lagstadganden som gäller centralkassa och jordbrukskassa, ej meddelande av föreskrifter som ersätter lagstadgandena.

Bank- och fondinspektionen har ansett det önskvärt, att tekniska spörsmål av den art, som utredningen anser det ankomma på kasserörelsen att själv lösa, blivit mera diskuterade i betänkandet. I anledning härav vill jag i anslutning till de av inspektionen särskilt berörda frågorna såsom min uppfattning uttala, att jag förutsätter att jordbrukskassa, vars rörelse skall övertagas av centralkassa enligt 23 §, obligatoriskt skall likvidera. Det förfarande som bör komma till användning i sådana fall, synes böra överensstämma med det f. n. vid sammanslagning av jordbrukskassor praktiserade. Detta beskrives i jordbrukskassautredningens betänkande i kommentarerna till 86 § utredningsförslaget. Tillämpat på sammanslagning av jordbrukskassa med centralkassa vid övergång till tvåledssystem enligt 23 § skulle detta förfarande innebära, att jordbrukskassan överlåter sina tillgångar och skulder, d. v. s. hela sin rörelse, till centralkassan, varjämte medlemmarna i jordbrukskassan överföres till centralkassan. Jordbrukskassans rörelse fortsättes av centralkassan, medan jordbrukskassan likviderar. Av det sagda följer även att jordbrukskassas behållning i sin helhet bör övergå till centralkassan. Överhuvudtaget bör den ändring som sker ofta kunna inskränka sig till att jordbrukskassan upphör att vara självständig juridisk person, d. v. s. vad som sker är en rent strukturmässig ändring i kasserörelsens inre organisation. Ändringen bör syfta till en förstärkning av rörelsens effektivitet. Man bör således alltid söka undvika att kasserörelsen såsom sådan genom övergång till tvåledssystem får vidkännas avgång av medlemmar eller eget kapital eller att annan för rörelsen menlig följd av övergången till tvåledssystem uppkommer.

Vad beträffar frågan om rösträtten för olika kategorier medlemmar efter en övergång till tvåledssystem enligt 23 § så torde det icke behöva medföra större svårigheter för kasserörelsen att själv finna rättvisa och ändamålsenliga normer därför. Bland olika tänkbara lösningar för det fall att centralkassa kommer att erhålla tillstånd jämlikt 23 § beträffande allenast del av sitt område medan i övriga delar av området jordbrukskassorna kvarstår må nämnas den, att medlemmarna från ettvar av de områden, som tidigare varit verksamhetsområde för upplöst jordbrukskassa, på lämpligt sätt organiserade såsom valkorporation, får utse fullmäktige till centralkassans stämma till antal som motsvarar det antal röster vid stämman som skulle ha tillkommit den upplösta jordbrukskassan.

Har tillstånd jämlikt 23 § lämnats för hela centralkassans område innebär detta, att centralkassans medlemskrets blir av samma slag som en jordbrukskassas med det undantaget att i medlemskretsen kommer att ingå de jordbruksorganisationer, som på grund av sin storlek eller beskaffenhet redan tidigare varit medlemmar i centralkassan. I sådant fall torde det måhända vara lämpligast att centralkassan inför liknande system för beräkning av rösträtten som jordbrukskassa. Om jordbrukskassorna skulle ha tillämpat principen en medlem—en röst kan en sådan övergång emellertid komma att medföra att de jordbruksorganisationer som redan före övergången varit medlemmar i centralkassan får ett väsentligt minskat inflytande. Det kan tänkas vara skäligt att dessa jordbruksorganisationer får en högre rösträtt än de jordbruksorganisationer och andra som tidigare varit medlemmar i jordbrukskassan. En gynnsammare ställning i fråga om rösträtten för dessa jordbruksorganisationer kan måhända vara särskilt svår att komma ifrån, för den händelse de betalar väsentligt större insatser eller inträdesavgifter än övriga medlemmar. Den medlemmarna tillkommande rösträtten torde komma att utövas inom valkorporationer för utseende av fullmäktige till centralkassans stämma.

Med det sist sagda har jag ej velat taga ställning till vilken lösning jag för min del finner lämpligast utan allenast velat föra diskussionen om uppkommande problem vidare och antyda efter vilka linjer rimliga lösningar kan stå att finna. I likhet med utredningen anser jag nämligen att det i första hand bör ankomma på kasserörelsen själv att träffa de avgöranden som erfordras. Det torde emellertid av det sagda framgå att kasserörelsen på ett så tidigt stadium som möjligt bör uppmärksamma de problem bl. a. i frågor om rösträtt och beträffande bidrag i form av avgifter och insatser som kan uppkomma vid tillämpning av förevarande paragraf i jordbrukskasselagstiftningen.

Jag torde här få tillägga, att jag delar bank- och fondinspektionens uppfattning att fråga om centralkassas kredit, efter övergång till tvåledssystem enligt 23 §, till vissa funktionärer i centralkassan bör underställas riksorganisationens prövning och att föreskrift härom bör meddelas vid förordnande enligt 23 §.

De här gjorda övervägandena är ej ägnade att föranleda ändring i den av utredningen föreslagna lydelsen av 23 § lagförslaget. Paragrafen har därför oförändrad överförts till departementsförslaget.

24 §.

I denna paragraf lämnas allmänna bestämmelser om centralkassornas utlåning. Bl. a. upptages där bestämmelser om *maximikvot för centralkassas utlåning till jordbruksorganisationer och kommuner*. Där om anför *departementschefen* följande:

Jag delar jordbrukskassautredningens uppfattning, att utlåningen till jordbruksorganisationer bör hållas inom vissa i lag angivna gränser. Visserligen torde en viss förskjutning av proportionerna mellan kasserörelsens

utlåning till enskilda jordbrukare, å ena, samt den industribetonade utlåningen till jordbruksorganisationer, å andra sidan, mot utlåning av det senare slaget böra godtagas. Men det torde vara av betydelse för kontinuiteten och stabiliteten i rörelsen att denna förskjutning inte sker alltför hastigt, utan i sådan takt att rörelsen hinner anpassa sig efter de särskilda krav på bankmässig bedömning m. m. som en utvidgad långivning av detta slag kommer att medföra. För en i lag fixerad begränsning av denna slags långivning talar också det av mig tidigare uttalade allmänna önskemålet, att jordbrukskasserörelsens verksamhet i stort sett bör utövas inom det område, där rörelsen hittills enligt författning eller av tradition har verkat.

Den avgränsning, som enligt min mening alltså bör ske, torde såsom bank- och fondinspektionen anmärkt böra träffa såväl centralkasseledet som jordbrukskasseledet. Lämpligare än att låta begränsningen avse den sammanlagda utlåningen från centralkassa jämte anslutna jordbrukskassor, vilket bank- och fondinspektionen förordat, synes vara att låta begränsningen gälla centralkasseledet för sig och jordbrukskasseledet för sig. Vad beträffar utmätandet av den kvot, som bör fastställas, har jag stannat för en tiondel i båda kasseleden. Denna gränsdragning innebär lättnad i förhållande till vad nu gäller och den medger en ej obetydlig expansion av nuvarande utlåning av detta slag. Med tanke på att inrättandet av jordbrukets bank kan antagas medföra ytterligare vidgade möjligheter till kreditgivning åt jordbruksorganisationer från kasserörelsen, inberäknat banken, synes kasserörelsens önskemål om lättnader i nuvarande restriktioner vara tillgodosedda. En dispensmöjlighet synes påkallad för fall som avses i 23 §. Jag har låtit tillfoga en bestämmelse att Kungl. Maj:t i sådana fall skall äga bestämma om kvot för centralkassan, överstigande en tiondel men ej en sjättedel.

Efter ha hänvisat till 14 §, som innehåller motsvarande stadganden för jordbrukskasseledet, och påpekat att för jordbrukskassas utlåning till kommuner skall gälla enahanda begränsning som för utlåningen till jordbruksorganisationer, fortsätter departementschefen: Jag förordar att begränsningen fullföljes, så att även i centralkasseledet den sammanlagda utlåningen till kommuner hålles inom samma kvot som för jordbruksorganisationer. För en i lag fixerad övre gräns för den sammanlagda utlåningen till kommuner kan åberopas samma skäl som de vilka anförts för begränsningen av utlåningen till jordbruksorganisationer.

25 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om skyldighet för centralkassa att underkasta sig riksorganisationens kontroll.

Gällande lagstiftning upptar i 42 § första stycket jordbrukskasseförordningens bestämmelser, innefattande en allmän skyldighet för centralkassa att underordna sig Svenska jordbrukskreditkassan i fråga om skötseln av sin rörelse liksom också skyldighet att tillhandahålla alla uppgifter som på-

kallas. Vidare finnes i 43 § jordbrukskasseförordningen stadgande, enligt vilket jordbrukskreditkassan har befogenhet att ge anvisningar för central-kassornas räntesättning.

Utredningen har i sitt lagförslag upptagit en allmän bestämmelse om skyldighet för centralkassa att ställa sig till efterrättelse vad riksorganisationen föreskriver i fråga om centralkassornas verksamhet. Paragrafen har i utredningsförslaget avfattats på liknande sätt som 15 §, vilken rör jordbrukskassas skyldighet att underkasta sig riksorganisationens och centralkassas ledning och kontroll. Utredningen åberopar i sin motivering till förevarande paragraf vad den anfört rörande 15 §.

Departementschefen, som med vissa formella jämkningar upptagit de av utredningen föreslagna bestämmelserna, hänvisar beträffande sitt ställningstagande till paragrafen i tillämpliga delar till vad han yttrat i fråga om 15 §.

Lagrådet har, under åberopande av vad lagrådet anfört vid 15 §, hemställt att nu förevarande paragraf kompletteras med föreskrift för centralkassa att för granskning hålla hos kassan inneliggande kontanta medel och övriga tillgångar tillgängliga för behöriga företrädare för riksorganisationen.

Departementschefen har i propositionen beaktat lagrådets hemställan.

30 §.

Denna paragraf avser att översiktligt angiva kreditkassornas rörelseformer. Den saknar motsvarighet i gällande lagstiftning.

Utredningen. I utredningens lagförslag innehåller 41 § bestämmelser om vilka former av bankmässig verksamhet jordbrukets kreditkassor skall äga driva utöver in- och utlåning. Enligt utredningsförslaget skall sålunda centralkassa äga förmedla inhemska obligationslån och kommunlån, ingå garantiförpliktelser med iakttagande av de regler för kredit som meddelas i jordbrukskasselagstiftningen, ombesörja betalningsuppdrag och liknande uppdrag samt mottaga värdehandlingar till förvaring och förvaltning. Beträffande jordbrukskassa stadgas i paragrafens andra stycke, att den skall äga utöva verksamhet av de för centralkassa angivna slagen i den mån jordbrukskasserörelsens riksorganisation det medgiver. Kreditkassorna skall emellertid ej vara betagna möjligheten att utöva ytterligare former av särskild bankmässig verksamhet. Därför skall emellertid enligt tredje stycket av samma paragraf fordras tillstånd av Konungen eller myndighet som Konungen förordnar.

I motiveringen till paragrafen uttalar utredningen, att den velat sanktionera, att kreditkassorna skall äga utöva även annan bankmässig verksamhet än in- och utlåning. I betänkandet påpekas, att affärsbankerna enligt banklagstiftningen jämte in- och utlåning av penningar äger idka annan verksamhet, som därmed står i samband. Banklagstiftningen utsäger ej vad slags verksamhet — utöver handel med viss egendom — som skall omfattas av bestämmelsen. En närmare reglering upptages i bankernas bolagsordning. För

kassornas del har det synts vara att föredraga att ha en sådan reglering i lagen.

Den dispensmöjlighet som föreslagits i paragrafens tredje stycke lägger i Kungl. Maj:ts hand att själv eller genom myndighet som Konungen förordnar utvidga ramen för kreditkassas verksamhet. Vid en utvidgning av affärsbanks verksamhet erfordras ändring i bankens bolagsordning och Kungl. Maj:ts eller därtill förordnad myndighets stadfästelse på ändringsbeslutet. Utredningen menar, att i dess förslag förfarandet för kreditkassornas del avpassats så att det något påminner om motsvarande förfarande för bankerna.

Yttrandena. Svenska bankföreningen samt Östergötlands och Södermanlands handelskammare har anmärkt, att jordbrukskassautredningens förslag såsom helhet betraktat innebär alltför långtgående utvidgningar av kreditkassornas bankmässiga verksamhet. Remissinstanserna har i samband därmed pekat på bestämmelserna i 41 § utredningsförslaget. Sparbanksinspektionen ifrågasätter behovet och lämpligheten av att jordbrukskassa skall äga utöva alla funktioner, som angives i paragrafen. Särskilt gäller inspektionens tvekan mottagandet av värdehandlingar till förvaring och förvaltning. Sysslandet därmed ställer nämligen stora krav på organisation och personell utrustning. Inspektionen anmärker vidare, att tillsynsmyndigheten och icke, såsom i förslaget, jordbrukskasserörelsens riksorganisation bör äga ge jordbrukskassa tillstånd att utöva de former av verksamhet, som angives i paragrafen.

Departementschefen. Bl. a. i syfte att något närmare anpassa rörelseavsnittet i jordbrukskasselagstiftningen till motsvarande bestämmelser i banklagstiftningen, har jag ansett att det bör inledas med en paragraf som innehåller en översiktlig bestämmelse om vilka former av bankmässig verksamhet jordbrukets kreditkassor äger utöva. Däri bör tydligen till en början stadgas att jordbrukskassa må utlåna penningar och anskaffa medel för utlåningen i den ordning jordbrukskasselagstiftningen föreskriver samt att centralkassa skall äga in- och utlåna penningar. Att strikt begränsa rörelsen härtill är emellertid icke tänkbart utan lagen om jordbrukskasserörelsen synes — liksom 1 § 1955 års lag om sparbanker och 53 § 1955 års lag om bankrörelse — böra medge kreditkassorna att idka i samband med dessa rörelseformer stående verksamhet. Till sådan verksamhet torde få hänföras t. ex. placeringar av annat slag än utlåning — jämför 40 § departementsförslaget — viss service m. m. I förevarande paragraf torde vidare, på sätt utredningen föreslagit i 41 § av sitt lagförslag, böra angivas vissa särskilda former av bankmässig verksamhet som centralkassa skall äga ägna sig åt. Av hänsyn till det allmänna önskemålet, att kasserörelsens verksamhet även efter genomförandet av förevarande lagstiftning väsentligen skall hållas inom hittillsvarande gränser, har jag ansett mig böra inskränka de former av särskild bankmässig verksamhet som fritt skall få utövas av centralkassa till ingående av

garantiförbindelser och förmedling av inhemska obligationslån och kommunlån. Jämväl jordbrukskassa bör enligt min mening kunna få utöva dessa rörelsegrenar men endast under förutsättning att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t förordnar meddelar tillstånd därtill. Såväl centralkassa som jordbrukskassa bör vidare kunna få tillstånd att utöva annan särskild verksamhet. I första hand bör sådant tillstånd komma i fråga beträffande mottagande av värdehandlingar till förvaring och förvaltning. Jag förutsätter, att denna tillståndsgivning kommer att uppdragas åt tillsynsmyndigheten. Tillståndsgivningen bör ske i liknande former, som sparbanksinspektionens tillståndsgivning enligt 6 § kungörelsen den 3 juni 1955 (nr 422) om sparbanker i fråga om sparbankernas förvaring och förvaltning av värdehandlingar. Regler av samma innehåll har fördenskull upptagits i tredje stycket av förevarande paragraf. Jag vill i tydlighetens intresse tillägga, att kreditkassorna — liksom sparbankerna — bör äga hålla kassafack utan tillstånd av myndighet. Erforderlig kontroll över kassornas kassafackrörelse får upprätthållas av jordbrukskasserörelsens riksorganisation.

I departementsförslaget har 30 § avfattats så att den till sitt innehåll överensstämmer med vad jag här anfört.

Lagrådet. Med förevarande stadgande har enligt departementschefens specialmotivering till paragrafen avsetts att giva en översiktlig bestämmelse om vilka former av bankmässig verksamhet jordbrukets kreditkassor äga bedriva. Utöver vissa särskilt för jordbrukskassa och särskilt för centralkassa angivna rörelseformer, vilka städse skola vara tillåtna, skall såväl jordbrukskassa som centralkassa under förutsättning av särskilt tillstånd av Konungen eller myndighet som Konungen förordnar kunna få idka även annan bankmässig verksamhet. Häri har ej stadgats annan ovillkorlig inskränkning än att tillstånd att mottaga värdehandlingar till förvaring och förvaltning ej må meddelas med mindre sådan verksamhet prövas kunna med trygghet anförtros åt kassan. Med den avfattning paragrafen sålunda erhållit har den efter ordalagen kommit att innebära, att jordbrukskassa skulle kunna få tillstånd jämväl att för egen räkning driva inlåning från allmänheten. Då detta ej lär vara meningen, hemställes att lydelsen ändras så, att det framgår att jordbrukskassa under inga förhållanden skall få idka sistnämnda slag av verksamhet.

Departementschefen har i propositionen beaktat lagrådets hemställan.

40 §.

I denna paragraf har bl. a. intagits ett stadgande om kreditkassas rätt att förvärva vissa aktier m. m. Efter att ha redogjort för jordbrukskassautredningens förslag, som innebar att kreditkassa skulle få göra sådana förvärv intill belopp motsvarande högst hälften av kassas eget kapital, och efter att ha anmält den kritik som från vissa remissinstansers sida anförts mot detta förslag, uttalar *departementschefen* om denna fråga:

Vad som anförts mot förslaget att lämna kreditkassa möjlighet till förvärv av aktier i jordbrukets bank m. m. intill belopp motsvarande hälften av kassans eget kapital synes vara värt beaktande. De bestämmelser som skall upptagas i lagstiftningen bör, av de skäl remissinstanserna anført, enligt min mening göras väsentligt restriktivare än de som utredningen föreslagit. När man skall ta ställning till hur bestämmelserna bör avfattas erbjuder sig *dels* möjligheten att följa lagstiftningen för affärsbanker och föreskriva att Kungl. Maj:ts tillstånd till aktieförvärv skall inhämtas *dels* möjligheten att följa lagstiftningen för sparbanker och i lagen fixera den kvot som skall gälla för kreditkassas förvärv av här ifrågakavande slag till högst en tiondel av kassans eget kapital. I valet mellan dessa två alternativ har jag stannat för det sistnämnda. Därvid har jag särskilt fäst mig vid att frågan om rätt till förvärv av dessa aktier m. fl. handlingar har ett nära samband med bestämmelserna om centralkassas inlåning. Dessa bestämmelser har jag strävat efter att få i sak så lika sparbankernas som möjligt. Det har förefallit mig riktigt att fullfölja strävandena och söka åvägabringa största möjliga likhet även i nu förevarande hänseende. Jag har sålunda stannat för att förorda samma kvot, en tiondel, för kassas aktieförvärv som för sparbanks. Jag har därjämte stannat för att dylikt förvärv bör få göras allenast av centralkassa och att kvoten skall beräknas på centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital, d. v. s. att samma beräkningsgrund skall användas som vid bestämmandet av centralkassas inlåningsrätt. Vidare vill jag förorda att centralkassa, förutom aktier och andelar i de sammanslutningar varom är fråga, i likhet med sparbank också skall äga inom den angivna kvoten förvärva förlagsbevis, vilket utställts av sådan sammanslutning. Anledning synes däremot ej föreligga att driva samordningen ända därefter att i lagen upptages föreskrift att i lagrummet avsedd sammanslutning skall verka med Kungl. Maj:ts godkännande. Av de sammanslutningar, som enligt betänkandet kan komma i fråga, skall jordbrukets bank vara bankaktiebolag för vilket erfordras kunglig oktroj. Centralkassa skall vara godkänd av Kungl. Maj:t medan för riksorganisationen kräves att dess stadgar skall vara stadfästa av Kungl. Maj:t. Dessa sammanslutningar fyller alltså kravet på Kungl. Maj:ts godkännande. Det synes emellertid lämpligt att centralkassa beredes möjlighet att vara ansluten till och inneha andel i Sveriges lantbruksförbund, som ej skall ha godkännande eller stadfästelse av Kungl. Maj:t. Såsom topporganisation för hela jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse har detta förbund otvivelaktigt till uppgift att bl. a. tillgodose för kreditkassor gemensamma intressen. De restriktioner i fråga om medelsplaceringar som denna paragraf innehåller skall givetvis ej hindra jordbrukskassa från att erlægga föreskrivna insatser och avgifter i centralkassa.

49 §.

Denna paragraf utgör en inledning till detaljbestämmelserna om revision och anger i vilken utsträckning reglerna i lagen om ekonomiska föreningar skall gälla.

Jordbrukskassautredningen föreslog, att av föreningslagens bestämmelser om revision 45 § och 46 § 1 mom. men ej de återstående bestämmelserna skulle gälla för jordbrukets kreditkassor. Utredningen ansåg bl. a. att stadgandet i 46 § 2 mom. föreningslagen om rätt att anlita juridisk person såsom revisor ej borde gälla kreditkassa liksom ej heller stadgandet i 49 § föreningslagen om rätt för revisor att anlita biträde. Utredningen hade vidare från tillämpning på jordbrukets kreditkassor undantagit bestämmelserna i 48 § föreningslagen om minoritetsrevisor. Sådan revisor ansågs nämligen obehövlig med hänsyn till att kreditkassorna står under offentlig tillsyn. I övrigt har utredningen föreslagit bestämmelser som i åtskilliga hänseenden påminner om dem som gäller enligt banklagstiftningen.

Yttrandena. *Föreningen auktoriserade revisorer* anser, att auktoriserad revisor, om det honom åvilande granskningsarbetet är av större omfattning, bör ha rätt att i enlighet med vad som stadgas i 49 § första stycket föreningslagen anlita hos honom för biträde i revisionsverksamheten anställd lämplig person såsom medhjälpare efter vad med hänsyn till arbetets art får anses tillbörligt. Föreningen förklarar att ett sådant medgivande dels skulle underlätta för yrkesrevisor att åtaga sig uppdraget såsom revisor i jordbrukskassa dels bidra till att hålla nere kostnaderna för revisionen.

Departementschefen. Efter mitt bedömande måste det anses vara till nytta för kasserörelsen att yrkesrevisor, som kreditkassa anlitar, i de fall och i den mån som angives i 49 § första stycket föreningslagen äger anlita »hos honom för biträde i revisionsverksamhet anställd, lämplig person» såsom medhjälpare i revisionsarbetet. En sådan befogenhet för yrkesrevisor torde, såsom det heter i förarbetena till föreningslagen (prop. 34/1951 s. 159), kunna befordra en grundlig och effektiv revision.

Också de i 49 § andra stycket föreningslagen meddelade reglerna om rätt för revisor att efter särskilt samtycke anlita medhjälpare torde enligt min mening utan men kunna tillämpas på jordbrukets kreditkassor. Däremot har jag ej ansett det påkallat, att kreditkassorna skall underkastas bestämmelserna i tredje stycket om länsstyrelsens befogenhet att tillåta revisor att anlita medhjälpare även mot föreningens önskan.

Jag har fördenskull jämkat den av utredningen föreslagna lydelsen av 50 § på sådant sätt att 49 § första och andra styckena men ej tredje stycket föreningslagen förklarats skola gälla för jordbrukets kreditkassor. Vidare har redaktionella ändringar vidtagits.

Lagrådet. I fråga om revision av styrelsens förvaltning och kreditkassas räkenskaper skall enligt förevarande paragraf med vissa angivna undantag gälla vad som är stadgat angående revision i lagen om ekonomiska föreningar.

Undantagen beträffande 47, 48, 50 och 51 §§ föreningslagen, vilka paragrafer ersättas av bestämmelser i förevarande lag, synas ej föranleda erinran.

Vad däremot angår de undantag som gjorts beträffande 46 § 2 mom. och 49 § tredje stycket kan erinras att undantag från föreningslagen, som enligt 1 § i förslaget i princip skall lända till efterrättelse i fråga om kreditkassorna, icke böra stadgas i andra fall än då det verkligen påkallas av hänsyn till kassornas särskilda organisation och uppgifter.

Enligt 46 § 2 mom. föreningslagen må, om hos sammanslutning med ändamål att handhava gemensamma uppgifter för föreningar särskilt revisionsorgan finnes inrättat, sammanslutningen eller, där revisionsorganet utgör juridisk person, denna kunna utses till revisor. Vidare stadgas, att sålunda tillsatt revisor skall till revisionens förrättande utse för uppdraget lämpad person, att i fråga om honom i tillämpliga delar skall gälla vad i föreningslagen stadgas om revisor samt att ersättningskyldighet, som kan uppkomma för den som förrättat revisionen, skall åvila jämväl den som utsett honom. Bestämmelsen att sammanslutning eller revisionsorgan skall kunna utses till revisor innefattar undantag från regler i 45 § och 46 § 1 mom. som innebära att revisorsuppdrag skall lämnas viss fysisk person. Såsom skäl att utesluta tillämpning av 46 § 2 mom. föreningslagen anföres i utredningens motiv allenast att med hänsyn till kreditkassornas ställning av krediträttningar uppdraget att vara revisor borde vara rent personligt och att det ej borde ifrågakomma att juridisk person skulle kunna väljas till revisor. Det torde vara anledning förmoda att utredningen härvid särskilt beaktat önskemålet om sekretess beträffande kreditförhållandena (jfr 89 § i förslaget). Vad som vid tillämpning av föreningslagen skulle gälla är dock allenast att en kreditkassa icke förhindras att, om den så önskar och riksorganisationen samtycker därtill, lämna revisorsuppdraget till riksorganisationen att utföras av revisionsorgan som kan finnas inrättat hos denna, och det synes näppeligen finnas anledning befara att detta revisionsorgan skulle eftersätta sin sekretesskyldighet. Undantaget förefaller så mycket mindre påkallat som riksorganisationen enligt 28 § i förslaget skall äga följa och, i mån av behov, genom undersökning eller på annat sätt övervaka kassornas verksamhet, därvid undersökning kan anförtros åt person hörande till revisionsorganet.

Under åberopande av att revisorsuppdrag borde vara rent personligt upptog utredningen i sitt förslag bestämmelse, varigenom från tillämpning beträffande kreditkassorna undantogs hela 49 § föreningslagen, som behandlar revisors rätt att anlita medhjälpare vid uppdragets fullgörande. I det remitterade förslaget har härutinnan skett ändring såtillvida att första och andra styckena skola gälla beträffande kreditkassorna. Enligt första stycket är revisor, om det honom åvilande granskningsarbetet är av större omfattning, berättigad att därtill såsom medhjälpare anlita hos honom för biträde i revisionsverksamheten anställd, lämplig person efter vad med hänsyn till arbetets art får anses tillbörligt. Enligt andra stycket må revisor med styrelsens samtycke även eljest anlita medhjälpare vid granskningen såframt det för visst fall finnes erforderligt med hänsyn till omfattningen av föreningens verksamhet och andra på revisionsuppdragets fullgörande inverkan omständigheter. I tredje stycket stadgas, att därest samtycke som avses i andra

stycket ej lämnas inom två veckor efter det revisor hos styrelsen begärt att få anlita medhjälpare, revisorn äger att hänskjuta frågan till avgörande av länsstyrelsen, som skall pröva framställningen och före besluts meddelande bereda föreningens styrelse tillfälle att yttra sig i ärendet. Departementschefen har funnit det ej påkallat att kreditkassorna skola vara underkastade sistnämnda bestämmelse. Betraktas frågan ur synpunkten att onödiga avvikelser från föreningslagen böra undvikas, torde emellertid vara uppenbart att spörsmålet måste antagas ha synnerligen ringa praktisk betydelse. Även om det beaktas att vid kontrovers av ifrågavarande slag mellan kreditkassas styrelse och revisorn tillsynsmyndigheten eller riksorganisationen skulle kunna ingripa, torde tillräcklig anledning saknas att med hänsyn till kreditkassas ställning såsom kreditinrättning utesluta användning av det sätt för kontroversens lösning, som genom 49 § tredje stycket föreskrivits för föreningar i allmänhet.

Under hänvisning till det anförda förordar lagrådet att undantagen beträffande 46 § 2 mom. och 49 § tredje stycket föreningslagen få utgå.

Departementschefen har i propositionen beaktat lagrådets hemställan.

50 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om *antalet revisorer m. m.*

Utredningen. I utredningsförslaget stadgas *dels* att antalet revisorer i jordbrukskassa skall vara lägst två och i centralkassa lägst tre *dels* att av revisorerna i centralkassa en skall utses av jordbrukskasserörelsens riksorganisation varjämte en skall ha den särskilda kvalifikationen att vara av handelskammare i riket auktoriserad revisor.

Bestämmelsen att minimiantalet revisorer i centralkassa skall vara minst tre har överförts från 38 § jordbrukskassaförordningen. Detta lagrum innehåller också bestämmelse att Svenska jordbrukskreditkassan skall utse en av centralkassas revisorer. Där stadgas vidare, att i centralkassa skall utses lika många suppleanter som revisorer och att jordbrukskreditkassan skall äga utse suppleant för den revisor kassan utser. Utredningsförslaget upptar ej några bestämmelser om suppleanter. Utredningen anmärker med anledning därav, att den utgått från att jordbrukskasserörelsens riksorganisation utan särskilt stadgande i lag skall bli berättigad utse suppleant för den revisor organisationen skall tillsätta i centralkassa.

Utredningen meddelar, att den har diskuterat frågan om att efter förebild av den ordning som gäller för affärsbankerna (68 § 1911 års banklag, 95 och 149 §§ 1955 års banklag) införa ett lagstadgande, att bank- och fondinspektionen såsom tillsynsmyndighet skall utse en revisor i centralkassa. Utredningen har emellertid funnit övervägande skäl tala emot en sådan ordning och avvisat tanken därpå.

Yttrandena. *Föreningen auktoriserade revisorer* anser, att förevarande paragraf bör kompletteras med bestämmelse att för auktoriserad revisor i centralkassa skall finnas suppleant som jämväl är auktoriserad revisor.

Bank- och fondinspektionen yrkar dels att i jordbrukskasselagstiftningen skall meddelas förbud mot att ledamot i jordbrukskassas styrelse eller befattningshavare hos jordbrukskassa utses till revisor i centralkassan dels att inspektionen såsom tillsynsmyndighet skall tilldelas befogenhet att utse en revisor i centralkassa. Ämbetsverket anför.

Det är inte lämpligt att en jordbrukskassafunktionär — styrelseledamot eller befattningshavare — fungerar som revisor i centralkassan, d. v. s. utövar kontroll över det organ som samtidigt skall ha ledande befogenheter gentemot honom själv i hans egenskap av representant för jordbrukskassan. Sådana för revisionsetiken klart stötande fall har förekommit på några håll. Inspektionen vågar påstå att de ingalunda varit till gagn för rörelsen. Det kan tilläggas, att inspektionen icke iakttagit något härmed analogt fall inom affärsbanksväsendet. Inspektionen tror sig kunna påstå att bankerna står främmande för tanken att låta t. ex. en lokalstyrelseledamot tillika fungera som revisor för banken. På grund härav måste inspektionen, under hänvisning jämväl till föreskriften i 97 § 1 mom. tredje stycket nya banklagen, påyrka att jordbrukskasselagstiftningen kompletteras med en bestämmelse att ledamot i jordbrukskassas styrelse eller befattningshavare hos kassan ej må utses till revisor i vederbörande centralkassa.

I detta sammanhang vill slutligen inspektionen uttala, att den måste finna det egendomligt om centralkassorna, i motsats till både affärsbanker och sparbanker, skulle undandragas den kontroll som består däri att en representant för det allmänna ingår bland revisorerna. Enligt 69 § fjärde stycket jordbrukskassaförordningen äger inspektionen vid behov utse ombud för övervakning av en centralkassa med tillhörande jordbrukskassor. Denna bestämmelse föreslås slopad av utredningen. I och för sig kan inspektionen biträda detta förslag, men härvid förutsätter ämbetsverket att det i stället tillerkännes befogenhet att utse en revisor för varje centralkassa.

Departementschefen har bl. a. anförts:

Vad som anförts i de två remissyttranden, som här berörts, är enligt min mening värt beaktande. Förslaget, att tillsynsmyndigheten skall äga utse revisor i centralkassa finner jag befogat, särskilt som det allmänna skall äga utse revisor såväl i affärsbank som i sparbank. Såsom framgår av den föregående framställningen utser nämligen bank- och fondinspektionen såsom tillsynsmyndighet revisor i affärsbankerna. Enligt 51 och 81 §§ 1955 års lag om sparbanker skall länsstyrelsen — som jämte sparbanksinspektionen skall utöva sparbankstillsyn — utse revisor i sparbank. Anledning torde ej föreligga att sätta centralkassorna i annat läge än de två andra lagen av kreditinrättningar. Förslaget att lagen skall innehålla stadgande, att suppleant för auktoriserad revisor jämväl skall vara auktoriserad, finner jag likaledes motiverat. Vad angår förslaget att i lagen skall intagas förbud för vissa förtroendemän och befattningshavare i jordbrukskassa att vara revisor i centralkassan, så är detta förslag enligt min mening motiverat. Jag förordar alltså, att ett sådant förbud skall upptagas i lagen.

55 §.

Bestämmelserna i denna paragraf, som handlar om särskild begränsning i k a s s e m e d l e m s f r å g e r ä t t på stämman, har upptagits i den före-

slagna lagen om jordbrukskasserörelsen på föranledande av en *ledamot av lagrådet, justitierådet Lind*.

Denne *lagrådsledamot* har anfört:

Enligt 1 § sista stycket i förslaget skall vad om ekonomiska föreningar är i lag stadgat i princip lända till efterrättelse i fråga om kreditkassorna och riksorganisationen. Härigenom kommer 57 § 2 mom. lagen om ekonomiska föreningar att bli tillämpligt. I sistnämnda lagrum stadgas viss skyldighet för styrelsen att å föreningsstämma, i den mån det av medlem äskas och kan ske utan förfång för föreningen, meddela till buds stående närmare upplysningar angående förhållanden, som kunna inverka på bedömandet av värdet av föreningens tillgångar, av dess ställning i övrigt och av resultatet av dess verksamhet samt av styrelsens förvaltning av föreningens angelägenheter.

Frågerätten är sålunda begränsad med hänsyn till föreningens — kreditkassans eller riksorganisationens — intressen, men någon ytterligare begränsning därav stadgas icke. Emellertid är att märka, att förslaget i 89 § innehåller motsvarighet till det i lagen om bankrörelse förekommande stadgandet om banksekretess. Enskildas intressen av att banksekretessen bevaras har föranlett att i sistnämnda lag frågerätten även begränsats på det sätt att för styrelsens upplysningsplikt uppställts ytterligare den förutsättningen, att de begärda upplysningarna skola kunna meddelas utan nämnvärd olägenhet för enskild (108 § banklagen). Enligt min mening är att förorda, att en sådan begränsning av frågerätten genomföres även i nu ifrågavarande lagstiftning.

Det kan visserligen sägas, att jordbrukskasserörelsen på ett annat sätt än vad som gäller för banker bygger på medlemmarnas medverkan och att detta skulle kunna berättiga till större insyn. Å andra sidan bör emellertid bemärkas, att, såsom i fråga om banker framhållits, anordningen med offentlig tillsyn över verksamheten gör det mindre angeläget med en medlemmarnas frågerätt över huvud taget. Och ses spörsmålet ur insättarnas och låntagarnas synpunkt är det tydligt att deras erkända intresse av sekretess gör sig lika starkt gällande när det är fråga om upplysningar på stämma som eljest.

Vad nu anförts hänför sig närmast till kreditkassorna. I fråga om riksorganisationen synes en ytterligare begränsning av frågerätten mindre påkallad och torde för övrigt möta vissa lagtekniska svårigheter. För riksorganisationens del lär därför lämpligen kunna förbliva vid förslagets reglering av frågerätten.

Därest frågerätten i enlighet med det sagda ytterligare begränsas, torde efter förebild av 108 § sista stycket lagen om bankrörelse nu ifrågavarande lag böra stadga skyldighet för styrelsen att till revisorerna lämna de upplysningar som vägrats vid stämman samt meddela motsvarande bestämmelser om revisorernas yttrande.

Eftersom förslaget icke innehåller direkta föreskrifter om stämma, erfordras upptagande dels av stadgande som reglerar frågerätten på nu angiv-

vet sätt dels ock av stadgande som hänvisar till de föreningslagens bestämmelser om föreningsstämma som skola gälla i övrigt.

Jag hemställer förty att under rubriken »Stämma» införes en särskild paragraf. I första momentet skulle stadgas att i fråga om stämma skall i tillämpliga delar gälla vad i 52—56 §§, 57 § 1 mom. och 58—62 §§ lagen om ekonomiska föreningar är stadgat samt i stället för 57 § 2 mom. föreskrifterna i den nya paragrafens andra moment. Detta andra moment skulle — med de jämkningar av lydelsen som olikheten i förhållanden föranleda — upptaga dels vad i 57 § 2 mom. föreningslagen stadgas med tillägg i första stycket av orden »eller nämnvärd olägenhet för enskild» dels ock motsvarighet till 108 § fjärde stycket banklagen.

Paragrafen synes kunna erhålla sin plats omedelbart före 56 §. För att undvika en omnumrering av följande paragrafer skulle 54 och 55 §§ — i viss likhet med föreningslagen — kunna sammanföras till en paragraf och den nu föreslagna paragrafen betecknas såsom 55 §. Sker detta erfordras mindre jämkning i 49 och 56 §§.

Departementschefen har i propositionen beaktat lagrådsledamotens hemställan.

92—97 §§.

Dessa paragrafer innehåller **ö v e r g å n g s b e s t ä m m e l s e r** till lagen om jordbrukskasserörelsen.

Utredningen. 92 § utredningsförslaget stadgar att lagen skall träda i kraft den 1 januari 1957 och att gällande lagstiftning skall upphävas från och med denna dag, dock med viss i övergångsbestämmelserna angiven begränsning.

93 § första stycket möjliggör för kreditkassa att redan från och med den 1 juli 1956 antaga stadgar, vilka står i överensstämmelse med lagen om jordbrukskasserörelsen, att gälla från det lagen trätt i kraft. Sådana stadgar skall också kunna stadfästas och registrering verkställas under senare halvåret 1956. I andra stycket upptages tiden intill den 1 januari 1958 såsom längsta frist för ändring av kreditkassas stadgar till överensstämmelse med nya lagen, dock med möjlighet för kassa att i särskilt fall få fristen förlängd. Påföljden för kassa som underlåter att iakttaga tidsfristen, blir att kassans godkännande återkallas. Återkallandet medför enligt 58 § att kassan blir skyldig träda i likvidation.

Beträffande de i första och andra styckena avsedda stadgefrågorna anföres i betänkandet följande.

Utredningsförslaget förutsätter en genomgripande omarbetning av samtliga kreditkassors stadgar. Utredningen har ansett det vara av betydelse för kassorna själva att de får möjlighet att ordna det så, att nya stadgar blivit antagna och stadfästa att tillämpas samtidigt som nya lagen träder i kraft. Detta är grunden till bestämmelsen om möjlighet till antagande och stadfästelse av nya stadgar före lagens ikraftträdande.

För de kassor som vid utredningsförslagets ikraftträdande ej antagit nya stadgar utan har kvar de gamla blir, vid kollision mellan stadgarna och nya lagens regler, de sistnämnda gällande i den mån de är tvingande och undantag ej meddelas i övergångsbestämmelserna. Vad beträffar dessa delar av stadgarna liksom de delar som rör kassas firma och ändamål m. m. är omarbetning av stadgarna påkallad huvudsakligen ur ordningssynpunkt. Införandet av utredningsförslaget förutsätter emellertid omreglering av åtskilliga förhållanden, som ej alls beröres i utredningsförslaget eller för vilka utredningsförslaget endast upptar rambestämmelser medan detaljutformningen lämnats åt kassorna att upptagas bl. a. i stadgarna. Såsom exempel därpå må nämnas frågorna om insatser och avgifter, om medlemskap, om rösträtten på stämma för olika kategorier medlemmar. Vad beträffar de delar av stadgarna som berör frågor av detta slag är det ur sakliga synpunkter av behovet påkallat, att erforderliga stadgeändringar genomföres så snart ske kan. I 93 § andra stycket har fristen härför bestämts till den 1 januari 1958, d. v. s. till ett år, dock med möjlighet för kassa att i särskilt fall få fristen förlängd. Vid sitt bestämmande av längden för tidsfristen har utredningen räknat med att normalstadgar kommer att utarbetas för kassorna och att detta kommer att underlätta övergången.

93 § tredje stycket utredningsförslaget lämnar en tidsfrist för omorganisationen av Svenska jordbrukskreditkassan till den riksorganisation för jordbrukskasserörelsen som utredningen föreslagit. Tidsfristen har satts till den 1 januari 1958 med möjlighet för Kungl. Maj:t att medge förlängning.

94 § utredningsförslaget innehåller ett särskilt övergångsstadgande, som föranledes av att kreditkassorna redan vid lagens ikraftträdande skall övergå från att vara föreningar m. b. p. a. till att vara föreningar u. p. a. Stadgandet innebär, att om kreditkassa träder i likvidation eller går i konkurs på grund av framställning som skett före den 1 januari 1958 — d. v. s. inom ett år från lagens ikraftträdande — kassans medlemmar skall vara ansvariga för dess förbindelser enligt nu gällande bestämmelser om begränsad personlig ansvarighet. Härom anföres i betänkandet.

Stadgandena i 94 § föranledes av att kassorna skall omvandlas från föreningar med begränsad personlig ansvarighet till föreningar av gängse typ, d. v. s. utan sådant ansvar. Detta är en förändring av sådant slag, att den måste föranleda särskild hänsyn till borgenärernas rätt. När en förening av egen drift vill genomföra en dylik förändring av sin ställning genom stadgeändring, gäller enligt 44 § tredje stycket 1911 års föreningslag och 68 § tredje stycket 1951 års föreningslag att beslutet om stadgeändringen ej får gå i verkställighet förrän ett år förflutit från det beslutet registrerades. Enligt utredningens mening bör det personliga ansvaret för jordbrukets kreditkassor i princip kunna avlysas i och med att den nya lagen om jordbrukskasserörelsen träder i kraft. I annat fall blir hela övergången fördröjd. Kassorna kan inte byta firma, vissa nya regler kan ej tillämpas o. s. v. förrän kassorna blivit föreningar u. p. a. Emellertid bör det ansvar, som enligt jordbrukskassaförordningen åvilar kassemedlemmarna, kunna utkrävas för den händelse att kassan inom viss tid efter nya lagens ikraftträdande träder i likvidation eller försättes i konkurs. Det är vid likvidation och konkurs som personligt ansvar kan göras gällande enligt äldre lagstiftning. Tidrymden torde lämpligen kunna sättas till ett år, d. v. s. den tid som anges i de nyss omnämnda lagrummen i föreningslagstiftningen. Avgörande vikt torde böra fästas vid att den framställning som leder till likvidation eller konkurs gjorts

inom ettårstiden. Denna övergångsbestämmelse torde i sak ge samma resultat som reglerna i föreningslagstiftningen. Och den torde innebära ett tillfredsställande hänsynstagande till borgenärerna.

95 § utredningsförslaget stadgar, att styrelseledamöter, revisorer och suppleanter som valts före den 1 januari 1957 skall äga fortsätta att utöva sina uppdrag under den tid för vilken de äro valda utan hinder av nya lagen.

96 § innehåller en specialregel om straffpåföljden i fall då äldre lag är tillämplig enligt 94 och 95 §§.

97 § slutligen stadgar, att avvecklingen av Svenska jordbrukskreditkassans och centralkassans grundfonder skall ske efter vad som föreskrives i särskild ordning. Utredningen har förutsatt, att formerna för avvecklingen kommer att tas upp vid överläggningar mellan Kungl. Maj:t och Svenska jordbrukskreditkassan och att Kungl. Maj:t kommer att förelägga riksdagen förslag i ämnet samtidigt med förslag om ny lagstiftning.

Yttrandena. Svenska jordbrukskreditkassan har ifrågasatt, att den nya lagen skall träda i kraft den 1 juli 1956 i stället för den 1 januari 1957. Kassan har vidare i fråga om avvecklingen av jordbrukskreditkassans och centralkassornas grundfonder förklarat sig beredd medverka till att jordbrukskreditkassans grundfond om 25 miljoner kronor återställes till staten i samband med att jordbrukets bank övertager den bankmässiga delen av kassans verksamhet samt till att centralkassornas grundfonder om vardera en miljon kronor avvecklas efter skälig övergångstid.

Departementschefen. Enligt min mening är den 1 januari 1957 en lämplig dag för nya lagens ikraftträdande och jag förordar liksom utredningen att lagen skall sättas i kraft då. Emellertid har jag velat tillmötesgå kasserörelsens önskemål om tidigare ikraftträdande såtillvida att jag vill förorda, att det i 31 § andra stycket departementsförslaget stadgade maximum för insättning på sparkasseräkning, 15 000 kronor, skall tillämpas redan från och med den 1 juli 1956. Detta torde lämpligen kunna ske så att i 92 § departementsförslaget föreskrives, att 31 § andra stycket från och med nämnda dag skall gälla i stället för 30 § tredje stycket jordbrukskasseförordningen, som innehåller bestämmelser om nuvarande insättningsmaximum, 8 000 kronor.

Vad beträffar avvecklingen av de till kasserörelsens förfogande ställda grundfonderna, kan jag för min del förorda, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att godtaga jordbrukskreditkassans erbjudande att till staten återlämna den till kassans förfogande ställda grundfonden om 25 miljoner kronor vid den tidpunkt då jordbrukets bank börjat sin verksamhet. Så bör, enligt vad ledningen för kasserörelsen upplyst, om ej oförutsedda hinder yppas, kunna ske under år 1957. Vad gäller centralkassornas grundfonder får jag, efter överläggningar med jordbrukskreditkassan, förorda att för riksdagen framläggas förslag om den ordningen för avvecklingen av dessa,

att de skall återlämnas under loppet av fem år med en femtedel varje år, på så sätt att den första femtedelen lämnas senast den 31 december 1957 och den sista femtedelen senast den 31 december 1961, med rätt för centralkassorna att återställa grundfonderna tidigare än sålunda sagts.

I övrigt torde jag beträffande övergångsbestämmelserna till nya lagen få tillägga, att jag låtit vidtaga en redaktionell ändring i 93 § och att jag i 96 § låtit slopa hänvisningen till 95 § såsom opåkallad. Jag har övervägt frågan, huruvida de i 35 § departementsförslaget upptagna, skärpta bestämmelserna om kassareserv bör föranleda övergångsbestämmelse, men jag har kommit till den uppfattningen att så ej är fallet med hänsyn till att centralkassorna utan större svårigheter torde kunna hålla den i nyssnämnda lagrum föreskrivna kassareserven redan vid tiden för lagens ikraftträdande.

Lagrådet. Genom lagar den 31 maj 1940 infördes i 4 § lagen med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit samt i då gällande lagar om bankrörelse och om sparbanker i det närmaste likalydande stadganden avseende omyndigs tillgodohavande hos berörda kreditinrättningar. Samtidigt infördes i de tre lagarna övergångsbestämmelser av ungefär samma lydelse, avseende medel som vid ikraftträdandet inestodo å räkning utan villkor att de finge lyftas allenast med överförmyndarens tillstånd.

När lagarna om bankrörelse och om sparbanker år 1955 ersattes av ny lagstiftning, upptogs däri motsvarighet till nämnda övergångsbestämmelser. Behovet av att 1940 års övergångsbestämmelser erhålla fortsatt giltighet är mindre framträdande beträffande jordbrukskasserörelsen än i fråga om banker och sparbanker. Det synes emellertid mest följdriktigt att bestämmelserna givas sin motsvarighet även i förevarande lag. Lagrådet förordar därför, att bland lagens övergångsbestämmelser upptages stadgande av samma innebörd som 4 § 6 mom. lagen den 31 mars 1955 angående införande av nya lagen om bankrörelse och 6 § 7 mom. lagen den 3 juni 1955 angående införande av nya lagen om sparbanker. Stadgandet synes lämpligen kunna få sin plats i 96 §, vars innehåll enligt förslaget med någon jämkning av lydelsen skulle kunna upptagas i 94 § och där utgöra ett tredje stycke.

Departementschefen har i det lagförslag, som framlagts i propositionen, upptagit ett sådant stadgande som lagrådet förordat.

Utskottet

Den i propositionen föreslagna lagen om jordbrukskasserörelsen är avsedd att träda i stället för den speciallagstiftning som nu reglerar jordbrukskasserörelsens organisation och verksamhet, främst 1942 års jordbrukskassaförordning och 1936 års lag med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit. Jämte de för jordbrukskasserörelsen speciella reglerna i den föreslagna lagen skall för jordbrukets kreditkassor och den nytillkomna riksorganisationen den allmänna föreningslagstiftningen gälla i alla styc-

ken, där speciella regler ej finnes. Denna anknytning mellan speciallagstiftningen och den allmänna föreningslagstiftningen förekommer redan enligt nuvarande ordning.

Lagförslaget innebär både i sak och i form en långtgående anpassning av bestämmelserna om jordbrukskasserörelsens verksamhet till motsvarande bestämmelser i de för affärsbankerna och sparbankerna numera gällande, år 1955 utfärdade lagarna om bankrörelse och om sparbanker. Denna utformning av förslaget, liksom den föreslagna författningens rubricering såsom lag, motiveras med kasserörelsens tillväxt i omfattning och betydelse och med dess utveckling mot allt större bankmässighet.

I sak innebär förslaget i den del som avser verksamheten att vissa från äldre tider härrörande schablonmässiga regler om begränsning av kassemedlems lånerätt liksom åtskilliga andra regler, avseende framför allt kassornas rörelse, slopats och ersatts med bankmässiga föreskrifter till vilka bestämmelser i lagen om bankrörelse eller lagen om sparbanker i större eller mindre grad stått som förebild. Särskilda föreskrifter om styrelsens årsredovisning, om revision samt om likvidation och upplösning har upptagits i lagen, också de utformade med hänsyn tagen till att jordbrukets kreditkassor skall driva en med bankernas och sparbankernas jämförlig verksamhet. Liksom gällande förordning innehåller den föreslagna lagen självfallet regler om offentlig tillsyn, om centralkassas inlåningsrätt och om sådan kassas kassareserv.

Vad angår kasserörelsens organisation skall enligt förslaget de två lägre leden, jordbrukskassor och centralkassor, i stort sett bibehållas oförändrade och handha väsentligen samma uppgifter som enligt nuvarande ordning. Emellertid skall kassorna upphöra att vara ekonomiska föreningar med begränsad personlig ansvarighet och i stället bli ekonomiska föreningar av gängse typ utan sådan ansvarighet. Vidare skall reglerna om medlemskap i jordbrukskassa uppmjukas. Bl. a. skall kommuner kunna bli medlemmar. I toppledet skall den ändringen ske att Svenska jordbrukskreditkassans administrativa uppgifter såsom ledande, samordnande och kontrollerande organ skall utövas av en i jordbrukskasserörelsen ingående riksorganisation, vilken skall registreras såsom ekonomisk förening. Jordbrukskreditkassans bankmässiga uppgifter skall skötas av en jordbrukets bank. Banken, som icke skall ingå i själva jordbrukskasserörelsen utan vara knuten till denna såsom ett serviceorgan, skall vara bankaktiebolag av gängse typ.

Förslaget i sin helhet präglas av att det tillkommit under den allmänna förutsättningen att kasserörelsen i all den utsträckning som är möjlig skall kunna verka och utvecklas utan andra inskränkningar i sin fria självbestämmanderätt än sådana som är naturligt betingade av verksamhetens bankmässiga beskaffenhet. Detta tar sig allmänt sett uttryck i att detaljreglering medelst lagbestämmelser har undvikits i görligaste mån. Principen går också igen i förslaget att kasserörelsen skall frigöras från direkt beroende av staten. Svenska jordbrukskreditkassans och centralkassornas s. k. grundfonder, vilka ställts till förfogande av staten, skall återlämnas. Förvalt-

ningsbidrag av statsmedel skall icke vidare utgå. Statsrepresentationen i topporganisationens styrelse skall upphöra. I förslaget har beaktats att bortfallet av det statliga stödet till kasserörelsen är en omständighet som måste medföra skärpta krav på rörelsens försörjning med eget kapital. I propositionen redovisas vissa inom kasserörelsen planerade åtgärder för att uppnå erforderlig kapitalförstärkning.

Principen om självbestämmanderätt för kasserörelsen har sålunda satt tydliga spår i propositionen. Emellertid har vid dess tillämpning beaktats icke bara att verksamhetens bankmässiga beskaffenhet kräver att kasseorganen skall vara underkastade lagbestämmelser om offentlig tillsyn, om auktorisation, om rörelsens bedrivande o. s. v. av i princip samma beskaffenhet och skärpa som för andra kreditinrättningar, utan även att jordbrukskasserörelsen, av hänsyn till andra kreditinstituts intressen, också framdeles bör i stort sett hålla sig till det funktionsområde, där kasserörelsen av tradition och enligt gällande lagbestämmelser verkar. I lagförslaget har denna avgränsning av funktionsområdet betonats bl. a. genom att däri upptagits en allmän bestämmelse, varav framgår, att jordbrukskasserörelsen skall förbli vid sitt hittillsvarande huvudsakliga ändamål nämligen att tillgodose jordbrukets kreditbehov.

Utskottet vill till en början uttala, att det synes väl motiverat att jordbrukskasserörelsen inordnas under en lagstiftning av fullt bankmässig karaktär och att jordbrukets kreditkassor därmed hänföres till samma grupp av kreditinrättningar som affärsbanker och sparbanker. Av särskild vikt är uppenbarligen att kreditkassorna därvid blir likställda med de andra grupperna av kreditinrättningar i fråga om både rättigheter och skyldigheter, så att det icke rimligen kan göras gällande att kassorna är särskilt gynnade eller missgynnade i förhållande till bankerna eller sparbankerna. Utskottet har vid sin granskning av förslaget särskilt övervägt i vad mån anmärkningar kan resas ur denna synpunkt. Utskottet har därvid kommit till den slutsatsen att det i och för sig icke finnes fog för sådana anmärkningar. Emellertid har utskottet gjort den reflexionen, att likställigheten mellan de tre typerna av kreditinrättningar skulle ytterligare framträda om lagstiftningen rörande jordbrukskasserörelsen och tillämpningen av denna lagstiftning inom Kungl. Maj:ts kansli överfördes från jordbruksdepartementet till finansdepartementet, där lagstiftningsfrågor rörande bankväsendet handlägges enligt gällande ordning. Då redan den utpräglat bankmässiga utformningen av den föreslagna lagstiftningen synes utgöra skäl för en överflyttning, förtjänar denna fråga enligt utskottets mening att vidare övervägas.

Utskottets granskning av förslagets allmänna uppläggning och utformning samt av de grundsatser varpå det vilar har således icke givit anledning till anmärkning ur de synpunkter, som utskottet nyss behandlade. Inte heller eljest har utskottet funnit anledning till någon allmän anmärkning mot förslaget. Detta har vid utskottets prövning framstått såsom väl avvägt, och utskottet kan i princip ansluta sig till det.

Utskottet har särskilt övervägt de betydelsefulla frågorna om centralkas-

sornas inlåningsrätt, om centralkassornas kassareservbestämmelser och om den offentliga tillsynen över jordbrukskasserörelsen.

Vad angår inlåningsrätten innehåller propositionen inlåningsregler vilka överensstämmer med motsvarande regler för sparbankerna enligt 1955 års lag om sparbanker. Detta betyder, att den hittillsvarande anknytningen mellan centralkassorna och sparbankerna såvitt gäller dessa reglers utformning bibehålles och att centralkassorna vid den föreslagna lagens ikraftträdande får samma lättnader i sin inlåningsrätt som tidigare kommit sparbankerna till del. Det innebär samtidigt att frågan om inlåningsrätten i propositionen fått en annan lösning än jordbrukskassautredningen förordade. Utredningen föreslog nämligen i sitt betänkande inlåningsregler av delvis nytt slag. Utskottet finner det i propositionen framlagda förslaget till reglering av inlåningsregler välbetänkt och tillstyrker att det genomföres.

Emellertid vill utskottet erinra om att jordbrukskassautredningens förslag till inlåningsregler, vilket preliminärt framlades i en promemoria den 10 februari 1954, blivit anmält för utskottet redan vid behandlingen av lagförslagen om bankrörelse och om sparbanker. Jordbrukskassautredningens inlåningsregler utmärkes framför allt av att de förutsätter en för banker, sparbanker och centralkassor enhetlig gruppering av placeringarna med hänsyn till dessas inverkan på inlåningsrätten. Denna uppläggning föranledde den dåvarande chefen för finansdepartementet att redovisa förslaget i propositionen med förslag till lag om bankrörelse. Departementschefen uttalade i denna proposition (prop. 3/1955 s. 114), att innan ställning togs till frågan om en omläggning av inlåningsreglerna efter de av jordbrukskassautredningen föreslagna linjerna, de med inlåningsrätten sammanhängande problemen måste ytterligare övervägas. Särskilt borde därvid uppmärksammas de spörsmål rörande gränsdragningen mellan olika kreditinstitut som skulle aktualiseras, därest enhetliga inlåningsbestämmelser infördes. Även andra gränsdragningsproblem rörande kreditinstitutens verksamhetsområden borde kunna upptagas vid en sådan utredning. I avbidan på utredningen bibehölls bankernas inlåningsregler vid rådande system.

Också i propositionen med förslag till lag om sparbanker (prop. 151/1955 s. 142) berördes jordbrukskassautredningens förslag. Vid motiveringen av de inlåningsregler som föreslogs för sparbankerna hänvisades till vad som anförts i banklagspropositionen rörande behovet av en gränsdragningsutredning och gjordes ett liknande uttalande som i banklagspropositionen.

Utskottet uttalade såväl i sitt utlåtande över banklagsförslaget (utl. nr 5/1955 s. 104) som i utlåtandet över förslaget till lag om sparbanker (utl. nr 19/1955 s. 90) sitt intresse för att den ifrågasatta utredningen kom till stånd. Utskottet vill även i nu förevarande sammanhang understryka denna sin inställning.

Kassareservreglerna i förslaget överensstämmer helt med motsvarande regler för bankerna enligt 1955 års banklagstiftning. Centralkassorna har sedan åtskillig tid haft samma kassareservskyldighet som bankerna. Förslagets utformning av reglerna i detta ämne medför alltså att denna an-

knytning dessa två kreditinstitut emellan skall bibehållas. I sak innebär de föreslagna reglerna en väsentlig skärpning av centralkassornas skyldighet att hålla kassareserv. Enligt jordbrukskassaförordningen — liksom enligt äldre banklag — skall kassareserv ställas med belopp motsvarande 25 procent av avistaförbindelserna. Förslaget kräver kassareserv dels med 25 procent av avistaförbindelserna — däri inräknat förbindelser med kortare uppsägningstid än en månad — garantiförbindelser och medel på spar-kasseräkning dock undantagna dels med fyra procent av övriga förbindelser utom garantiförbindelser samt förlagsbevis och därmed jämförliga förbindelser. Utskottet har funnit den sålunda bestämda kassareservskyldigheten lämplig och anser det tillfredsställande, att centralkassorna i nu förevarande hänseende likställas med bankerna. Likställigheten därutinnan är väl förenlig med utskottets nyss anförda allmänna synpunkt, att kreditkassornas rättigheter och skyldigheter bör fördelas på ett sådant sätt att det icke kan göras gällande att centralkassorna är gynnade eller missgynnade i förhållande till de jämförliga kreditinstituten.

Utskottet vill emellertid framhålla, att den kassareservskyldighet som regleras i den föreslagna lagen om jordbrukskasserörelsen och i 1955 års banklag enbart har till syfte att skydda vederbörande kreditinrättingars likviditet. För affärsbankernas del, men icke för centralkassornas och f. ö. ej heller för sparbankernas, gäller därjämte alltsedan år 1937 en särskild kassareservlagstiftning med penningpolitiskt syfte. I banklagspropositionen ifrågasatte departementschefen (prop. 3/1955 s. 137) en omprövning av gällande principer för den särskilda lagstiftningen. En utredningsfråga som därvid kunde bli aktuell var spørgsmålet huruvida penningpolitiskt motiverade kassareservregler borde gälla även för sparbanker och centralkassor. Detta och andra spørsmål borde enligt departementschefens mening tas upp till prövning av en särskild utredning.

Utskottet uttalade i anledning av vad departementschefen yttrat, såväl i sitt utlåtande över banklagsförslaget (utl. 5/1955 s. 104) som i utlåtandet över förslaget till lag om sparbanker (utl. 19/1955 s. 98), att utskottet kunde ansluta sig till förslaget, att en omprövning av de nuvarande principerna för den penningpolitiska kassareservregleringen vid lämpligt tillfälle borde komma till stånd. I utlåtandet över förslaget till lag om sparbanker tillade utskottet, att vid en utredning jämväl borde upptagas frågan huruvida icke kassareservregler till kontroll över kreditvolymen borde finnas även för sparbankerna. Utskottet vill nu tillfoga att utredningen bör ställa samma fråga också beträffande centralkassorna.

Den offentliga tillsynen över jordbrukskasserörelsen skall enligt förevarande lagförslag alltjämt utövas av bank- och fondinspektionen såsom tillsynsmyndighet och verkställas i samma former som hittills. Tilläggas må att dessa former är i stort sett desamma som de vilka tillämpas för affärsbankerna. Mot förslaget i denna del finner utskottet ej anledning till erinran.

Även i fråga om tillsynen hade jordbrukskassautredningen framlagt ett

förslag som innebar principiella nyheter. Förslaget gick ut på att den statliga kontrollen till en del skulle övertagas av ett jordbrukskasserörelsens eget revisionsorgan. Idén till denna ordning hade i viss mån hämtats från förhållandena i Finland beträffande sparbankstillsyn och kontroll över jordbrukskasserörelsens finska motsvarighet, andelskasserörelsen. Ett liknande uppslag för tillsynens ordnande framfördes vid remissbehandlingen av det betänkande, som låg till grund för 1955 års sparbankslag. Departementschefen ansåg (prop. 151/1955 s. 184) att detta uppslag borde övervägas närmare i särskild ordning och att övervägandena eventuellt borde avse också andra institut inom kreditväsendet. Departementschefen ämnade därför sedermera ta initiativ till en utredning för att närmare pröva den angivna ordningen för tillsynen. Vid utredningen borde kunna upptagas också spörsmål av annan art, vilka sammanhänge med tillsynen över sparbanker och jämförliga kreditinrättningar.

Också till denna tilltänkta utredning har utskottet tidigare tagit ställning. Så har skett i utlåtandet över förslaget till lag om sparbanker (nr 19/1955 s. 102) där utskottet förklarade sig ej ha anledning till erinran mot att det ifrågavarande uppslaget om tillsynens ordnande blir föremål för närmare överväganden. Utskottet har icke anledning ändra sin sålunda uttalade uppfattning. Tilläggas må, att utskottet delar den mening, varåt departementschefen givit uttryck i den nu föreliggande propositionen (s. 95), att frågan om ett överförande av de i jordbrukskasserörelsen ingående organisationernas registrering från länsstyrelsen till tillsynsmyndigheten bör ingå i det frågekomplex som skall prövas av den nu ifrågavarande utredningen.

Utskottet övergår härefter till att behandla de två punkter i förslaget som föranlett motioner.

I motionen II: 731 framställes yrkandet, att i lagförslaget skall införas en bestämmelse som ger Kungl. Maj:ts möjlighet att för visst område medge sådan ändring i jordbrukskasserörelsens organisation att antingen jordbrukskasseledet eller centralkasseledet bortfaller och att de ändringar som i anslutning härtill prövas erforderliga skall införas i lagförslaget.

Enligt 23 § lagförslaget skall centralkassa, under förutsättning av Kungl. Maj:ts tillstånd, äga att själv utöva den verksamhet som eljest ankommer på jordbrukskassa. Detta innebär att tvåledssystem skall kunna förekomma i den formen att jordbrukskasseledet bortfaller. Beträffande den andra i motionen angivna formen av tvåledssystem, vilken utmärkes av att centralkasseledet bortfaller, uttalar departementschefen i propositionen, att förutsättningar icke finnes för dess genomförande och att han fördenskull icke kan föreslå åtgärder med detta syfte. Enligt utskottets mening finnes fog för detta uttalande. Vid ett bortfall av centralkasseledet måste de jordbrukskassor som blev direkt anslutna till riksorganisationen förses med medel för sin utlåning av jordbrukets bank i stället för av centralkassan. Vidare torde de få förmedla inlånta medel till banken. Det torde under sådana förhållanden bli omöjligt förhindra att sådana jordbrukskassor helt eller så gott som helt förlorar sin självständighet och i praktiken bliv avdelnings-

kontor åt banken. De skulle därmed bli organisationer av annat slag än som avses med lagen om jordbrukskasserörelsen. Förutom denna olägenhet torde andra olägenheter av tvåledssystem i denna form uppkomma, t. ex. att jordbrukskassas eget kapital icke lär kunna grunda inlåningsrätt vare sig för jordbrukets bank eller för något organ inom kasserörelsen. Utskottet kan med hänsyn till det anförda icke tillstyrka motionen.

Utskottet vill beträffande kasseverksamhet enligt tvåledssystem tillägga, att inom utskottet yppats tvekan även inför den i lagförslaget upptagna formen av tvåledssystem. En övergång till tvåledssystem av typen riksförbundet — centralkassa utan jordbrukskassor kan vara ägnad att avkoppla jordbrukskasserörelsens lokala anknötning på ett sätt som kan äventyra den bärande kooperativa idén i rörelsen. Centralkassorna torde vid tillämpning av detta system närmast bli ett slags provinsbanker med osjälvständiga lokala avdelningskontor. F. ö. torde direktanslutningen till centralkassa av enskilda jordbrukare och övriga kategorier personer och sammanslutningar, som normalt skall vara medlemmar i jordbrukskassa, medföra svårömda problem bl. a. om hur rösträtten på centralkassas stämman skall fördelas mellan centralkassans ursprungliga medlemmar och de från jordbrukskassor övertagna medlemmarna. Utskottet vill trots dessa betänkligheter icke avstyrka bifall till lagförslaget i denna del. Utskottet vill emellertid uttala den mening, att befogenheten att meddela tillstånd enligt 23 § bör användas restriktivt. Ätminstone till en början synes tillstånd endast böra komma i fråga när det område, i fråga om vilket tillståndet begäres, är så beläget i förhållande till centralkassans huvudkontor och sätet för dess styrelse att det blir möjligt för centralkassan att uppehålla en lokal anknötning till de enskilda medlemmarna, jämförlig med den som i vanliga fall upphålles av jordbrukskassa.

Motionerna I: 565 och II: 741 rör frågan om kommuns anslötning till jordbrukskassa. Motionerna syftar till en sådan ändring av 12 § lagförslaget att kommun ej skall vara upptagen bland de kategorier som normalt skall äga rätt att vinna medlemskap i jordbrukskassa. I motionerna anföras såsom motivering till de däri framställda yrkandena bl. a., att det kan ifrågasättas om kommuner har sådan anknötning till jordbrukskasserörelsen att de bör bli medlemmar, att jordbrukskassornas karaktär av kooperativa jordbruksorganisationer kan gå förlorad genom alltför vida regler för medlemskap, samt att kommunernas penningtransaktioner är så rörliga och av en sådan storleksordning att kommunernas medlemskap kan medföra svårigheter för jordbrukskassorna.

Utskottet vill i anledning av de två först upptagna skälen framhålla, att departementschefen i propositionen uttalat att enligt sakens natur endast sådana kommuner, vilkas befolkning till betydande del har anknötning till jordbruket eller dess binätningar, kommer att önska medlemskap i jordbrukskassa. Den bedömning som ligger till grund för departementschefens uttalande synes utskottet riktig. Utgår man därifrån har man anledning räkna med att de kommuner, vilkas anslötning till jordbrukskasserörelsen

blir aktuell, kommer att ha så nära anknytning till jordbruket att de angivna skälen mot kommuns medlemskap i jordbrukskassa får tämligen ringa tyngd och i varje fall mindre tyngd än de skäl av olika slag som talar för kommuns rätt till medlemskap. Farhågorna att kommunerna såsom medlemmar i jordbrukskassor skulle använda kassornas tjänster på ett sätt, som kunde medföra svårigheter för dessa, synes utskottet överdrivna. Utskottet anser sig ha anledning räkna med att svårigheterna i varje fall icke kommer att bli större än att jordbrukskasserörelsen med de resurser som kommer att stå den till buds kommer att kunna väl bemästra dem. Utskottet kan således icke tillstyrka motionerna.

Den i propositionen angivna ordningen för återlämnande av de s. k. grundfonder, som jämlikt jordbrukskasseförordningen ställts till jordbrukskasserörelsens förfogande, föranleder icke någon erinran från utskottets sida. Enligt propositionen skall återlämnandet av den till Svenska jordbrukskreditkassans förfogande ställda grundfonden om 25 miljoner kronor äga rum vid den tidpunkt då jordbrukets bank börjar sin verksamhet, vilket beräknas kunna ske under år 1957. Centralkassornas grundfonder om vardera en miljon kronor skall återlämnas under loppet av fem år med en femtedel varje år, på så sätt att den första femtedelen lämnas senast den 31 december 1957 och den sista femtedelen den 31 december 1961. Centralkassa skall äga återställa grundfond tidigare än sålunda sagts.

Vad slutligen beträffar det förslag till lag om vissa kreditinrättnings konkurs, som framlagts i propositionen, har utskottet vid sin granskning därav ej funnit skäl till anmärkning.

På nu anförda skäl och då propositionen i övrigt icke givit anledning till uttalande hemställer utskottet,

att riksdagen måtte

A. — med avslag på motionerna I: 565 och II: 741 samt II: 731 — antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om jordbrukskasserörelsen,

B. antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om vissa kreditinrättnings konkurs.

Stockholm den 3 maj 1956

På bankoutskottets vägnar:

KNUT EWERLÖF

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar Ewerlöf, Mogård, Boo, Geijer*, Strandler, Eliasson, Danmans och Magnusson*;

från a n d r a kammaren: herrar Schmidt, Nilsson i Landskrona, Gavelin, Carlsson i Tibro, Andersson i Ronneby, Jönsson i Rosshol, Magnusson i Tumhult och Sköld.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar *Ewerlöf, Danmans, Magnusson, Schmidt, Carlsson* i Tibro och *Magnusson* i Tumhult, vilka ansett,

dels att utskottets utlåtande, såvitt avser frågan om kommuns anslutning till jordbrukskassa, från och med det stycke på s. 82 som börjar med orden »Motionerna I: 565», till och med det stycke på s. 83 som slutar med orden »tillstyrka motionerna», bort ha följande lydelse:

»Motionerna I: 565 — — — lika med utskottet — — — för jordbrukskassorna.

Förslaget om kommuns möjlighet till medlemskap i jordbrukskassa härrör från jordbrukskassautredningen. Dess förslag till lag om jordbrukskasserörelsen synes ha förutsatt en viss försvagning av sambandet mellan jordbruket och jordbrukskasserörelsen. Detta tog sig bl. a. uttryck i att utredningens lagförslag icke innehöll någon ändamålsbestämmelse. Med denna utformning av lagen lät sig förenas förslaget att upptaga kommun bland de kategorier som normalt skulle kunna antagas såsom medlemmar i jordbrukskassa. I propositionens lagförslag har emellertid införts en ändamålsbestämmelse, enligt vilken jordbrukskasserörelsen skall tillgodose jordbrukets kreditbehov. I och med att så skett framstår det knappast som följdriktigt att kommuner även i propositionens lagförslag upptagits såsom en kategori, vilken skall utgöra normalt rekryteringsunderlag för jordbrukskassorna. Om man undantar fall, där kommun vunnit medlemskap såsom ägare av jordbruksfastighet och sedermera upptar lån just i denna egenskap, kan den utlåning, som skulle gå till kommuner såsom medlemmar av jordbrukskassorna icke förväntas tillgodose jordbrukets kreditbehov. Snarare torde den få anses undandragen jordbruket. Ur principiella synpunkter talar sålunda enligt utskottets mening starka skäl för bifall till motionerna.

Ser man detta spørsmål ur praktiska synpunkter, finner man att kommunerna, oavsett om de är medlemmar eller icke, kan sätta in medel hos jordbrukskassa i dennas egenskap av ombud för centralkassan. Utan att vara medlemmar kan kommunerna däremot icke få krediter i jordbrukskassa. Sedan jordbrukets bank tillkommit torde det emellertid bli möjligt för kommun att genom jordbrukskassas förmedling få kredit i banken.

Jordbrukskasserörelsen såsom sådan får alltså möjlighet att ägna kommuner en allsidig service, även om kommunerna icke blir anslutna såsom medlemmar. Varken för jordbrukskasserörelsen eller för kommunerna torde således den striktare linje i fråga om kommuns medlemskap, som förordas i motionerna, komma att medföra några egentliga praktiska olägenheter.

Med hänsyn till det anförda förordar utskottet, med instämmande i motionerna, att 12 § ändras på sådant sätt att kommun icke medtages bland de kategorier som normalt skall kunna antagas såsom medlemmar i jordbrukskassa. Då kommun i egenskap av jordägare lär kunna bli medlem även med en sådan utformning av 12 §, har utskottet ej velat föreslå ändring i 14 § andra stycket sista punkten samt 24 § första, tredje och fjärde styckena i lagförslaget.»

dels ock att utskottet i följd härav bort hemställa,

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra företagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om jordbrukskasserörelsen — måtte med bifall till motionerna I: 565 och II: 741 för sin del antaga nämnda lagförslag med den ändringen att 12 § första stycket erhåller följande lydelse:

Till medlem i jordbrukskassa må antagas

den som äger eller brukar jordbruksfastighet inom kassans verksamhetsområde,

den som äger eller brukar inom kassans verksamhetsområde belägen annan fastighet än jordbruksfastighet, om han själv idkar jordbruk eller därtill hörande binäring eller fiske eller ock med arbete eller tjänster biträder utöware av sådan näring i dennes verksamhet, samt

bolag, förening eller annan sammanslutning, som har till huvudsaklig uppgift att ekonomiskt eller på annat sätt främja jordbruket, binäring därtill eller fisket eller intressen som äro gemensamma för utöware av sådana näringar (jordbruksorganisation).

B. att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om vissa kreditinrättnings konkurs;

C. att motionen II: 731 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.